

The background of the entire image is a lush, dense forest of tall evergreen trees, likely spruce or fir, with vibrant green needles. The trees are closely packed, creating a thick canopy. In the lower foreground, a light-colored, unpaved dirt road or path stretches horizontally across the frame. The ground around the road is covered with green grass and some small, yellow wildflowers.

Bige Szabolcs Csaba

Végtelen
UTAKON

Bige Szabolcs Csaba

VÉGTELEN UTAKON

**Sárrét
2015**

Bige Szabolcs Csaba: Végtelen utakon

©Bige Szabolcs Csaba

Mesélek, csak mesélek régmúlt, meg újabb eseményekről, emberekről, s a velük megesett dolgokról. Az emberi sorsok kikényszerített, vagy véletlenszerű alakulásának megfejtése izgalmas írói feladat. A történelmi környezetbe helyezett történetek következményei a jelenkorig gyűrűznek, az események ide-oda ingáznak. Hőseim élete a körülmények által meghatározottan a zordon viharok megpróbáltatásai és a távolról felcsillanó kék ég reményei között zajlik, látszólag céltalanul hanyódnak a végletek között, s igyekeznek helytállni, végig menni az előttük kanyargó végtelen utakon.

Miután a háború véget ért, a család indult vissza, indult haza. Néhány napra a fővárosban megálltak, de sok örömük nem telt benne. A város rettenetes képet nyújtott – lerombolt házak, hidak, égnek meredő romok, kábán kóválygó emberek. Sopron is borzalmasan megsínylette a háborút, az amerikai szőnyegbombázást, a háború pusztításait, de a főváros képe minden képzeletet felülmúlt. A nagynéni lakása valahogy épen maradt. Odagyűltek a rokonok, akiket kibombáztak a lakásukból. Károly bácsi, a városi tisztviselő is legyőzve tartózkodását, engedélyt kért, hogy átmenetileg ott húzhassa meg magát. Tizenöt év lett belőle...

- A belvárosi hivatalomból, tudjátok, a Szervita téren volt, indultam délidő tájt haza – mesélte a gyerekek kérdésére, hogy mi történt a lakásával -, s mivel egész nap egyik légiriadó követte a másikat, nem lehetett dolgozni. Mondtam a hivatalszolgának, zárjunk és menjen ő is haza, s ha útközben riadó lesz, menjen le a legközelebbi légoltalmi óvóhelyre. Ne hősködjön. Villamosok nem jártak, így magam is gyalog bandukoltam, s eldöntöttem, én is lemegyek, ha kell. Nem kívántam vitába keveredni egyetlen légoltalmi parancsnokkal sem. Nem a legbizalomgerjesztőbb emberek közül választották ki őket. Mikor az utcám sarkához értem, akkor vettem észre, hogy a hivatalszolgánál hagytam a kulcsaimat. Kicsit bosszankodtam is, hogy most a szomszédnál levő pótkulcsot kell majd elkérnem. Befordultam a sarkon, s megláttam – nincs már szükségem a kulcsokra.

- De miért? – értetlenkedett egyik gyerek.

- Mert már nem volt ház! Bombatalálat érte – jegyezte meg tudálékosan Gyárfás, jelezve ezzel, hogy ő már nagyfiú, aki érti a felnőttek szavát.

Gy á r f á s

A kora nyári hőség megült a falu felett. Ólmos csend borult a házakra, nesz is alig hallatszott, csak a delelő nap izzott az égen. Gyárfás, a fiatal doktor melán bandukolt az utca közepén, s irigykedve nézte a porban fürdő tyúkokat. „Ezeket nem zavarja a hőség” – motyogta magában – „Lám, még a szárnyukat is kitárják a napnak!” Aztán megvonta a vállát, s ment tovább. Mára már végzett a rendeléssel, s most ebédelni indult Cinc nénihez, a kosztadójához. Tisztességes, két fogásos ebédet adott kicsi pénzért, s aki kért, egy pohár bort is kaphatott utána. Kevéske nyugdiját pótolta ezzel az ebédadással, s bár sok haszon nem volt rajta, de neki megérte. Az anyagiakon túl, egy kis mozgalmat is hozott a házba, s elűzte a tespedés és unalom árnyát. Négy, öt kosztosánál több nem igen járt hozzá. Ezek a falura került értelmiségiekből állottak – tanár, orvos, mérnök. Az ebéd alatti terefere szint hozott Cinc néni életébe. Így értesült a legfrissebb eseményekről, pletykákról, amihez ő is mindig hozzáadta saját értesüléseit.

Gyárfás útja a postahivatal előtt vezetett el, s annak ablakát bentről megkopogtatta a postáskisasszony, Marioara, s intett, jönne be egy szóra. A doktor kicsit vonakodva, de belépett a hivatalba, ahol kellemes hűség lepte meg, s pajtáskodva nagyot köszönt:

- Csókolom a kicsi kacsóit szép kisasszony!
- Jó napot doktor úr! Maga mindig tréfás kedvében van?
- Csak ha jó kedvem van.
- Mondja, doktor, hogy érzi magát itt nálunk a falunkban?
- Én jól. Nagyon jól!
- És mondja, doktor, maga soha nem panaszkodik?
- Mire panaszkodjam, Marioara kedves? Itt ülök egy kellemes, hűvös szobában, és egy szép leánnyal beszélgetek.
- A szép leányt köszönöm, de a hűvös szobának története van ám!
- S mi az, ha szabad kérdeznem?
- Az, hogy ez egy régi ház és vályogból építették. Régebben minden vidéknek meg volt a maga építkezési szokása. Erre mifelénk vályogot használtak, s a nagyon szegények vert falú házakat építettek.
- Honnan ez a tudomány, Marioara?
- Nem is tudja a doktor úr, hogy én mennyi mindent tudok! Jártam sokfele, amíg kitanultam a *telefonista* mesterséget. Láttam, hogy mindenütt mások a szokások. Segesváron ugyebár szászok laknak – tudom, mert ott dolgoztam egy nyáron át, mint gyakornok. Ott fából építik a házaikat, még az emeleteseket is. Csak fenn a várban vannak kőházak. Dicsőben ellenben, ahol sok mesterember, meg beköltözött falusi él, ott vegyesen építkeznek téglából, vagy vályogból. A központ mind téglá, de a külterületek, mint például a Szőlő utca - ott laktam, mint ipari tanuló - nagyrészt vályog. Na, mit szól hozzá?
- El vagyok bűvölve!

- Lehet is, de nem ezért hívtam, hanem mert itt van magának valami. Szinte elfelejtkeztem róla a nagy beszélgetésben.
- Mi lehet az?
- Telefon meghívás. Azt mondja, itt írja, ni, délután 18 órára – s átnyújtott Gyárfásnak egy nyomtatott cédulát, amin valóban ott állt az aznapi dátum és a 18 óra.
- Köszönöm! – forgatta a keze között bizonytalanul a cetlit – de vajon, ki akar engem hívni?
- Ki, ki? Hát a kedves felesége!
- Ó, értem – mormogta kissé elkomolyodva a férfi.
- Doktor, ha nem akar bejönni ide a megadott időben, kapcsolhatom a hívást a rendelőbe. Jó lesz?
- Maga nagyon, nagyon rendes lány, Marioara! – s ezzel megsimogatta a lány karját – Köszönöm! De mentem is, a vizontlátásra.
- Kilépett az ajtón a szikrázó fénybe. Elgondolkozva folytatta útját Cinc néni háza felé. Nyugtalanította ez a telefonmeghívás. Vajon mit akar az asszony?
- Cinc néninél kellemes illatok fogadták, s a terített asztal. Az állatorvos már ott ült, s éppen az oldalast farigcsálta nagy élvezettel.
- Késtél – szólott két falás között -, sok beteged volt?
- Bizony, bizony sok a beteg mostanában – válaszolta kitérően. Nem kívánta kitergetni a postahivatalbeli látogatását asztaltársa előtt.
- A háziasszony elébe tette a tele tányér levest, s ettől fogva már, csak az evőeszközök zörgése hallatszott, amíg be nem toppantak a soron következő kosztosok. Gyárfás befejezve az ebédet, s kis időre még leült a kanapéra, meghallgatni kosztos társai beszédét, de semmi újat nem hallott, így aztán lassan szedelőzködni kezdett. Még volt egy fekvő betege, akihez délutánra ígérkezett, s most odaindult. A vizsgálat megnyugtató eredményt hozott; az orvos is, a család is, sőt a beteg is megnyugodhatott a közeli gyógyulás reményében (!).
- Hat óráig még bőven volt idő, így Gyárfás meglátogatta Janit, a barátját, aki belső brigádusként tevékenykedett a kollektív gazdaságban. Ez azt jelentette, hogy a határban zajló munkákon kívül ő felelt a gazdaság ágas-bogas gondjaiért: a kovács és kerekess műhelyért, a raktárokért és magtárakért, a tehenészetért és a többi állatért, a kis fűrészüzemért és a kőműves csapatért. Így nem csoda, hogy nem találta otthon. Jani felesége hívta, várná meg, de ő inkább visszament a rendelőbe, s elővette a betegnaplót, hogy nézze át az aznapi betegek adatait, ellenőrizze a felállított kórisméket, kezeléseket, és hogy feljegyzett-e minden fontos, lényeges adatot rendesen. Aztán elővette a vastag belgyógyászatkötetet, olvasson kicsit utána egy-két problémás esetnek. A telefon élesen berregő hangja riasztotta fel elmerült böngészéséből.
- Halló! Doktor úr, adom a hívó felet! – hallotta Marioara hangját.
- Halló, halló! Te vagy az Ibolya?

- Én, hát! Miért kit vártál?
- Téged! – „na, ez sem kezdődik valami jól” – tette hozzá gondolatban.
- Figyelj ide, Gyárfás! Van egy szabad napom, s hétvégén kimegyünk hozzád, ne gyere be, várjál ránk!
- Állj, állj, állj! Hétvégére meghívott a szomszéd kolléga egy kis bulira.
- Nagyszerű, akkor odamegyünk egyenesen.
- Mondtam, állj! – keményedett meg Gyárfás hangja – Csak férfiak lesznek. Legénybúcsú, mert Parajdi doktor nőül.
- Akkor, velünk mi lesz? – vált panaszos-sírósra Ibolya hangja.
- Találkozunk a jövő héten, s majd még jobban örülünk egymásnak!
- Gyárfás, te nem is szeretsz engem! – szipogott az asszony.
- Hogy mondhatsz ilyent?

- Nő van a dologban. Érzem! – s ezzel le is tette a kagylót.

Gyárfás döbbsen nézte az elnémult kagylót, majd lassan rátette a villára. Fél perc sem telt, s a berregő hang újra megszólalt. A doktor gyorsan felkapta a kagylóból, s tele reménnyel bele hallózott.

- Doktor úr! – hallotta kiábrándultan a telefonista hangját – A beszélgetés 4.80. Azt mondtam a fogadó, azaz maga, fizeti. Majd holnap behozza. Jó? Vagy írjam fel, s hó végén fizeti egyszerre a többivel, ha még lesz?

- Beviszem holnap – válaszolta letörve.

Mit lehet itt tenni? Az asszony megsértődött – joggal, de hát arra a legénybúcsúra is el akart menni. Így töprengett egy darabig, majd hirtelen elhatározással kilépett a házból, kulcsra zárva maga után a rendelőt. Elhatározta, felmegy a református paphoz. A templom és a parókia a paplakkal együtt a falu felett a hegyen épült. Szép kilátás és jó levegő fogadta ott fenn.

Gyárfás nagy örömmel fogadta a tiszteletes, Kovács Attila, s felesége, Gyöngyi is kijött a vendég üdvözlésére a gyerekszobából, ahol éppen lefektette két gyereküket.

- Kártyázunk? Van kedved? – fordult Gyárfás felé Attila.

- Másra sem vágyom most!

- Akkor hozok valami falatozni valót. Attila, te meg hozz innivalót.

Perceken belül mindhárman ott ültek az asztal körül.

- Csak egy pillanat – ugrott fel Gyöngyi – megnézem a gyerekeket, és már itt is vagyok, addig keverjétek meg a lapokat. Majd én osztok.

- Nos, kezdhethük? – nézett a partnereire, miután visszajött – Snapszlit játszunk, ugye? Akkor Attila te emelsz!

Kiosztotta ez első öt lapot, és várakozás teljesen tartotta a kezében a többi kártyát.

- Ötből passz – jegyezte meg Gyárfás.

- Ötből passz! – szólt Attila, majd ugyan így Gyöngyi is.

A következő lapot megfordította színével felfele és letette az asztalra. Zöld alsó volt.

- Zöld az adu – jelentette, és folytatta az osztást.

Mire lejátszottak négy, öt partit, melyeket mind a háziak nyertek, Gyárfás úgy érezte, elmúlt a nyomasztó feszültség belőle. Visszatérve szolgálati lakásába, altató nélkül átaludta az éjszakát. Másnap munkája végeztével első útja a postára vezetett, fizesse ki a telefonbeszélgetés árát.

- Jól sikerült a tegnapi beszélgetés? - érdeklődött kedvesen Marioara.
- Hát, mit tudom én? – válaszolta fanyalagva a kérdező.
- Veszekedtek?
- Olyanforma.
- Tudja mit? Vegyen ki két nap szabadságot, és menjen el hozzám.
- Jó kislány maga! Már tegnap is mondtam. Na, viszontlátásra!

Ebéd után újra felkereste tegnapi fekvő betegét, és örömmel látta, hogy szépen halad a gyógyulás útján. Vissza a rendelő felé útja a kocsmá elött vezetett el. Nem szerette ezt a környéket, de most nem volt kedve kerülni, azért szapora léptekkel igyekezett minél hamarabb távolabb kerülni onnan. Most azonban ez nem sikerült. Egy már kissé kapatos, sovány, züllött képű alak eléje állt, és parolára nyújtotta a kezét.

- Maga a mi doktorunk! – jelentette ki – Láttam ám, amint jön-megy a rendelő körül. Ki, s be! Mint aki otthon van. Igaz?
- Igaz, igaz – bólogatott Gyárfás.
- Na, lám, hogy igazam van – folytatta az ember, s újból felé nyújtotta a kezét. – Adhatna nekem öt lejt egy deci pálinkára, doktor! Tudja, pillanatnyilag le vagyok égve.
- Itt van, jó ember az öt lejt, csak azért, mert őszintén megmonda, hogy mire kell, de máskor ne kérjen, mert többször nem adok.
- Nem is olyan rossz ember maga, mint ahogy mutatja – búcsúzott a zsákmánnyal, s már be is ugrott a kocsmá ajtaján.

Gyárfás bosszankodott az eset miatt, s eldöntötte, többet nem jön a kocsmának a környékére sem, hacsak valami nagy baj nem kényszeríti rá.

Szombat délben aztán befogatott a homokfutóba, s maga ült a bakra – egyedül vágott neki a tíz kilométeres útnak. Úgy számította, hogy másfél óra alatt megteszi. Nem is tévedett. Nem volt még öt óra, mire bekötötte a lovat az istállóba. Parajdi doktor ott sertepertélt körülötte, de segíteni nem tudott. Ő nem szeretett az állattal foglalkozni, rábízta a dolgot mindenestől a kocsisára. Gyárfás ellenben örömét lelte a ló körüli teendőkben – ügyesen kifogta, bevezette az istállóba, bekötötte, szénát tett elébe. Az istálló ott állt a rendelő udvarának a végében. Volt benne hely még akár másik három lónak. Kellett is, mert rövidesen érkeztek a többi fogatok sorban egymás után. Akik messzebből jöttek vonattal érkeztek. Parádés kocsival ment értük a doktor kocsisa. Közöttük volt Varga Gyuri is, Gyárfás gyerekkori jó barátja. Együtt hitványkodtak iskolás korukban, s együtt izgulták végi a felvételi vizsgákat. Nem volt az olyan könnyű! Nyolc vizsgából állt a felvételi - írás és szóbeli. Aki kémia, biológia és anatómia írásbeli

vizsgán átment, az állhatott szóbelire. Ezt megelőzően azonban a jelentkezőnek túl kellett jutnia a legnehezebb szűrőn, a káderezésen. Ez azt jelentette, hogy a benyújtott önéletrajzot, alaposan átnézték, és az adatok valóságát leellenőrizték, majd a felvételiző megjelent egy, a rektor által vezetett bizottság előtt, ahol alaposan kikérdezték. Na, nem a szakma iránti elkötelezettség érdekelt őket, hanem származása és politikai beállítottsága. Földbirtokosok, kulákok, segéddel dolgozó kisiparosok, gyár-, vagy műhelytulajdonosok csemetéi szóba se jöhettek. Ha valaki megpróbálta eltitkolni, letagadni származását és rájöttek, annak még büntetést is kilátásba helyeztek, amellet, hogy elutasították a felvételi kérelmét.

Jól emlékszik rá Gyárfás, milyen megalázó módon beszéltek vele a káderezéskor. Minden szavába belekötöttek, az önéletrajzát mondatról mondatra elemezték, rákérdeztek nagyapjára, nagyanyjára, halott édesapjára. Alig várta, hogy szabaduljon, azt se bánta volna már, ha elutasítják, csak legyen vége a tortúrának. Másnap aztán nagy örömmel látta ott a nevét a vizsgára bocsátottak között. A névsor azzal a felszólítással végződött, hogy két nap múlva jelenjenek meg a díszteremben, ahol a továbbiakat ismertetik egy nagygyűlés keretében.

Illően felöltözött erre az alkalomra, élesre vasalt nadrágba, zakóba, világos ingbe nyakkendővel. Jól is tette, mert a bejáratnál másodéves diákok álltak és felügyelték az érkezőket, ne legyen zavar, viselkedjenek a felvételizők rendszeren, ne hangoskodjanak, meg más ilyen dolgokra figyeltek. Két fiút el is tanácsoltak, mert rövidnadrágba és pólóingben jelentek meg.

- Öltözzetek fel rendszeren, úgy gyertek vissza – szólt rájuk egy sötét öltönyös, vállas fiú –, de igyekezzetek, fél óra múlva jön a rektor elvtárs!

Megilletődve foglalták el helyeiket a hosszú padokban. Soha nem látott még ilyen termet. Csak tekergette a fejét, úgy bámulta az amfiteátrum szerűen emelkedő padsorokat, a hatalmas boltíves ablakokat, a tudós professzorok képeivel díszített falakat, a stukkós mennyezetet. Észre sem vette, mikor jöttek be az egyetemi vezetők élükön a kidüllesztett mellű rektorral. A terem felállt és súlyos csend lett. A rektor intett, mire zajosan leültek. Gyárfás csak nézte az alacsony, szilimán emberkét, s csodálkozott, mitől van ennek akkora hatalom a kezében, hogy nem csak diákok, de az egész tanári kar tart tőle. Rettegtek, de távolról sem tisztelték! Eszébe ötlött az a félóra, amit az általa vezetett káderezés alkalmával átélt, és megértette: a rosszindulatú ravaszság a fegyvere (!). „Jó lesz, ha meghúzom magam, ha ilyen emberek vezetik ezt az egyetemet” – gondolta magában és ijedten körülnézett, vajon nem halotta-e meg valaki a gondolatait. „Tisztára begolyóztam!” – mosolyodott el belülről. A továbbiakban lekötötte a sok információ, tudnivaló, amit az egymás után szólók közöltek a felvételi vizsgára váró fiatalsággal.

Utolsó előttinek futott be Birtok Bandi motorbiciklivel. Vele szenvedte végig a felvételi vizsgákat. Emlékszik, egymás után léptek be a vizsgáztatók elé, mivel a névsorban közvetlenül utána következett ő maga – Boga Gyárfás. Ügyes fiú ez a Bandi. Lám, már motorbiciklit is szerzett. A vizsgák alatt is talpraesetten viselkedett, mindig feltalálta magát a feleletei közben is, elkerülte a tanári kérdések csapdáit. Gyárfás irigyelte emiatt, mert ő mindig gátlásosan, görcsösen kezdett neki a feladatainak. Igaz, az első percek izgalma után belejött és végül mégis csak kitűnő eredményeket ért el. Az írásbeli tételek alkalmával nem volt gond. Sikerrel vették az akadályokat és Bandival együtt ott virított a nevük a hirdetőtáblán, hírül adva, hogy szóbelire állhatnak. Egy darabig a szóbelik is jól mentek. Másod naponta került sor egy-egy vizsgára még vasárnap is, ha úgy jött a sora. Az első kellemetlenség az anatómia vizsgán történt, mert Gyárfást megszólított a tanár, ne használjon latin neveket, hanem magyarul nevezze meg a szerveket, amiről beszél. A fiú nagyon elkeseredett a rendreutasítás miatt, nem is tudott egy-két percig rendesen beszélni, csak dadogott, majd bocsánatot kért, de tovább szerencsére már minden rendben ment. A következő eset a magyar vizsgán történt, de ez inkább hasznára szolgált, ugyanis a tanárt meglepte a latinos jellegű mondatelemzése. Rá is kérdezett, hogy hol érettségizett, s mikor megmondta, hogy klasszikus, azaz humán líceumba járt és ókori nyelveket is tanult, megértően bólogatott.

Ezután jött a hidegzuhany! A vegytantanárral jól összevitakozott, úgyhogy az elnöknek kellett közbeszólnia, hogy a felelést folytassa, ne a vitát. Bandi alig tudott utána lelket önteni bele.

- Mehetek dolgozni! Úgy kipenderítenek innen, mint a csoda! – kesergett.

- Ne add fel! Ha ezt le is pontozzák, a többi jól ment, s azok kihúznak a slamasztikából.

Így beszélt Birtok András, és neki lett igaza – Gyárfás nem ment el dolgozni, hanem bekerült az egyetemre, és nem is akárhogy, hanem ösztöndíjjal.

Még maradt egy hónapjuk az előadásuk megkezdéséig, s elhatározták, hogy felmennek ketten Biharfüredre, s ott eltöltenek néhány napot, ameddig a zsebpénzükből futja. Hívták magukkal Bandi unokahúgát is, de nem állt kötélnek, ellenben beszállt a túrába két volt osztálytársuk a líceumból. Nekik nem sikerült sehova sem bejutni, de nem keseregtek, hanem tervezték a következő évi próbálkozásukat.

- Ti már igazi egyetemisták vagytok? – kérdezte kis irigységgel a hangjában Józsika, egy magas szőke fiú.

- Neked meg elsejétől már saját fizetésed lesz – jött a gyors válasz Bandi szájából.

- A lábatok járjon, ne a szátok! – szólt rájuk tréfásan Gyárfás – Még van jó fél napi gyalogolni valónk.

Belényesből indultak neki gyalog az útnak, szerencsére azonban egy teherautó a platójára felvette őket egy 10 kilométernyire levő faluig. Innen még várt rájuk egy kemény 14 kilométeres szakasz hegynek fel. De megérte! Hatalmas hegyek által koszorúzott tisztáson terült el a kis nyaralóhely. Egy szerény menedékház, és néhány kisebb magánvilla árválkodott a festői helyen. A menedékházban olcsó pénzért kaptak szállást egy közös hálóban, ahol deszkapriccsokra terített pokróc nyújtotta az egyedüli kényelmet. A kantinnak csúfolt ivóban rossz pálinkát, kocsisbort és sült kolbászkákat szolgáltak fel kenyérrrel és mustárral, vagy külön kérésre csípős paprikával. Ezen kívül persze friss, hideg forrásvizet. Józsika még járt errefelé, ismerte a gondnokot, aki megengedte nekik, hogy főzzenek teát maguknak, mert ők bort-pálinkát nem akartak inni. Zsebükből sem futotta volna. Máskülönben, mivel jártas volt ezen a vidéken, s ismerte a turistautakat ő vállalta a túravezetést négyük közül.

Az időjárás kedvezett nekik, mert az ott töltött hét napból csak háromban esett, ami az ottani csapadékos időjárás szerint ritkaság. Bejárták a környéket, úgy tervezve az útvonalakat, hogy estére mindig visszaérjenek a szállásukra. Jól kifáradva dőltek le a priccse, s így nem érezték a kényelmetlenségeket. Megcsodálták az Ördögmalom vad szépségét, a Sasok Szérűjét, a Bocsásza hármas csúcsát. Elábrándoztak a szerelem furcsaságain, a Csodaforrás legendájával kapcsolatban. A mese arról szól, hogy a jégkirálynak hatalmas birodalma volt a hegy belsejében. Ott élt gyönyörű leányával, a jégkirálynnyal. A király megmondta a lányának, vigyázzon, nehogy szerelembe essen, mert a szerelem heve elolvasztja az egész birodalmat. Szerelem dolgában azonban nem lehet a fiatal szívnek parancsolni! A királynnyal beleszeretett a tűz király fiába. És bekövetkezett a tragédia: a jégoszlopok elolvadtak a szenvedélyes szerelem lángjától, és már nem volt mi tartsa a sziklaboltozatot, s az beomlott maga alá temetve a szerelmeseket. Ma is láthatók a terem összedőlt falai, a romok, s közülük egy jég hideg vizű forrás tör a felszínre, mint egyedüli tanúja a hajdan volt jégbirodalomnak.

Hamar eltelt a kirándulásra szánt hét, indultak haza. Lefele haladva könnyebb volt az út, s az elemózsiás hátizsák súlya sem nyomta már a vállukat. Üresen fityegett.

- Janikám, ez a túra olyan jól sikerült, hogy a tavaszi vakációban, ha lesz ilyen, megismételjük! – lelkendezett Bandi, mikor felkapaszkodtak a belényesi állomáson a harmadosztályos vagonba.

Soha nem került sor a túra megismételzésére. Megkezdődtek szeptemberben az előadások és egy másfajta életmód, más érdeklődési körök, és nagyon más tanulási elvárások. Birtok Bandi most mégis ezekre a régi dolgokra terelte a szót.

- Jól emlékszem, hogy nem voltál képes rábeszélni az unokahúgodat, hogy jöjjön el velünk túrázni! – vágott közbe Gyárfás.

- Legalább nem féltékeny utólag a feleséged! – jött a visszavágás Bandi részéről.
- Na, ebben igazad van!
- Mi a helyzet veled? Hogy vagy mostanában? – fordított a szón Bandi
- Vettél már autót? Annak idején, amikor egészségügyi szervezésből készültünk, és én is ott bífláztam nálatok a bentlakásban, kötötted az ebet a karóhoz, hogy egy éven belül kocsit veszel.
- Vettem is. Gyerekkocsit!

Borbála

Már napok óta esett, s a sáros utcákon járni is alig lehetett, legfeljebb gólyalábakon. A felnőttek kevésbé, de a gyerekhad annál jobban élvezte a bukdácsolást a furcsa járó eszközön. Lovas ember tűnt fel az úton, s a gyerekek izgatottan siettek elébe, már amennyire sietni engedte őket a gólyaláb. Borbála is kiszaladt a kapu elé, mikor meghallotta a zsvajgjást. A lovas éppen feléje tartott.

- Te vagy-é György Borbála? – állt meg az asszony előtt, s az igenlő választ meghallva le is szállt a nyeregből.

- Rossz hírt hoztál? – szegezte neki a kérdést Borbála.

- Azt!

- Kerülj beljebb! Messziről jössz? Elfáradtál, megéheztél? – állt félre az útból, hogy a jövevény bemehessen a kapun – Kösd bé a lovat, aztán gyere a házba!

A fiatalember nem szólt csak bólított bozontos üstökével, s úgy tett, ahogy a ház asszonya mondta. Mire belépett a szobába, már terített asztal fogadta, rajta friss kenyér, abált szalonna, füstölt kolbász, s egy kicsi korsóban pálinka, egy nagyobbacskaiban bor. Csoda, hogy annyi rövid idő alatt, amíg a küldönc a lovát ellátta, az asszony ide teremtette mindezt az asztalra! Nem is kérte magát a jövevény, hanem miután illő módon bemutatkozott, derekasan nekilátott a falatozásnak.

- Szóval az András Márton fia, Márton vagy? – kezdte a beszélgetést Borbála, amint a fiatalember elverte az éhét – Apám testvérbátyjának a fia.

- Az volnék, a portánk ehejt van a *dürückölő (ványoló)* mellett.

- Tudom jól, hol van!

- Kemény asszony kied, Borbála néném! – szaladt ki a szó Márton száján.

- Mit beszélsz itt összevissza. Tudod jól, kemény az élet, kemény az ember is!

- Mondom, kemény asszony kigyelmed! Tudja, hogy hírt hoztam, rossz hírt, s egy szóval sem sürget.

- Márton, tudod azt a mondást, hogy ideje van a hallgatásnak, az evésnek, és ideje van a beszédnek. No, most jött el az ideje a beszédnek. Beszélj, hát!

- György Mihály uram és István öcsém ott maradtak a csatatéren. *Selbeg** határában nyugosznak. Kegyes parasztok földelték el őket. (- *Selbeg* - Szeben melletti Sellenberg nevű helyiség*)

- Mondd el hogyan történt!

- Tudod, néném, hogy Zsigmond urunk lemondott a fejedelmi címről, és azt átruházta unokabátyjára, Andorás bíboros úrra, aki a lengyeleknél tartózkodott éppen. Hazatért, de nem tette szívesen.

- Mit tudsz te erről?

- Sokat! Andorás úr mellett teljesítettem. Nyargaló vitéz voltam. Hírvivő. Hiába kapta meg a fejedelemséget Zsigmond úrtól, és meg is választották, se őneki, se az uraknak nem tetszett. „Nem kell nekünk papfejedelem!” - mondogatták, és sokan átpártoltak a kocsmáros ivadékhoz*, akit Rudolf támogatott. Mihály vajda kiváltságokat ígért, a király pedig pénzt azoknak, akik a havasalföldi vajdához csatlakoznak. Sokan átmentek, a csíkiak mind.

(- *kocsmáros ivadék** - *Mihály vajda anyja egy görög kocsmáros nő volt, apja pedig állítólag Pătrașcu cel Bun, Havasalföld uralkodója*)

- A csatát mondd!

- Mihály vajda, a császár biztatására, és a sok elégedetlen székellyel megerősítve ránk jött. Három napon keresztül álltuk az ostromot. Micsoda csata volt! Aki elfáradt lebútt egy árokba, vagy bokor tövébe, s ha kicsit megpihent, folytatta a harcot. A *havaselveiek* szedett-vedett parasztok voltak, rendes fegyvereik sem voltak, s hamar el is futtak. Csak hogy ott voltak a csíkiak. Székely, székely ellen dühösen, mint a megvadított anyamedve. Aztán háromnap küzdelem után úgy kimerült mindenki, jobbról is balról is, mint aki állónap fát döntött a havason. Egyik se bírt a másikkal, s mind visszahúzódtunk - a vajda Brassó vastag falai mögé, mi pedig az Olt mellé.

- Igyál egy kortyot, mert kiszáradt a torkod! – töltött bort a kupába Borbála.

A legény nem kérte magát, s jót húzott a kupából, majd megtörölve a száját az ujjasával, folytatta.

- Számba vettük a veszteségeinket. Sokan voltak, köztük Mihály uram, s István öcsém is. Indulni akartam, hogy frissen meg hozzam a hírt, de az udvarhelyi kapitány, Székely Mózes uram parancsot adott és lóra kaptunk. A kapitány nagy dühösen vágára váltott, s mi utána. Végig az Olt mentén. Előbb nem értettem, mi történt, később mondta Mózes uram, hogy amíg mi a halottainkat, meg sérültjeinket lajstromoztuk Andorás úr néhány vitéz kíséretében *Molduvába* menekült. Mikor két nap után a Száda-patakához értünk, a kapitány elfogatott három ténfergő fegyverest.

- Elkéstél, uram! – vigyorgott az egyikük – Akit keresel a vadak martaléka!

- Miket beszélsz? – förmedt rá Mózes uram.

- Balázs hadnagy összecsapott a kísérelőkkel, s mindet levágta, a papot is. Pedig csak fészéje volt neki es, meg az embereinek es. Gondóta, a császár, meg a vajda majd megjutalmazza.

Márton elhallgatott. Az esemény még most is nyomasztotta, nem tudta folytatni, csak ült, s rázta a fejét, mintha ki akarta volna rázni belőle az emlékeket. Borbála tudta a dolgát, s csurig töltötte a kupát, a küldönc mohón kapott utána, s egy hajtásra leöntötte a torkán.

- Köszönöm, nénémasszony! Most éppen erre volt szükségem. De mondom röviden tovább. Székely Mózes parancsára levágtak minden fegyverrel elfogott embert, s a környéket megtisztították Mihály vajda

embereitől. A Balázs nevű hadnagyot és embereit kézre kerítették és velük is ugyan úgy végeztek, mint ők Andorás úrral. Nem mondom, megérdemelték, ezt a Balázs nevezetűt még az emberei is ördögnek szóltították, olyan mokány ember volt. Sok csatát láttam, de ezt a bosszú szülte mészárlást, amíg élek nem felejttem el!

Ezek után már nem volt mit mondani. Márton el is búcsúzott, még máshová is volt hír vinni valója, meg a szülői ház is várta.

G y á r f á s

Nagy reményekkel telten vettek részt az országos munkahely-választáson. Ekkor is a díszteremben gyűltek össze, akárcsak a felvételi előtt. Ebben a teremben kezdődött és fejeződött be egyetemi életük. Először tartományt választottak, majd a kinevezéssel a kezükben leutaztak a tartomány székhelyére. Ott kezdődött aztán az igazi választás! Vagy inkább válogatás a rossznál rosszabb, nehezebbnél nehezebb helyek, körzetek között... Az azonban furcsa újdonság volt számukra, hogy a hivatalos emberek, tisztviselők doktorurazták őket, s erre fel, kezdték egymást is, de azt inkább viccből.

Gyárfásnak sikerült kifognia a felesége szülőfaluja melletti kisvárosban egy állást, mint köz-egészségtanász alorvos. Nagy örömmel fogadták az „öregek”. Úgy döntöttek innen jár majd be a városba dolgozni, hiszen tudták, még reményük sem lehet lakást kapni. Mikor a lakásügyekért felelős városi másodtitkárhoz fordult, azt vágta a fejéhez, hogy vannak fontosabb káderek a városban az orvosoknál, s lakást azoknak adnak (!). Így maradt az ingázás. A helyzetet bonyolította, hogy Ibolya, Gyárfás felesége életet adott kicsi Gyárfásnak.

- Fiacskám – kezdte apósa -, igaz, nem dúskálunk az anyagiakban, láthatod, de azt mondom, Ibolya maradjon itthon, amíg a gyerek egy éves nem lesz. Csak azután vállaljon munkát.

- Köszönettel elfogadom!

- Tudtam én, hogy derék ember vagy – örvendezett Ibolya édesapja.

- Lakjatok csak nyugodtan az első házban, mi úgysem használjuk – toldotta hozzá az édesanyja.

- Így lesz, édes – köszönte Ibolya is.

- Lehoztam a padlásról azt a régi bölcst, ami a tied volt. Rendbe is tettem. Gyere fiam, hozzuk be a nyári konyhából.

Amikor letelt az év, Ibolya megpályázott egy állást a város szakiskolájában, és fel is vették egyelőre helyettes tanárnak, a vegyész oklevelével. Kicsi Gyárfást pedig beadták a város bölcsődéjébe. Ennek az lett az eredménye, hogy hajnalban keltek, mert reggel 7-re vitték a kicsit a bölcsődébe, ahol délután 4-ig maradt. Az autóbusz a ház előtt állt meg, s a városközpontig vitte őket, onnan pedig tízpercenyre az iskola, ahol Ibolya tanított, s mellette a bölcsőde. A személyzet megszerette a csillogó szemű, élénk kislányt, délután nem győztek áradozni róla a büszke szülőknek. Beszélni is itt tanult meg tulajdonképpen – magyarul és románul vegyesen. Egyik délután meglepő kérdéssel fogadta őket a dada.

- Maguk vallásosok?

- Milyen kérdés ez? – vágott vissza gyorsan Ibolya, tudván, mennyire ingoványos talaj a vallásosság kérdése.

- Csak azért kérdezem, mert kicsi Gyárfás ma a délutáni alvás előtt odaállt az ágya elé és elkezdte mondani: *én istemem, jó istemem*. Kolleganóm gyorsan rászólt, hogy feküdjön le.

- Ó, ezt anyától tanulta – sóhajtott fel Ibolya.

- Semmi baj – nevette el magát a dada néni -. Én is járok templomba, de ne mondják el senkinek. – tette hozzá halkan.

Annak ellenére, hogy az alkotmány garantálta a vallásszabadságot, tüzzel-vassal üldözték a párt és állami szervek a temploma járókat. Híveket, papokat egyaránt. Sok papot bebörtönöztek – magyarokat, románokat válogatás nélkül. Márton Áron erdélyi katolikus püspököt is letartóztatták, akit fogsága idején a pápa (XII Piusz) hiába nevezte ki érsekké, nem enyhítettek a helyzetén, sőt a kinevezését a püspök elől a „szervek” elhallgatták, pedig a püspöki hivatalba a Rómából érkező leveleket így címezték. Márton Áron mindezt csak évek múlva tudta meg. Ilyen körülmények között nem volt tanácsos bárkinek is vallásosságát hangoztatni.

- Meg kellene mondani édesanyádnak, ne tanítgassa ilyesmire a gyereket!

- Miket beszélsz Gyárfás? – háborodott fel Ibolya – Csak nem képezed, hogy pogányt nevelünk a fiunkból?

- Jó, jó ne tüzelj! Nem szóltam semmit! – próbálta nyugtatni a feleségét.

- Jobb is! Nem fogom édesanyámat befolyásolni vallásos érzelmeiben!

- Mondom, nem szóltam semmit!

Az ingázás kellemetlenségeitől eltekintve nyugodtan teltek a napjaik, s már két événél több, hogy szorgalmasan végezte közegészségtani munkáját, ami nem elégítette ki csöppet sem, mert inkább volt irodai, adminisztratív jellegű, mint orvosi munka. Hiába kérte a városi, meg járási főorvost, engedjék ki körzetbe, gyógyítani, nem álltak kötélnek. Váratlanul azonban másképpen alakultak a dolgok.

- Boga doktor! – fogadta egyik reggel a főnöke – Jó hírem van a maga számára.

- Hallgatom főorvos úr!

- Továbbképzés indul a fővárosban közegészségtan és járványtanból.

- És?

- És a kollégára gondoltunk. Sőt már vissza is igazoltam. Na?

- Biztató...

- Nem is örül?

- Meg akarom beszélni otthon is.

- Sokat ne beszéljen – váltott át morcosra a főorvos -, reggelre kérem a válaszát. Ha megy jó, ha nem irány ki falura!

Otthon a bejelentés nem aratott osztatlan sikert, de Gyárfás nem is várta el Ibolyától, hogy örvendezzen egy féléves távollétnek, mint ahogy maga sem.

- Főorvos úr, döntöttem! – kezdte reggel nagy bátran Gyárfás – Nem megyek Bukarestbe!
- Hogy? Mi? Elment az eszed? – váltott dühösen tegezésre a főnök.
- Nem – válaszolt röviden.
- Azonnal jelentkezz a rajoni főorvosnál! Telefonálok neki, hogy azonnal álljon veled szóba.

Ilyen gyorsan még senki nem került a rajoni főorvos színe elé, mint most Gyárfás. Szigorúan fogadták, nem csak gyorsan.

- Itt van két papír a kezemben. Melyiket írjam alá?
- Egyiket se! – keménykedett Gyárfás.
- Nem addig van az! Mert akkor a minisztérium rendelkezésére bocsátjuk, és mehet a Deltába a lipovánok közé!
- Melyik az a két papír? - Enyhült meg ijedten a fiatalember.
- Az egyik Bukarestbe szól a féléves továbbképzésre, a másik pedig *Dumitrenei* községbe szól, a kolléga onnan már rég be szeretne jönni a városba. Cserélnek. Nem rossz hely az, van vasútállomása is – jegyezte meg a végén kissé gúnyosan.

- Főorvos úr, mikor kezdjek?
- Itt a kinevezése – írta alá és bélyegezte le az aktát -. Reggel átveheti a körzetet. Én is elkísérem. Találkozunk a félhetes vonatnál. Jó napot! – nyújtott immár barátságosan kezét.

Egy óra múlva már a havi esedékes körorvosi gyűlésen ott ült többi kollégája között. A főorvos, ahogy meglátta, mikor bevonult a munkatársaival, odabiccintet neki, mintegy elismerve beilleszkedését az új közösségbe. A szünet után egy számára ismeretlen fiatalember ült le mellé. Kezet nyújtott és bemutatkozott.

- Antal vagyok. Kis Antal. Nem emlékszel rám? Együtt kezdtük az első évet. Az előadóteremben mindig ott ültem az ablak mellett az első sorban.

Gyárfás nem emlékezett, de nem akart udvariatlan lenni, így hát bólogatott.

- Emlékszel, az öreg Bojér tartotta a nyitó előadást? Úgy szerettem az öreget! De nagyon bírtam Szilágyi profot is – és így áradozott tovább, a professzorok, tanárok, adjunktusok neveivel dobálózva.

- Majd később beszélünk, de most nem akarom, hogy rám szóljanak – jegyezte meg Gyárfás, és valami kellemetlen viszolygás támadt benne újdonsült társa iránt, de nem mutatta.

A gyűlés végeztével, ahol sok értékes tudnivalót közöltek velük, és bizonyos büntetéseket helyeztek kilátásba végre nem hajtás esetére, Antal a közeli cukrászdát ajánlotta a további beszélgetések színhelyéül.

- Vendégem vagy! – jelentette ki gálánsan.
- Nagyon kedves tőled, de nem fogadom el! – vágott vissza határozottan Gyárfás.
- Nem akartalak megsérteni – szabadkozott Antal -, legyen akkor fifty-fifty.

Találtak egy üres sarokasztalt, s oda telepedtek le. A rendeléssel – kávé, üdítő – oldódott a feszültség közöttük.

- Hogy te milyen rátarti vagy! – állapította meg Antal – Minden tiszteletem a tiéd. Szeretem a határozott embereket – fecsegett tovább.

- Most hol dolgozol? Nem láttalak itt a városban – kezdeményezett társalgást jól nevelten Gyárfás.

- Körzetben, de most tájékozódok, hogyan lehetne ide átjönni. Vannak kapcsolataim – kezdett bizalmaskodni.

- Nocsak!

- Tudod, szabad bejárásom van a megyei első titkárhoz! Szólhatok a te érdekedben is, hogy maradhass a városban. Kinevez munkaegészségügyi felügyelőnek, vagy üzemorvosnak a vegyigárban. Na?

- Ez az üzemorvosi dolog jól hangzik.

- Vedd úgy, hogy már tied is az állás! Csapj bele! – nyújtotta a kezét.

- Ilyen gyorsan megy?

- Ha te is teszel érte valamit!

- S mi lenne az?

- Egy semmiség, egy aprócska szívesség. A jövő hónapban felkereslek, s akkor elmondod, kivel ismerkedtél meg, kivel barátkoztál össze, s azok milyen emberek, mit gondolnak a világról, az országról, a pártról, s a kormányról.

- Na, ne! Ugye csak viccelsz?

- Komolyan beszélek – bizonygatta Antal.

- Tudod mit? – dühödött fel Gyárfás – Én megyek ki falura, te pedig menj a francba!

Ezzel kiharazott a helyiségből. Még most is elöntötte a haraggal vegyes szégyenérzés, ahogy rágondolt arra a beszélgetésre.

Borbála

Borbála szemére sokáig nem jött álom, mindegyre a hallottakon gondolkozott, s a saját életén. Nem sok öröm jutott neki osztályrészüil eddigelé, ezután pedig még annyi sem. Egyedül maradt férfi segítség nélkül a gazdasággal, családdal, árván maradt gyermekeivel, s a kötelességekkel.

- Az a fenyő is ott fenn egyedül áll, hiába tépi a vihar, mégis zöldell – gondolta végül, s ezzel álomba is szenderült.

Nehéz évek következtek. Az állandó háborúk kimerítették a tartalékokat, ráadásul a munkaképes férfiak nagy része, vagy hadakozott valahol, vagy elesett, jobb esetben megsebesült. Borbála mégis rátermetten vezette a gazdaságot, még gyarapította is

Éppen zabaratni készültek, a tíz kaszás, és a marokszedő asszonyok-lányok készen álltak, a lovakat is befogták, s vidám nótaszóval fordultak ki a nagyútra:

*„Tegnap jártam zabaratni, máma megyek kötözni.
Elvesztettem a babámat, megyek megkeresni.”*

Kezdték a leányok, a legények válaszoltak rá:

„Már minálunk a barátok facipőben járnak.

Azok élnek jó világot, akik együtt hálnak.

Lám én szegény árva fejem, csak egyedül hálók,

Ákármerre tapogatok, csak falat találok.”

Borbála a kapuból nézett utánuk és meglegedve gondolt a várható termésre, a szorgalmas emberekre. Nem olyan egyszerű ám itt a hegyek koszorúzta szűk völgyben megtermelni mindent, ami a háznépének szükséges. A zab is, hiába tarják igénytelennek, csak akkor ereszt bőven, ha a földjét megrágyázzák, ha éveig nem vetik egymás után ugyan arra helyre, ha előző évben abban a földben disznóbab termett, vagy egyéb takarmánynak való.

Visszafordult a ház felé, mikor három lovas tűnt fel az úton, ahol most kanyarodtak az aratásra igyekvők a hegynek, a zabföldek irányba. Az asszonynak rossz érzése támadt, ami rövidesen be is igazolódott. A lovasok tétovázás nélkül a ház élé érkeztek, és a még nyitott kapun besorjáztak az udvarra. Vezetőjük le se szállva a lóról, már kezdte is a mondokáját.

- A György portán vagyunk-é? – kezdte.

- Ott! – csattant Borbála hangja – S engedélyt kértetek-é, hogy bójöjjetek?

- A Fejedelem Önagysága nevében vagyunk itt. Nem kell engedélyt kérnünk.

- Beszéljete!

- A Fejedelem Önagysága üzeni, hogy mivel a György porta férfiember nélkül maradt, te vagy György Borbála ennek a családnak és gazdaságnak kötelezettséggel és jogokkal bíró vezetője a fiúsítás szokásjoga szerint. Ebben az értelemben köteles vagy egy lovas

katonát egy gyalog csatlóssal és egy szolgálával egyetemben kiállítani. Gondoskodsz megfelelő fegyverzetről, ruházatról és tíznapi élelemről.

- Most, amikor öl meg a munka a gazdaságban, amikor itt van zabaratás, a juhnyírás...
- Állj, állj! Tudjuk mi a dolgotok, s azt is, hogy mindig siránkoztok!
- Siránkozik az öreganyád! S velem beszélj úgy, mint ahogy a Fejedelem szolgájához méltó!
- Öt nap alatt legyetek kész, ha nem akarod, hogy a vagyonodat elvegye a fejedelmi *fiskus*! – szigorodott meg a lovas hangja - Öt nap múlva itt vagyok, s a faluból a többivel együtt indulunk Zsigmond úr táborába. Végeztem! Még sok portát kell ma felkeresnem.
- Mi tudjuk a mű dógunkat, s tük a tietekét. Mi mindent megteszünk, ami a kötelességünk! Így jelentsd meg a gazdádnak!

Ezt azonban már nem hallották a lovas legények, mert kiugrattak az udvarról, s elporoztak az úton. Borbála meg ott maradt megkövülten. Aztán megrázta magát, s indult összeszedni a szükségeseket...

Gy á r f á s

Sűrű füst gomolygott a szobában, ahol tízen is egyszerre cigarettáztak. Egyedül a szemüveges Hédervári nem szívta, és hiába korholta a társait, leintették.

- Ha nem bírod a cigarettafüstöt, fordíts hátat! – gúnyolódtak vele, de azért valaki ablakot nyitott, jöjjön be egy kis friss levegő.

Mindenki egyszerre beszélt, s a nagy hangzavarban senki sem figyelt a másokra. Gyárfás azt vette észre, hogy Hédervári sompolyog oda hozzá. Egy darab ideig csak szótlanul üldögélt a mellette levő széken, egy borospohárral a kezében. Időnként bele-bele szagolt, de nem ivott belőle. Látszott rajta, zavarban van, mondana is valamit, meg nem is.

- Boga! – határozta el magát végül is – Beszélnem kell veled, gyere, menjünk ki az udvarra. Nem állhatom ezt a zajt, ezt a füstöt.

Jól látszott azonban rajta, nem ez fő gondja. Gyárfás megsajnálta, s a könyökénél fogva kivezette a teremből, mintha csak támogatná. Csillagos ég, csend és tiszta levegő fogadta őket az udvaron. Elsétáltak a terebélyes eperfa alatt elhelyezett padig, s ahogy leültek Hédervári doktor már kezdte is.

- Muszáj valakivel beszélnem. Megbolondulok, ha nem tudom elmondani valakinek.

- Mi történt veled ember? Teljesen ki vagy fordulva magadból.

- Nincs más, akinek el merném mondani. Téged régtől ismerlek, s tudom, benned megbízhatom. Igaz?

- Drága barátom, kollégám, persze, hogy megbízhatsz bennem! – hatódott meg Gyárfás a felé áradó bizalomtól.

Tudta magáról, hogy egyenes ember, de ilyent még nem tapasztalt. A papok érezhetnek így, mikor híveik meggyónnak előttük, mikor kiteregetik életük rejtett titkait. Megdöbbenve állapította meg, úgy látszik, van telepátia, vagy valami ilyesmi, mert nem lehet véletlen, hogy most amikor éppen a múltjából arra a kellemetlen, mélyen eltemetett beszélgetésre gondolt, akkor jöjjön a kollégája a saját hasonló történetével. A felgyülemlett feszültség, a visszatartott mondatok most, mint a tavaszi áradat ömlöttek ki Hédervári Kornél lelkéből.

- A fotózási szenvedélyemmel kezdődött minden – indította vallomását.

- Ismerem ezt a szenvedélyedet.

- Emlékszel a kiállításokra, ott a tartományi kiállítócsarnokban? Még a tanáraink, professzoraink is megnézték, és dicsérő szavakat írtak a vendégkönyvbe. De nem erről akarok beszélni.

Lélegzetvételenyi időre elhallgatott, majd Gyárfás szemeibe nézve folytatta. Elmondta, hogy talált egy kitűnő fotós témát: a messziről is grandiózusnak ható hőerőművek látványát.

- Tudod te, milyenek azok a hűtőtoronyok a reggeli fényben, mikor meredeken érik a napsugarak? Vagy nyári délután, háttérben a

ragyogó kék ék és a páragomolyok lustán szállnak a magasba? Ha csak rágondoltam is elfogott az izgalom. Egyik nap elhatároztam, hogy közelről is lefényképezem, ahogy betölti ez egész látóteret. A biztonsági őr azonban elkapott, mondván, itt tilos a fényképezés és mutatta is a tiltó táblát, amit nem vettem észre. Mondtam, bocsánat, de ő nagyon komolyan vette a dolgot, elvette a gépemet, és hívta a rendőröket az őrsről.

- Úristen, letartóztattak?

- Le! Pedig mondtam, vegyék ki filmet, nekik adom. Ott tartottak az őrsön, telefonáltak ezerfelé, a végén értem jött egy dzsip és bevittek a főkapitányságra. Ott leültettek az előcsarnoktól üvegfallal elkülönített váróban. Órákig ültettek, hogy ezzel is törjenek meg. Egy ideig búsan kucorogtam a székemen, de aztán érdekes dologra figyeltem fel. Bennfentesként vonult át az előcsarnokon néhány általam sokra tartott tanárom, ismerősöm. Megdöbbsenem és elraktároztam magamba ezt az új ismeretet. Bármit is hoz ez a kellemetlen esemény számomra, gondoltam, ezt érdemes lesz a jövőben tekintetbe vennem.

- Elmondod, ki voltak?

- Nem, maradjon ez az én tikom. Meg különben is ma már nincs is semmi jelentősége.

- Megértem...

- Mondom tovább. Jó idő elteltével, jött egy rendőr és szólt, menjek vele. Végigvitt egy hosszú folyosón és megállított egy pult előtt. A pult mögött egy kövér egyenruhás tartózkodott és elvett tőlem minden személyes holmit – kiürítette a zsebeimet, oda kellett adnom a nadrágszíjamat, a zsebkendőmet, a cipőfűzőket. Ezt mind betette egy papírzacskóba, lezárta írt egy átvételi elismervényt, és velem is aláíratta. Ezután elhelyeztek egy szűk cellában, ahol csak egy szék állt középen, és fenn a mennyezeten, egy tenyérnyi ablakon szűrődött be valamennyi fény. Most már tudtam, hol vagyok, és ettől olyan nyugalom szállt meg, amit fel sem tételeztem magamról. A széken ülve elaludtam, s mikor kinyílt a cella ajtaja, hogy az őr vigyen kihallgatásra, csak pislogtam a hirtelen beáradó fényben.

- Olyan ez a történet, mint egy bűnügyi regény, Kornélkám!

- Én is úgy éreztem, mintha egy szovjet kémhistória szereplője lennék. Leültettek egy támla nélküli székre, kétméternyire az asztaltól, ahol egy civil ruhás nyomozó ült. A rendőr az ajtónál maradt. A civil ruhás kezdett kérdegetni, ahogy benne van a forgató könyvben – hogy hívnak, hol lakom, kik a szüleim, nagyszüleim, mivel foglalkozom. Meg tovább így sorba. Egyszer aztán, mikor már úgy gondolta eléggé elandalított rám kiáltott: „Kinek dolgozik? Kik a társai?” Nem értettem a kérdést, és értetlenül néztem rá. „Ki küldte oda fényképezni?” Ekkor értettem meg, mivel vádolnak. Kémkedéssel. Próbáltam megmagyarázni a szenvedélyes vonzódásomat a témához, de csak újra azt kérdezte, „Kinek az utasítására fényképezte a hőerőművet?” „Ki küldte oda?” „Kik a társai?” Visszaküldött a

zárkába, de annyira sablonosan zajlott le minden, hogy tudtam, mi fog következni. A beszervezés. Úgy is lett. Mikor visszahívott a kihallgató szobába, elém tett egy miniszterívet, s egy tollat, mondván írjam le a vallomásomat, de közben nem felejtette el szóba hozni a barátnőm nevét. „Ő is benne van?” - kérdezte. „Nincs semmi, amiben benne legyen.” - válaszoltam ijedten. Észrevette a félelmet a hangomban. „Kije magának?” „A menyasszonyom!” – vágtam rá.

Hagyta a továbbiakban, fejezzem be a vallomásomat. „Írja alá, de előbb még írja oda – a továbbiakban vállalom, hogy minden államellenes megnyilvánulást jelentek az erre kijelölt nyomozótisztnek.”

- És elengedtek? – kotyogott közbe Gyárfás.

- Még elmagyarázták, hol legyenek másnap este, hogy találkozzam a tiszttel, aki majd a fényképezőgépet is visszaadja. Így történt. Eladtam a lelkem az ördögnek, amikor rájöttem, hogy a hozzám közelállókat is veszélybe sodrom, ha szökdösöm, ha ellenkezem. Ettől kezdve minden héten, vagy kéthetente találkoztam és elmondtam, kivel találkoztam, mit beszélgettünk. Eleinte hagyott beszélni, majd konkrét kérdéseket tett fel. Akármennyire is igyekeztem nem ártani, sokszor kihúzott belőlem kényes dolgokat. Senkiben nem bízhattam, nem tudhattam, ha valaki mond valamit, az bizalmas közlés, vagy provokáció.

- Ördögi helyzet!

- A barátnőmet elhagytam, mert féltettem magamtól. Nagyon nehéz volt. Szegénykém nem érti, mi történt. Azt hiszi, van valaki más az életemben. Valami zavaros históriát adtam elő neki, hogy sok a tanulni valóm és dolgoznom is kell, mert nincs pénzem az egyetemem másképp folytatni. Sírt, veszekedet, én pedig elrohantam és többet nem kerestem, még a lakásuk környékét is kerültem. Nagyon nyomorultul érzem magam!

Ezzel Gyárfás vállára borult és kitört belőle a zokogás. Lassan nyugodott meg, majd valamiféle mosollyal a szája sarkában bocsánatot kért.

- Mondd, mit tegyek? Hazudok nekik, amennyit csak tudok, de attól is félek, hogy rájönnek. A múltkoriban például egy szombati poharazgatás alatt mellém került a frissen kinevezett, fiatal rendőr, s kezdett nekem panaszkodni, mint akármelyik egyszerű ember. Megijedtem, hogy provokál, durván rászóltam, hogy gondolja meg, mit beszél, hogy az ő posztján nem beszélhet így, meg más ilyesmit vágtam a fejéhez. Jobban megszeppent, mint én az előbb. Azóta is várom, mikor jelenti a feletteseinek a viselkedésemet.

- Nem szeretnék a bőrödben lenni az igaz, de lehet, a kis rendőr valóban megijedt, s nem mer szólani.

- Vagy tudja, ki vagyok...

- Na, figyelj ide! – szólt Gyárfás határozott hangon – Én nem tudok helyetted dönteni, de átérzem a gondodat, a viaskodásodat

önmagaddal, a félelmedet, és egyet ajánlhatok – ha úgy érzed, ki akarod önteni a lelkedet nyomasztó felgyülemlett feszültséget, eljöhetsz hozzám bármikor.

- Hogy te legyél a gyóntatóm? – vigyorodott el Hédervári Kornél.

- Valahogy úgy.

- Köszönöm, jó barát vagy. De most már menjünk vissza a többiek közé, mielőtt még hiányozni kezdenénk nekik.

A társaság olyan jól érezte magát, hogy alig akart szétsznlani. Végül is a fáradtság verte le a lábáról az embereket. A házigazda matracokat és pokrócokat osztogatott, s mindenki keresett magának helyett itt-ott a házban, s percekben belül már csak a nehéz szuszogásaik hallatszottak. Gyárfást is elnyomta a buzgóság, a váróban talált magának egy kényelmes sarkot. Másnap dél tájban ébredt, s szedte össze magát. Hamar befogott a homokfutóba, s egy gyors falatozás után hazaindult.

Késő délutánra ért vissza a falujába, ment egyenesen az istállóhoz kifogni, ellátni a lovat, s a színbe beállítani a homokfutót. A szobája ajtajára feltűzve egy cetlit talált, hogy sürgősen hívja fel a feleségét. Futott be rendelőbe a telefonhoz.

- Halló, halló! Központ! – kiabált bele a kagylóba.

- Itt a központ. Maga az doktor úr? Jó hogy bejelentkezett. Egész nap keresték.

- Tudja most adni? – türelmetlenkedett Gyárfás.

- Kapcsolom – jelezte, de egyelőre csak recsegés, sípolás hallatszott.

- Halló, halló! – ütögette a kagylót, de ez sem javított a helyzeten.

Gyakran előfordult, hogy a primitív telefonhálózat ilyen akadózva működött. Gyárfás gyanította, hogy ez az államvédelmisek érdekében ilyen – könnyebb lehallgatni a beszélgetéseket, mert szerinte kétség sem fér a lehallgatás tényéhez. Még amikor jó a vonal, akkor is hallhatóak apró kattánások, surranások, ahogy forog a magnó. Ahogy ezen így gondolkodott, egy idegen női hang ütötte meg a fülét. A telefonos Marioara pedig válaszolt az ismeretlennek.

- Igen, igen, Boga doktor kérte a számot... Mit mondasz? Hogy jelentkezett a hívott, de nem tudsz kapcsolatot teremteni... Jó, jó megkérdezem.

- Doktor úr, azt mondja a kolleganóm, hogy nem sikerült kapcsolni a kért számot, de ha nagyon fontos, ő tolmácsolná a beszélgetést kétfele, mert hallja mind a két felet.

- Marioara kedves, mondja meg, hogy a feleségemmel, Ibolyával akarok beszélni.

A városi központban dolgozó telefonos kisasszony segített lebonyolítani a beszélgetést és a férfi megtudta, hogy a gyereke belázasodott és a felesége kéri, segítsen, mondja meg, mit tegyenek, lázcsillapítót már adott...

- Mondja meg, hogy a nyolcórás vonattal megyek!

.A vonat indulásáig még volt jó másfél órányi ideje. Ezen idő alatt üzent a kollégájának, Hédervári Kornélnak, hogy tartsa a frontot, és másnap jöjjön át a betegeket ellátni, mert lehet, otthon kell maradnia beteg gyerekek mellett.

A vonatban nem fogadta nagy zsúfoltság, inkább a városi üzemek esti műszakában dolgozók igyekeztek munkahelyükre. A vagonokban az ismerősök, alkalmi útítársak csoportokba verődve üldögéltek a kényelmetlen padokon, de ez nem látszott őket zavarni – nagy kártyacsatákat vívtak egymással. Gyárfás egy darabig figyelte a lapjárását, egy idő után azonban elunta, s inkább az emlékeiből felbukkanó gondolatai kötötték le figyelmét. Kicsi gyermek korában a szülői háznak hétvégi vendégei is szívesen vették kezükbe az „ördög bibliáját”, ahogy tréfásan mondogatták. Nagymama is élt még, és ő volt a legszenvedélyesebb kártyás. Bridzset játszottak, s ilyenkor a vendégekre való tekintettel kevesebbet fegyelmezték a gyerekeket – fenn maradhattak későbbig, amit ők nagyon jó néven vettek.

Nagyapa, aki városi főügyészként vonult nyugalomba, már az égiek peres ügyeit intézte néhány éve. Amíg élt, még nyugdíjas korában is tekintélyt parancsoló jelenség volt, de az unokái jól tudták, a szigorú külső mögött egy elnéző, lágy nagyapa rejtőzik. A telet mindig a városban töltötte, de nyárára kiköltözött egész családjával vidéki kúriájába, melyhez szép gyümölcsös és szőlőskert is tartozott. Ennyi maradt a hajdani nagybirtokból, léha elődöknek és hamis bankoknak köszönhetően. A lefajtott mustból még Húsvétkor is kóstolhattak a gyerekek. A család meghatározó jelensége volt az öregúr. Rátartian emlegette a família nemességét, az első hajdúkapitányt, aki Bocskai Istvántól kapta nemességét, nemes kis és nagyszalontai Boga Márton. Ezerszer is elmondta a családi asztalnál, mit hagyott meg katonáinak a Fejedelem. Mégpedig: a túlélés záloga a közösség összetartása, továbbá az áldozatvállalás, a mindenkori rend elfogadása, cselekedeteid másoknak is hasznára legyenek, hajdú soha ne ártson hajdúnak. Még más törvényeket is emlegetett, hiszen ez volt a hivatása, de mindig visszatért Bocskaira.

- Te örökölted, fiam – szólott Gyárfás édesapjához egyik vasárnapi ebéd alkalmával – ez első nemes Boga nevét, a Mártont. Rád hárul a feladat, hogy tovább ápolod a családi hagyományt. Tudjátok, hogy ott volt mikor Bocskai bevonult Kassára. Akkor kapta a kapitányi rangot, s vele a nemességet.

- Nem feledjük apa! – válaszolt a megszólított.

Gyárfás még túl kis gyerek volt akkoriban, nem emlékezett a szavakra, de annyiszor elmesélték a felnőttek a későbbiek folyamán, hogy úgy érezte, maga is részese lehetett a nagyapa intelmeinek. Azt is számon tartotta a családi emlékeztet, hogy 1605-ben, mikor Nyárádszeredában fejedelemmé választották Bocskai Istvánt, Boga Márton parancsnokolt az összesereglett hajdúknak, aki körülvették a várost.

Nagyapjáról az édesapjára ugrottak gondolatai. Robusztus, vállas, nagybajuszú emberként élt emlékezetében a nagyapa, aki dörgő hangon szónokolt, de édesapja ebben nem hasonlított rá - vékonypénzű, szemüveges és halk szavú, de tetteiben határozott és hitében megingathatatlan ember volt. Gyárfást is és a másik két gyermekét is szigorúan nevelte. Gyakran figyelmeztette őket, „ne a könnyű megoldásokat keressétek, ne a dolgok könnyebbik oldalát fogjátok meg!” Gyerekfejjel ezt nem nagyon értette, csak már felnőtt fejjel jött rá, mit akart mondani az édesapja. Ma ezt úgy mondaná, „ne hátrálj meg a kihívások előtt.” Eddigi életében igyekezett is ehhez tartani magát. Megtenni, megoldani, nem háritani – gondolta most is miközben a harmadosztályú rozoga vagon zötyögött vele.

- Apádtól végy példát! – vélte hallani édesanyja hangját – Látod ő, mint jogász, mint válóperes ügyvéd, mindig az igazságért harcol. Nem is vállal olyan ügyet, ahol hamisság, csalás húzódik meg a háttérben.

- Akkor nem lehet sok ügye – jegyezte meg akkor szemtelenül a gyermek Gyárfás.

- Ne hidd! Az emberek nagy részének tetszik, ha az ügyvédjük igazságszerető ember hírében áll. Ez a hírnév pedig az egész család minden jogászára vonatkozott, s vonatkozik.

- Nagyapa azért elég kalandos életet élt fiatal korában.

- Igaz, ami igaz. Soha nem tűrte az igazságtalanságot, a hazug kétszínűséget, s ezt gyakran torolta meg testi erejének fölényével. Mesélték, hogy diákorában kilógatta az ablakon azt az osztálytársát, aki árulkodott rá valamiért a tanároknál.

- És mi lett? – kérdezte izgatottan Gyárfás – Leesett?

- Ó, dehogy! Csak megijesztette jó alaposan. Emlékszem egy másik történetre is, amikor a vásárban hamis pénzt adtak neki vissza. Az illetőt elkapta, s a lábánál felemelve kezdte rázni, miközben erős hangon kérdezgette – van még hamis tallérod?

- De egyszer megfékezte a megvadult bikát is.

- Az úgy történt, hogy a hirtelen kitörő vihar megriasztotta az itatónál levő állatokat. A bika pedig üldözőbe vette az udvaron levő szolgálfiút. Nagyapád éppen a tornácon tartózkodott, s mikor látta, hogy bajba jutott a gyerek, kiugrott a bika elé és elkapta a két szarvát. Addig feszítette forgatta, amíg a dühöngő állt meg nem adta magát, s engedelmesen be tudta vezetni az istállóba.

Nagyot sóhajtott Gyárfás emlékei hatására, hogy a többi utas odakapta a fejét. „Ennek meg mi a baja?” – kérdezték magukban, de ahogy bocsánatkérően elmosolyodott, megnyugodva tovább „verték a blattot”. Közben befutott a vonat a Kisállomására, s ő leszállt, a kártyázók maradtak, Még maradt idejük egy újabb partira a végállomásig.

Borbála

Alig telt el néhány hét, talán két fertály hónap, s elkezdődtek a súlyosabb csatározások. Változó sikerrel. A falu közelében is jelentek meg fegyveresek, de mind ismeretlenek. Nem lehetett tudni kihez tartoztak, ha egyáltalán tartoztak valahova, vagy csak saját szakállukra csatangoltak, s oda húzódtak, ahol nagyobb zsákmányt reméltek. Lehettek akár rablóbandák is. Ha ilyeneket észleltek, bezárták a kapukat, s eleresztették a komondorokat. Néha menekülők érkeztek, meg sebesültek. Ezeket, bár bizalmatlanul, de befogadták, s ahogy tudták – emberségből – segítették.

- Meneküljetek! – hallatszott a kiáltás és rohanó emberek futottak végig a falu hosszú utcáján.

A harangot is félreverték. Az emberek gerendákkal torlaszolták el a kapukat. Az asszonyokat, gyerekeket, és a lábasjószágot a hátsó kapun át az erdőbe menekítették.

- Gyerünk, gyerünk! – noszogatta Borbála is az embereit.

Mire a fegyveresek berobogtak egyetlen ember sem maradt a házakban, csak néhány ijedt tyúk szaladgált az udvarokon. Egy kisebb csapat volt, de nem állt meg, hanem robogott tovább. A falusiak, s köztük Borbála is a hegyoldalról, a fák közül nézték.

- Ezeket üldözik! – jegyezte meg egy vénember.

- Honnan tudja apó? – kérdezte az asszony.

- Még tyúkot sem akartak lopni, úgy siettek tova – válaszolt az öreg.

Igaza is lett, mert kisvártatva egy másik fegyveres csoport érkezett. Ezek is tovább vágattak. Látszott, az előbbieket üldözik. Rövidesen harci zaj hallatszott – ordítások, parancsszavak, jajgatás, lovak nyerítése, fegyvercsattogás. A falu emberei izgatottan várták búvóhelyükön a harc kimenetelét. Bár tudták, akármelyik csapat győz, visszajönnek összeszedni, rabolni, amit érnek. Eddig mindig így történt. Most is a harc csitultjával egy csoport lovas visszajött a faluba.

- Menj le, Sebők! – szolt Borbála – Nyisd ki a kaput, s engedd be őket. Sebesültet hoznak.

- Igyekszem! – kiáltott vissza futtában a legényke.

Három lovas sorjázott be a kapun az udvarra. Egyikük bizony nagyon rossz állapotban. Alig ült a lovon, s a másik kettő támogatva óvatosan két oldalról. Le is csúszott, ahogy megálltak. Lefektették a földre Sebők segítségével. Közben Borbála is leereszkedett a hegyről két másik asszony kíséretében.

- Kik vagytok? – fordult a lovasokhoz.

- Orosz Péter kapitány úr csapatához tartozunk.

- Vigyétek be az első házba, te meg Sebők menj szaporán, kerítsd elő Máriskó nénét, jöjjön, mert súlyos sebesült van a házban.

Kisvártatva meg is érkezett Máriskó – sovány, töpörödött, fekete ruhás asszony. Serény mozdulatai elárulták, hogy sokkal fiatalabb, mint ahogy kinézete és híre szerint kellene lennie.

Belépve a szobába, ahová a sebesültet lefektették, már kiabálni is kezdett sípítózó magas hangon.

- Vetköztessétek le már, szájtátik! Mit akartok a köpenyét, vagy a csizmáját kenegessem gyógyírral? Ti pedig – fordult a két katona felé – ne tátsátok itt a szátokat! Menjetek a konyhába, szítsátok fel a tüzet és melegítsetek vizet egy nagy kondérban. Gyerünk!

- Nem vesztegeted az idődet, Máriskó! – szólott Borbála.

- Csak utamban vannak itt. Különben kik ezek? – kérdezte szinte normális hangon.

- Báthory seregéhez tartoznak – válaszolta, de nem mutatta, hogy észrevette volna a vajákos asszony hangjának változását.

A forró vizet meghozták a legények, s a többi teendőt ráhagyták Máriskóra.

- Ki ez a szerencsétlen sebesült? – kérdezte, ahogy elhagyták a helyiséget – Nem ismerős a gúnyája se, s a fegyverei sem.

- Jó szemed van Borbála asszony! – lepődött meg a katonák közül a fiatalabb.

- Nem ismersz te még engem, öcsémuram, aki vagy!

- Gazsi vagyok. Szekeres Gáspár. De mindenki csak úgy szólít Gazsi, a lókupec.

- Valóban az vagy?

- Apám lókereskedő, s így rám ragasztották ezt a nevet, meg aztán értek is a lovakhoz.

- De még mennyire! – kiáltott fel a másik legény.

- Mit beszélsz?

- Tudom, amit tudok! Boszorkányság van a dologban. A legmakacsabb, kapálózó, szökdöső lóhoz is oda mér menni, a fülbe sugdos valamit, s az állat megnyugszik. Így igaz!

- Nagy okos vagy! Láttad már?

- Beszélük.

- S mit sugdosol a ló fülébe? – kérdezte mosolyogva Borbála.

- Azt mondom neki, hogy „ülj helyt, mert tüzes toplót dugok a farkad alá!” Ettől mindig megcsillapodik – magyarázta vigyorogva Gazsi.

- Beszélj csak, beszélj! – morgolódott a másik – Ől a csúfság, mi? De tudom én, hogy boszorkányság van a dologban...

- Nem is olyan nagy baj ez, így legalább elhiszik az emberek – motyogta maga elé Borbála.

- Emberek! – kiáltott fel aztán – Mi itt csak beszélünk, s enni még nem adtunk nektek.

- Hé, Kati nén'! Éhesek a vendégeink!

A falatozás után egy-egy cipóval és jókora oldalassal felszerelve keltek útra, hogy visszatérjenek társaikhoz, a csapatukhoz a sebesültet a háziak gondjára bízva.

- Van remény? – kérdezte Máriskót a háziasszony.
- Túléli az ártatlan. Marha erős szervezete van! De a bal lába kurtább marad, s a válla sem lesz ennyire rendes. Nem tud összefogni a csont, nagy vágást kapott! Csatában nem látod többet! Legfentebb az ekeszarvánál.

- Most alszik?

- Két napig fog. Ha ébred, bort adjatok neki! Most elmegyek, de holnap visszajövök.

Ezennel olyan hirtelen eltűnt, mintha a szél fújta volna el. Közben visszazálingóztak, azok is, akik az erdőbe menekültek, az állatokat is behajtották. Az élet visszazökkent a rendes kerékvágásába. Másnap ígéretéhez híven a javasasszony megjelent éppen olyan hirtelen, mint ahogy előző nap eltűnt. Egyszerre csak ott volt Borbála előtt.

- Jöttem, lássam, rendesen vigyázzák-e a szolgál a beteget! – kiáltotta rikácsolva, hogy zengett tőle a ház.

Bement a sebesülthöz, majd sipítózó hangon meleg vízárt szalasztotta a leányt, aki bent volt.

Miután a sebeket kimosta, újra elment, azzal, hogy naponta jön, ameddig kell. Ha rosszul lenne a sebesült, küldjenek érte.

- Csak, ha kell!- rikácsolta.

Így ment ez hetekig. A sebesült lassan javult, ráadásul nem értették a beszédét, s ő se nagyon a háziakét, de tanulékonyan bizonyult az ártatlan, mert hamarosan már szót értett a házbeliakkal. Ebben sokat segített Máriskó. Rendszeren jött naponta aztán is, hogy a sebesülések már nem igényelték volna. Órákig képes volt türelmesen beszélgetni vele, tanítva mindenre, ami a ház, a falu életében fontosnak látszott.

- Jól megérted magad a betegünkkel! – szólott egyik nap Borbála.

- Sajnálom az embert – válaszolta Máriskó -, idegen ezen a vidéken, s rokkant lesz egész életére. Legalább beszélni tudjon velünk.

- Igazad van, hátha valami hasznát vesszük. Elég keménykötésűnek látom.

- Ha majd jobban tud lépegetni, elvinném magamhoz. Kell egy férfi a házban, s falubeli egy sem jőne hozzám.

Borbála meglepődött. Nem is kicsit!

- Neked kell ember?

- Mit gondolsz hány tavaszt értem?

- Százat biztos.

- Ne beszélj bolondokat! – kacagott fel szokott vijjogó hangján Máriskó – Tizenhetet! Vagy ezeret! Hihihii!!!

- Egyiket sem hiszem!

- Na, akkor figyelmezz rám!

Ezzel leült a kemence melletti lócára és mesélni kezdett.

- A vajákos mesterség anyáról leányra száll nálunk. Amióta erre a tájra jöttünk volna, már rég azelőtt is így volt. A leánygyermek az anyjuktól kapják a tudást, már zsenge korukban. Az első szülött leány lesz a mesterség folytatója. A többi – már, ha van – elkerül a vidékről

mihelyt felnől. A fiúk pedig tíz éves koruktól elszegődnek valamelyik pásztorhoz, gazdához, mesteremberhez szolgálégynek, s többé haza sem jönek. Így éltünk, mióta átkeltünk a hágókon, s még azelőtt is. Sokan boszorkányoknak hittek bennünket, pedig nincs abban semmi boszorkányság, amit teszünk, csak ismerjük a fákat, a füveket, a földet, a vizeket, az állatokat, az embereket. Tudjuk, mi mire való. Az emberek, ha megmondjuk nekik a valót, nem hiszik, a jó tanácsokat se. Ezért kell másképp beszélni, ezért kell ijesztegetni őket, kiabálni, rikoltozni, táncolni, és azt mondani, hogy a szellemek üzennek rajtunk keresztül. Így van, ez az igazság! Én is ellestem anyám minden tudományát, megtanultam utánozni a hangját, a mozdulatait. Anyám hagyta, sőt titokban örvendezett is, mennyire jól csinálom. Néha megengedte, hogy én álljak szóba a segítséget keresővel. Egy nap aztán megtörtént a szerencsétlenség, amit anyám már rég emlegetett. „Nem jó háború ez” – mondogatta – „Rablás az egész. Rablóbandák háborúja!” Tavasszal, ahogy a hó eltakarodott az észkos lejtőkről is, elindult zsenge füveket keresni. Amit ilyenkor kell gyűjteni. A májvirágot, papsajtót, pulykafűt, földiepét, pappszakált, meg kakukkvirágot és körömfüvet. Én távolról követtem lopózkodva, nem akartam, hogy meglásson. Csípős volt a reggel, s magamra terítettem egy meleg hárászkendőt. Anyámon a szokásos fekete köpeny volt, mely beburkolta feje tetejétől a talpáig. Hajladozva haladt egyre magasabbra, kereste a gyógyfüveket. Nem figyelt fel az erdőből kirajzó fegyveresekre. Egyikük megpillantotta a feketébe öltözött alakot, valamint kiáltott a többiek felé, s azok megtorpantak, majd ijedten vissza futottak a fák védelmébe. A bokor mögül, ahol lapultam jól láttam a képükön a rettenetet. Az utolsó fegyveres mielőtt eltűnt volna a sűrűben megfordult, és nyílvesszőt röpített a számukra félelmet keltő alak felé, majd ő is eltűnt. Célba talált a vessző, s anyám feljajdulva elterült a földön. Odarohantam hozzá, de már alig élt. „Vedd át. Vedd át” – ismételte halkán. A kosár felé nyúltam, melyben ott lapultak a már megszedett gyógyfüvek. „Nem a kosarat, a helyemet!” – suttogta rekedten, s elcsendesedett. Ott temettem el azon a helyen, ahol megölték, és attól fogva én vagyok Máriskó, a javasasszony. Csak te tudod a titkomat!

- Nálam jó helyen van. De mi van a férfiakkal? Apádról nem beszéltél.
- Apám elesett egy csetepatéban a betörő rácokkal. Különbön mifelénk, te is tudod asszonyom, a férfiak rövid életűek. Jönnek, mennek, s ha maradnak is, nincs türelmük hosszasan megülni. Hamar utoléri őket a mehetnék, a vándorélet láza. Nagyanyám mesélte, hogy ő hármat eltemetett, és kettő megszökött mellőle. Pedig nem kellett soha annyit gürcölniök, mint a többi falusi embernek.
- Senkinek sem könnyű az élete ezekben a háborús időkben. Nézz meg csak engem. Itt állok suhogó egyedül. Ember még a közelben sincs, legfennebb olyan, aki csak majd lesz. Közben meg jönek a fosztogatók, a fegyveresek, tatárok, kontyosok, zsoldosok. Ha nem menekülünk el

idejében a hegyre, minden jószágunkat elhajtják, s még jó, ha nem égetik fel a házainkat!

- Látod, ez mind engem is sújt, s még a helybeli papok, barátok is üldöznek. Átkot szórnak rám.

Másnap Máriskó egy lovat vezetett be az udvarra. Két süldő legényke közreműködésével felsegítették a félig gyógyult sebesültet a hátára. A szelíd kanca olyan ügyesen lefeküdt a gazdája parancsszávára, mintha tudta volna, hogy betegembert kell a hátára vennie.

- Még anyám tanította be, mikor kisgyerekkoromban nem tudtam rendesen felülni a hátára – jegyezte meg Máriskó látva többiek csodálkozó tekintetét.

A ló lassan, óvatosan felállt, a sebesült elmosolyodott és megveregette az állat nyakát, Máriskó pedig a kötőféknél foga elindult velük. Borbála fejcsóválva nézett utánuk. Mikor behozták a súlyos beteg katonát, nem hitte, hogy még valaha lóra fog ülni. Még így se, mint most.

Gy á r f á s

Ibolya nagy örömmel fogadta a férjét, de persze a korholás sem maradt el hétvégi kiruccanása miatt.

- Valld be, hogy nő van dologban! – tette fel a régi lemezt.

- Hagyd ezt a számárságot – válaszolta -, inkább mondd, mi van a gyerekekkel? Lázas még?

- Gyere, ott van a szobában.

Ott feküdt csendesen az ágyában, de ahogy az apját meglátta, csupa mosoly lett az arca, s kipattant a paplan alól. Az apja ölbe kapta és körbe ugrálta vele a szobát.

- Ne bohóckodjatok! – szólt rájuk az asszony – Inkább vizsgálj meg azt a gyereket!

- Na, gyere te nagybeteg! – ezzel letette az ágyra és alaposan megvizsgálta: a torkát, a bőrét, a tüdejét, a hasát-máját, kezét-lábát, szóval, ahogy kell.

A vizsgálat alatt a kicsi végig kuncogott, kacarászott, nem vette komolyan az apja ténykedését. A torkát azonban nem akarta megmutatni, nem nyitotta ki a száját, s mikor erővel, csak belenézett az apja, eltörött a mécses.

- Nem is szeretlek! – sírta – Doktor vagy! Igen!

Ezt sértésnek szánta, de felnőttek nevetésben törtek ki, s erre ökelme is megnyugodott, bár a szemei még könnyben úsztak, az egész pofikája már mosolygott.

- Mi a helyzet? Mi a baja? – aggodalmaskodott továbbra is az asszony.

- Egy csúnya torokgyulladás van, de a tüdeje tiszta. Megyek le az „ügyeletes patikába” és hozok gyógyszert.

A gyógyszerész persze, lévén vasárnap este, zárva volt, de az „ügyeletes” gyógyszerész a faluban lakott, és szívesen kinyitott Gyárfás kedvéért. Az idős gyógyszerész mindig örömmel látta a fiatal doktort. Szívesen állt szóba vele, s bízatta, üres óráiban gyűjtsön bélyeget, s jöjjön hozzá csereberélni. Gyárfásnak még nem voltak üres órái!

- Dehogyan zavarasz, drága barátom, édes egy komám! – lelkesedett, ahogy ajtót nyitott neki.

- Ki az, Zsiga? – kérdezte a szobából Rózsa mama, aki a falu körorvosa volt nyugdíjba vonulásáig.

- A kollegád, a kedves Boga doktor! – válaszolta a kérdező.

- Mondd meg neki, jöjjön be.

- Kezét csókolom, Rózsa mama! – szólalt meg Gyárfás is – Most nem jövök, beteg a kisfiam, gyógyszerért indultam.

- Nyisd ki a patikát, Zsiga! Ne késlekedj, ha a doktornak kell valami. Biztosan sürgős, másképp nem jönne hozzád. Igaz?

- Pedig, azt hittem, látogatóba jött – jegyezte meg Zsiga bácsi, miközben felvette a kabátját – na, indulhatunk!

A gyógyszerész már rég elérte a nyugdíjkorhatárt, de nem sikerült utódra szert tennie, senki nem akart a kis faluba jönni patikusnak. Nem panaszkodott, szívesen folytatta mesterségét. Maga kérte, maradhasson, amíg jelentkezik valaki, aki felváltja. Rózsa mama, a felesége ellenben lelkes nyugdíjasként rendezte a család apraját-nagyját.

A gyerek fanyalogva, de bevette a gyógyszereket, s nyugodtan elaludt, a szülők pedig lelkesen vették birtokba a hitvesi ágyat.

- Zabban a lovak! – jutott el egy harsány kiáltás Gyárfás füléig, s a régi beidegzett riasztástól hirtelen felébredt.

- Hatóra! – költötte tovább Ibolya a férjét.

- Mi van? Valami baj van? – motyogta Gyárfás.

- Menned kell dolgozni.

- Nem! Ma itthon maradok, látnom kell, hogyan alakul a gyerek betegsége – ült fel hirtelen a férfi -. Különben gondoskodtam helyettesről is. Megkértem Kornélt, nézzen át hozzám és lássa el a betegeimet.

Az asszony boldogan vette tudomásul a jó hírt és serényen kiszaladt a konyhába, főzön egy friss feketét. A gyerek még nyugodtan aludt, s hogy föl ne ébresszék, úgy pizsamásan kiültek a konyhába feketézni. Örömeiben, hogy a férje itthon marad, még akkor is, ha a gyerek betegsége okán, elfelejtette vele a legénybúcsút. Közben, akármennyire is vigyáztak, ne üssenek zajt, a gyerek felébredt, és tágra nyílt szemeivel megjelent a konyhaajtóban.

- Apa, papa! – kiáltotta boldogan – itthon van apapapa! – és táncra perdült a konyha közepén.

- Mész gyorsan vissza az ágyba! – szólt rá az édesanyja, de nem sikerült túl szigorúra a hangja.

Kicsi Gyárfás azonban inkább az apja ölébe kucorodott fel.

- Ibolya, nézd, már nem is lázas ez a gyerek! – jegyezte meg meglepődve az ember – Nyisd ki ügyesen a szádat, lássam tényleg meggyógyultál?

Csodák csodájára most engedelmesen kitátotta a száját, még kanálnyelet se kellett használni. Dicséretet is kapott érte egy nagy puszi formájában.

- A torka is gyógyul, alig lobos kicsit – jelentette orvosi komolysággal Gyárfás.

- Jót tett neki, hogy itt vagy velünk! – jegyezte meg az asszony.

- Akkor maradhatok itt veletek? – kérdezte a gyerek.

- Jó, de csak itt az ölemben. Nem szabad mezítláb járkálni.

- De jó, hogy itthon vagy, Gyárfás! – sóhajtott fel Ibolya – Szólok anyunak, hogy ma nem megy át a gyerek, mert itthon vagy vele.

- Bár holnap sem kellene kimennem!

- Már akartalak is kérni, utána nézhetnél egy jobb helynek, ahol együtt lehetnénk!

Ezek a szavak még egy hét múlva is ott csengtek a férfi fülében. Végig látogatta a szomszédos körzeteket, hátha meghall valami lehetőséget. Így akadt rá egyik évfolyamtársára, aki arról panaszkodott, hogy mennyi munka szakadt a nyakába, amióta a kollégája a körzetből hazament orvosnak saját szülőfalujába. Ő meg belgyógyász szakorvos létére kénytelen a kisvárosban, ahol dolgozik a körzetet is vinni. Gyárfást fellelkesítette a lehetőség, csak éppen a helyiség egy másik járás területén volt, ahol nem ismert senkit. A kolléga, mikor meghallotta, hogy érdekli az állás Gyárfást, megígérte a segítséget, és hívta, nézzen szét a városkában, mielőtt elkötelezné magát. A látogatás minden várakozását felül múlta: volt ott minden, amire a fiatal orvos vágyott. Külön gyermekgyógyászati rendelő, szakorvosi rendelők, szülészet, röntgen, laboratórium, negyven ágyas fektető. Összesen tizenegy orvos. És szervezett ügyelet. Ez utolsót tartotta a legfontosabbnak.

Gyárfás nem is gondolkozott, beadta kérését az áthelyezésre. Meg sem mondta egyelőre a feleségének. Nem akarta elkiabálni (!). Eltelt pár nap és a járási főorvos hívatta. Meg akarta ismerni a jelentkezőt. Nem beszélgettek többet negyed óránál, a főorvos kezét nyújtott.

- Isten hozta a csapatban!

Gyárfás rohant a telefonközpontba telefonálni, adja hírül a jó hírt.

- Lakás lesz? – jött az első kérdés.

- Megígérték.

- És állás nekem? – folytatta Ibolya kérdéseket.

- A konzervgyárban.

- Óvoda a gyerekeknek?

- Képzeld, még az is.

- Mikor mehetünk?

- Szeptember egytől.

- Nincs több kérdésem – zárta le a vallatást, a beszélgetést az asszony nagy boldogan.

Borbála

A katona, aki Simon néven nevezte magát, mikor kissé jobban lett, elmesélte, milyen kalandos úton jutott idáig, eddig a székelly portáig. Fiatalkorában hajóinasnak állt, mint kortársai legtöbbször. A hajón ismerkedett meg a hasonlókorú Márton és Dalton nevűekkel. Nehéz évek következtek számukra, de a barátságuk kibíráhatóvá tette. Jóban-rosszban összetartottak. Egyszer valamin összetűztek a kapitánnyal, s az kitette őket a francia partokon. Ott kóboroltak a part közelében, hátha feltűnik egy hajó, s újra elszegődhetnek. Addig fegyverrel szereztek maguknak élelmet, s háltak ahol érték. Hónapokig folytatták ezt az életet, mikor is beálltak zsoldos katonának egy várgörfökhöz. Több évet töltöttek a vikomt szolgálatában, de a tenger hívásának nem tudtak ellenállni és újra hajóra szálltak. Tengerészként beutazták az északi vizeket épp úgy, mint a forró afrikai partok környékét. A sors kiszámíthatatlan fordulata újra francia földre vetette őket, s már, mint tapasztalt katonák gyorsan rangot kaptak a seregben a vikomt közbenjárására, aki örült visszatértjüknek.

Háromjuk közül Márton volt a vezér, Simon az izomérő, és Dalton a ravasz róka. Márton nem csak vezetésre termett katona volt, hanem bátor, okos, olvasott ember is, aki magabiztosan mozgott a legelőkelőbbek körében is. Nem hiába fogadták el vezetőjüknek. A vikomt bizalmába fogadta, s vele együtt két társát is. Bécsbe is együtt mentek, ahol a francia felajánlotta katonai segítségét a császárnak a török elleni háborúban.

A tárgyalások alatt egy jelenlevő angol főtiszt arról panaszkodott, hogy katonái bennrekedtek a törökök által körülvett várban és nincs mód velük kapcsolatba lépni és segítséget nyújtani nekik.

- Hányan vannak a honfitársaink? – kérdezte ekkor Márton.
- Mikor elváltam tőlük, harmincan voltak – válaszolta a főtiszt.
- Kiszabadítjuk őket! – kiáltott fel lelkesen Dalton, s a másik kettő rábólintott.
- És mégis hogyan?
- Hát, ugye ott angolok vannak, és minden angol tengerész, még ha nem is hajózik. Igaz?
- Igaz, igaz! De mi köze ennek a kiszabadításukhoz?

Mikor elmondta a ravasz tervet Dalton, mindannyian egyetértettek vele. Néhány nap múlva a vegyes: német, angol, francia csapat útnak indult, hogy csatlakozzon a törökkel szembenálló sereghez.

- Nézd uram! – kiáltott az egyik francia lovag – Ezek a mi vendégeink, az angolok azt hiszik ünnepség a háború.
- Miért gondolod, Jean?
- Figyeld csak ott a dombtetőt! Zászlókat lobogtatnak, s játszanak velük, mint az éretlen gyerekek, ahelyett hogy gyülekeznének és megostromolnák a várat.

- Várd ki a végét! Azt parancsolták, ne támadjunk, csak vigyázzuk a kapukat. Pihenjünk most, aztán meglátjuk mi lesz.

Meg is látták, mert este fáklyákat lobogtattak fenn a dombon, s a várban is fáklyákat gyújtottak a fal tetején.

- Jean fiam, látod, amit én is látok? A várbeliek onnan válaszolnak ezeknek. Valamit jelentenek a lobogtatások. Csak tudnám, hogy mit?

- Uram, uram! Ezek tengerész jelek! Láttam ilyeneket, mikor áteveztünk a Csatornán. A ködben fáklyajelekkel értekeztek egymással a hajósok.

- Biztos most értesítik egymást a holnapi támadásról.

A másnapi sikeres ütközet után a vikomt több ezer emberével felajánlotta szolgálatait Erdély Fejedelmének. Így került a három angol az erdélyi hadi események sűrűjébe. Sorsuk nem alakult szerencsésen – Márton, bár kitüntették bátorságáért és hűségéért végül tatár fogságba esett és eladták rabszolgának. Dalton súlyosan megsebesült, mikor a lovát kilőtték alóla, s nem is élte túl sebesülését. Simon pedig ide került.

Így mesélte mindezt szóról szóra a sebesült katona esténként, a gyógyulás hosszú napjai alatt.

Nehezen telt el a tél, hisz alig maradt betevőjük a fosztogatók miatt. Alig annyi, hogy tavasszal elvessek. Állatállományuk is erősen megcsappant. Ami lábasjószágot felhajtottak a havasba, az is megsínylette a hosszú, zimankós telet. De legalább az megmaradt.

A várt tavasz sem hozott enyhülést – felújultak a harcok, a betörések. Nem volt más választás, el kellett hagyniuk a falut! Messze bent a szurdok mélyén tudtak egy barlangról. Borbála három legényke kíséretében megkereste, megnézte, s látta, jó vizű patak folyik át rajta, mély és magas boltozatú, a falu minden lakosa jól elfér benne. Mikor ez embereknek elmondta, mind egyetértett, hogy odahurcolkodnak, berendezkednek. A fiatalabbak a faluban maradnak megművelni a földet, de az öregeket, s apró gyermekeket előre felköltöztették.

Hogy ellenség, vagy rablóbandák meg ne lephessék őket, a hegygerincen körben, ahonnan be lehetett látni az utakat egy-egy fenyő oszlopot állítottak. Az oszlop felső részét bekötözték szurkos szalmával, s egy szalmafonatot engedtek le attól a földig. Egy őr ügyelte éjjel-nappal, s ha vész közelgett a fonatot meggyújtotta. A faluban tudták, mit jelent a megjelenő füst, vagy éjszaka a láng fénye. Erre a jelre felkerekedtek és elrejtőztek az előkészített barlangban. A vész elmúltával visszaszállingóztak, s kezdtek a faluban mindent előről a martalócok pusztítása után. A gabonát is csak az eldugottabb völgyekben tudták megmenteni. Egyedül a havasra felvitt lábasjóság volt biztonságban. Már amennyire! Azokat a dúvadaktól kellett védeni, de az kisebb bajt jelentett, mint az emberi vadak pusztítása.

Legnehezebben a tavasz telt, hiszen a tél felemésztette az élelmiszertartalékokat, s vetőmagról is gondoskodni kellett.

A hadakozók kimerültek, de a nép legyengült, leszegényedett. A szép szabad élet odalett. Hiába volt minden küzdelem, nélkülözés, vérontás, se Zsigmond, se a vajda nem tartotta be az ígéreteit és ráadásul ott volt *Basta* is, aki nem ígért csak követelt és elvett mindent, terményt, jószágot, s mindent, ami mozdítható. Borbálának szerencséje volt, mert a hadba küldöttek épen hazakerültek, több lett a munkáskéz, de növekedtek a terhek. A faluban máshol is, a legtöbb helyen így volt, de ott ahonnan kiveszett a férfinép, mert odapusztult vagy, mert *elcsángált*, ott tönkre ment, ebek harmincadjára került a gazdaság. Ezeket aztán jó esetben a rokonok osztották szét egymás között, de ha ez nem sikerült, az új urak, a bárók tulajdonába került, mint a fejedelem ajándéka.

Nem régi dolog volt ez a bárókkal. Ilyent eddigelé nem ismertek ezen a földön. Csak szabad székelyt.

A küzdelemmel teli évek lassan teltek felettük, s a bajok csak sokasodtak. Az emberi tunyaság, oktalanság pedig még növelte is azt, amit a sors rájuk mért.

Így történt, hogy mikor egy harmadfű csikót akartak betörni, baleset történt. A még hámhöz, nyereghez nem szokott félvad csikót a nagy gazdasági udvar közepén egy jól bevart karóhoz kötötték hosszú, 8-10 öles pányvával. Így elfutni nem tudott, csupán körbe-körbe járni. Lőrinc, a lovászegény pedig egy ostornyéllel a kézben hajtotta, futtatta. Közben tanítgatta, mikor kell megállni, indulni, futni. „Galopp, lépés, állj!” – parancsszavak hallatszottak és sűrű ostopattogás. Mikor a ló már fáradni kezdett és a parancsszavaknak is engedelmeskedett, Lőrinc felpattant a hátára. A csikó megriadva két lábra állt, majd hirtelen irányt változtatva keresztkben átvágott a körön. Az istráng azonban nem engedte, a pánya megfeszült, a ló nagyot rándult, s elbukott, Lőrinc lerepült a hátáról egyenesen az istálló falának, s kifecamodott, törött karral elterült a földön.

A szolgák a lovat felállították és bekötötték az istállóba, a jászolhoz, s szénát vetettek elé. Lőrincet is felemelték, bevitték az istálló sarkában leterített szénára, s elküldtek Máriskóért, a javasasszonyért, aki kisvártatva meg is érkezett, s az udvaron felhangzott szokásos sipítózó hangja.

- Mi a szösz, már lovagolni se tudnak a mai legények? Híj, bezzeg az öregapja nem ült volna fel a rosszul betanított csikóra nyereg nélkül! Na, hol van az a híres lovas?

Megmutatták neki ott az istálló sarkában. Csöndben ült a legény, még nyögni sem mert, ahogy meghallotta a vajáros asszony hangját. Jobban félt tőle, mint a csikótól, amelyik levetette a hátáról. Máriskó, ahogy meglátta a pórul járt lovászegényt, mindjárt utasításokat kezdett osztogatni, ahogy el is várták tőle.

- Hozz gyorsan egy meszely fenyővizet! – kiáltott rá egy ott lézengő szolgálgyerekre.

- Te meg menj a konyhába, de íziben! Főzzék meg ezt teának két kupa borban! - utasított egy másikat, s a kezébe nyomott egy kis vászonzacskót.

Kért még egy hosszú törölközőt, istrágnak való kötelet, meg két markos legényt segítségnek.

Máriskó azzal kezdte a gyógyítást, hogy jól megittatta pálinkával Lőrincet, majd a hosszú törölközővel szorosan körbe tekerte a mellkasát, de úgy, hogy az épen maradt karját is oda rögzítette. Aztán újra fenyővizet adott neki, meg a közben elkészült teafőzetből is jó adaggal. Volt abban a teában mindenféle nyugtató, kábító, ami ilyenkor kell. Komlótohoz, pipacsvirág, macskagyökér, nádrafü, Szent János fű, meg még ki tudja mi minden. Az erős pálinka, meg a kábító főzet megtették a hatásukat – Lőrinc elaludt. Máriskó csak ezt várta. Az istráng kötéllel szorosan megkötötte a karját a törés felett, s szólott a segítségül hívott legényeknek, hogy tartsák átkarolva keményen a sebesültet, ő pedig kezdte húzni, csavarni a kificamodott kart. Lőrinc nyögött, jajgatott, vergődött, de erősen fogták. Egyszerre egy roppanással helyre ugrott a válla, s ezzel hirtelen meg is nyugodott. Újabb adag pálinkát, meg teát kapott, hogy tovább aludjon, mert a java még ezután következett – a törött csontok összeillesztése.

A javasasszony finom, de erőteljes mozdulatokkal helyre rakta a törött végeket, s szoros kötéssel rögzítette a sérült kart. Az épet pedig kiszabadította a törölköző szorításából.

- Erre már nincs szükség! – mondta – Két holdtöltéig a törött karról a gyolcskótest ne vegyék le! – toldta még hozzá, s a holmiját összeszedve indult kifelé.

A ló felhúzta az ínyét és kirúgott. Máriskót fejen találta, kirepült az ajtón és elterült az udvaron. Nem mozdult többet.

A kert végében temették el.

- Simon, ott az a régi nyári konyha, ki lehet javítani, s költözzetek be oda kicsi Sarolltal – mondta Borbála egy héttel a temetés után.

Máriskó halálával elvesztették minden támaszukat. Birtok nem maradt utána, csak a számukra ismeretlen rendeltetésű gyógyfüvek, porrátört gyökerek, kergek, meg egyebek. Nem tudtak mihez kezdeni, mert hiába volt két erős karja, s kitartása a munkában, az éhkopp várt rá is, és öt éves kicsi leánykájára is, ha nem kerül számára kenyéradó gazda.

- Sokkal tartozom Máriskónak, annyiszor segített emberen, állaton, ha baj volt, hogy ez a legkevesebb, amit megtehetek a hátramaradottakért – folytatta Borbála. – Meg nekem is jól jön az erős férfikar itt a gazdaságban.

Az üresen maradt kunyhót lassan elemésztette az elhagyottság, udvarát felverte a gaz, teteje beomlott, s egy idő múlva már nyoma sem maradt. Így enyészett el a Máriskó mestersége is. Nem maradt követője, s a közel-távolban sem volt senki, aki a javasasszonyi, vajákosi tudást magának mondhatta volna.

G y á r f á s

Teljesen új környezetbe kerültek, egy összetartó közösség fogadta őket. Igaz, a lakásra még egy hónapot is várniuk kellett, ameddig sikerült szabaddá tenni, mert beköltöztettek egy mentősofőrt. Ahogy a régebbi kolléga kitette a lábát, a tanács odaadta a szolgálati lakást egy nemrég nősült gépkocsivezetőnek. Gyárfás a tanácshoz fordult, hogy akkor adjanak neki egy másikat, de nem volt, mit. Ekkor felkereste Simont, a gépkocsivezetőt, harcoljanak együtt lakásügyben. Barátságosan fogadták, leültették a szobában, kávéval kínálták. A fiatalasszony úgy forgolódott körülötte, mintha régi ismerős lenne, s nem az, aki a lakásból való távozásukat szorgalmazza. Hamarosan össze is barátkoztak. Kiderült, hogy a két férfi egy évben született.

- Akkor, szervusz, kortárs! – köszöntött rá a házigazdára a kávéval.

- Kortárs és sortárs! – válaszolt rá Simon – Mind a ketten lakást szeretnénk. Te az enyémet, én egy másikat.

Évtizedekre terjedő barátság lett belőle. Néhány hét múlva megoldódott a helyzet, Simon kapott másik lakást, az új doktor pedig beköltözhetett a szolgálatiba. Berendezkedtek szépen, a helybeli asztalos műhely készítette a táj-jellegű bútorokat. A konyhát és az ebédlőt. A hálószobába elhozatták azt, amit Ibolya kapott a szüleitől. Boldogan vette birtokba kis birodalmát a házaspár, náluk csak a kicsi Gyárfás volt boldogabb. Le-felrohangászott a lakásban. Ki a konyhába, be a hálóba, az ebédlőasztal körül, fel az ágyra, újra ki a konyhában. Nem győzte abbahagyni!

- Apapapa itthon van, anyamama itthon van! – énekelte, s közben nagyokat kacagott.

- Szombat-vasárnapra eljöhetnének anyuék – kezdte Ibolya – Büszkélkedjünk el nekik, milyen szépek vagyunk.

- Jó ötlet. Főzől valamit, amit a szomszédasszonytól tanultál?

- Na, ne csúfolódj! Majd meglátom. De édesanyádát is hívjuk el. Van jó vonat összeköttetés és az állomásra elébe megyünk.

- Nagyszerű! Köszönöm, hogy ezt mondod. Biztos tud kivenni majd pár nap szabadságot. Jó lenne, ha kicsit maradhatna nálunk.

Édesanyja, özvegy Boga Mártonné, született Kállai Kis Aliz, főkönyvelőként dolgozott egy nagyvárosban a nyugati határszélen. A Dimitrov nevét viselő Tartományi Élelmiszeripari Vállalatnál. Ő volt „Boga elvtársnő”, aki mindent elintéz, mindent megold, aki mindent tud.

Nevetségesnek tartotta, hogy ő a földbirtokos, dzsentrí leszármazott, aki családjának jelentős birtokai voltak Biharban, s akinek a felmenői közt magas rangú városi és megyei notabilitások voltak, éppen ő a vállalat „elvtársnője”, és egyedül neki van joga bármikor bemenni az igazgató úr irodájába bejelentés nélkül. Igen, „igazgató úr”! Lőrinci Béla, a volt autófényező. Jó szakember volt, és jó elvtárs, s így kiemelték, tanfolyamra küldték, igazgatót képeztek belőle. Így lett a

vállalatnál úr. Igazgató úr. Hogy milyen hozzáértő volt, mint igazgató, nehéz lenne most utólag megítélni, mindenesetre működött a vállalat, de az biztos, hogy művészi érzékkel megáldott ember lehetett. A vállalathoz a sok többi mellett, malmok is tartoztak. Amikor a nagyjavítás alkalmával a megkopott, elhasználódott alkatrészeket lecserélték, Lőrinci Béla összeszedte azokat a fenyődeszkákat, amelyek a vezető vályúk részei voltak. Ezen folyt végig a gabona a silótól a garatig. Éveken keresztül a millió és millió gabonaszem koptatta vájta a fát, amíg bizarr hosszanti rovátkák keletkeztek rajta. Ezeket szedegette össze és vitte be a műhelybe, ahol szabta, pácolta, lakkozta – értett hozzá szakmája révén –, és szebbnél szebb képereteket készített belőlük. A város festőművészei nagyra értékelték a pompás, különös mintájú kereteket. Alig győzött az igényeknek eleget tenni.

Ez volt az igazgató úr, Boga elvtársnő pedig intézkedett, javasolt, igyekezett mindenkinek kedvére tenni, ami nyilván lehetetlen, de ő megpróbálta több-kevesebb sikerrel. Ha valaki hivatalos ügyben belépett a Tartományi Élelmiszeripari Vállalathoz, már a portás hozzá irányította, ha valamelyik irodában elakadt a munka, futottak hozzá segítsen, mikor az igazgató házon kívül volt, a mérnökök, osztályvezetők vele beszéltek meg a gondjaikat, a tennivalókat.

Otthon is helytállt. Megtanította az élet már korán, hogy szembe kell menni a kihívásokkal. Alig végezte el a négy polgárit, átvette a megcsappant, de még mindig jelentős birtok irányítását. Édesapja megrokkant, betegeskedett, édesanyja meg nem értett hozzá. Két évig vitte a birtok ügyeit, de amikor édesapja meghalt, eladták az egészet és a vételárat elosztották a nyolc testvér között, ő pedig egyik hűgával és édesanyjával beköltözött a városba. A többiek már régebben kirepültek a családi fészekből. Hamarosan aztán megismerkedett a megyei bálon, egy csínos, jó beszédű jurátussal, Boga Mártonnal.

A megyei bált, szokás szerint, s abban az évben is Advent előtti szombaton tartották, és Karácsony másodnapján a jurátus úr már tiszteletét is tette özvegy Kállai Kis Lászlóné házában, minek eredményeképpen farsang utolsó hétvégére rögzítették az esküvő idejét. A családalapításnak láthatóan semmi akadálya nem volt: Márton a városszerte elismert, jó nevű Barcsay féle ügyvédirodában gyakornokoskodott, és őszire ki is tűzték már az ügyvédi vizsgát. Utána saját irodát nyithat.

A simán induló családi élet folytatásának egy pisztolygolyó vetett gáncsot. Azon év júniusának végén egy elvakult nacionalista lelőtte a trónörököszt és ezzel szétzúzta Európa békéjét. Mondhatni, egyes köröknek kapóra jött a merénylet, de ez a tényeken nem változtat. Mártont behívták katonának és a vizsga helyett gyors kiképzés következett és vitték is a frontra, Galíciába. A hadtáphoz beosztva került a csata közelébe. A szeme láttára söpörték el az orosz gépfegyverek a magyar huszárok vakmerő rohamát. Még fel sem

ocsúdott a rettenetből, már körül is fogták az oroszok és fogságba vetették a hadtáp egész személyzetével, tisztestől, katonástól, szakácsostól, kuktástól együtt. Márton, mint egyetemet végzett ember, hadnagyi rangot kapott a rövid kiképzés után, s így mint tisztet, őt is elkülönítették a fogolytáborban a bakáktól, és altisztaktól. Külön táborba osztották be. Sok különbség nem volt a két tábor között, ugyanazt ették, azaz ugyanúgy éheztek, ugyanolyan barakkokban laktak, csak a tiszteket nem kötelezték munkára, mint a többieket. Persze, ha valaki közülük önként vállalta, mehetett dolgozni.

A hosszú úton a csata helyétől a fogolytáborig összekovácsolódott a kényszerből egymás mellé került sokféle ember. Mire megérkeztek a hadifoglyok a Kaszpi-tengeren túlra, a Kara-Bogaz öböl mellé, már bajtársi közösség jött létre. Ez a későbbiekben sok nehézségen átsegítette őket. A munkára beosztottak és önkéntesek a mintegy tíz kilométer távolságra levő városba jártak be dolgozni. Reggel korán indultak és este szürkületre érkeztek vissza. Egy gyár építésénél segítettek. Mindenki a saját szakmájában dolgozhatott, ha volt neki. Akinek pedig nem volt, azt segédmunkára osztották be: terheket cipekedni, maltert kavarni, követ törni. Enni is ott kaptak, és ez bőségesebbnek tűnt a tábori kosztnál. Vegyi üzemet építettek, ahol majd az öbölből kitermelt sót dolgozzák fel. Sietős volt a munka, mert a hadiiparnak sürgősen szüksége volt a nyersanyagra. Nem csak kőművesekre volt igény, hanem asztalosok, vasbetonszerelők, esztergályosok, lakatosok munkájára is. A tespedő unalom ellen jó módszer volt munkát vállalni, de a tisztek között szinte senkinek nem volt semmilyen ipari jártassága sem. Annál több szakember fordult elő a bakák és tisztesek között.

A táborban, mikor a Márton transzportja megérkezett még nem voltak hadifoglyok. Érkezésük utáni első tevékenységük abból állt, hogy felépítették és berendezték a táborot. A gyári munkára majd később került sor. Közben megjött a tél, bár havat nem hozott, csak esőt, fagypont alá ritkán ment a hőmérséklet. A szomorú karácsony is esővel köszöntött rájuk. Ünneplésképpen a Szentestén csendesen elénekelték a Karácsonyi dalokat és megcsókolták egymást. Ez volt az ajándék! Fogva tartóik két héttel később tartották a Karácsonyt, január 7-én. Eszükbe sem jutott, hogy ők máskor ünnepelnek. Csodálkozva kérdezték, mi történik, mikor ünnepszombatján látták a megható, szomorú jelenetet.

Márton francia nyelven igyekezett magyarázkodni. Egy orosz tiszt a beszédet hallva odajött, és szóba elegyedett vele. Kiderült, hogy jól tud franciául, hiszen gyerekkorában, a családban legtöbbször ezen a nyelven beszéltek a felnőttek, náluk oroszul csak a muzsikok és a szolgák beszéltek. Bement a barakkba és meghallgatta a dalokat. Másnapra munkaszünetet rendelt el és egy kanállal több levest. Úgy látszik szorult bele egy csöppnyi emberség.

A tél, ha enyhébb is volt az otthon megszokottnál, megrostálta az embereket. Járvány ütötte fel a fejét – vérhas -, s akit elkapott ritkán szabadult élve. Az őrök is félték a járványtól, nem léptek be a barakkba, csak kintről parancsolgattak. A foglyok egymást ápolták nagy önfeláldozással, de kevés eredménnyel. A tábor egy távolabbi szegletében jeltelen sírokba temették el halott bajtársaikat. Akadt a tisztek között két pap is, ezek imádkoztak felváltva az elhunytak felett és jegyezték fel a neveiket, hogy később a családot értesíthessék. A vérhas, azonban nem kímélte Isten szolgálait sem. Mind a ketten ott végeztek, ahol a többi szerencsétlen. A halottak jegyzéke Mártonhoz került. Ő hozta haza, mikor évek múlva szabadult.

A járvány végül is kifulladás, s aki megmaradt még nyomorultabb állapotba került, mint addig valaha, de a munkát folytatni kellett. Akinek csak jártányi ereje is volt, kivitték az építkezéshez. A tábor létszáma a veszteségek dacára sem csökkent, mert mindegyre érkeztek újabb és újabb szállítmányok.

Márton közben egyre jobban összebarátkozott a franciául beszélő tiszttel, aki gyakran kivette a foglyok közül, és felvitte magához, a parancsnoki épületbe. Terve volt vele és kérés nélkül tanította oroszul, mert amit az öröktől felszedett tudás, csak primitív kommunikációhoz volt elegendő. Idővel annyira megtanulta a nyelvet, hogy hasznos segítséget tudott nyújtani az irodai munkában. Jó jártasságra tett szert a hivatalos nyelv használatában is.

- Márton! – szólította meg egyik nap a tiszt – Tud maga autót vezetni?
- Elvégeztem otthon egy tanfolyamot, de nem volt alkalmam gyakorolni – válaszolta.

- Akkor ott a kocsis az udvaron, üljön be és gyakoroljon, mert szükségem lesz egy megbízható sofőrre!

Márton meglepődött a feléje áradó bizalomtól. Nem értette, miről lehet szó valójában. A világ hírei nem jutottak el a fogolytábor lakóihoz. Az őrök nem beszéltek velük csak a napi teendőkről, a tábor dolgairól. Az építkezésnél sem adódott alkalom külső személyekkel beszélni. Különben is a helybelieket nem engedték a közelükbe. Igaz, néhányukat kikérték mezőgazdasági munkára, de azok kint is maradtak a gazdánál, és nem jártak vissza. Legfeljebb az újonnan érkezett transzport tagjai tudtak valamit, de érdeklődési körük alig terjedt túl a saját sorsuk miatti aggodalomnál.

Ettől fogva Márton minden nap gyakorolta az udvaron az autóvezetést. Napközben mindenféle elfoglaltsága akadt még a gyakorláson kívül az irodában, iratrendezés, takarítás, és orosz nyelvtudásának gyarapítása. A tiszt elhatározta, megismerteti vele az irodalmat, a történelmet, a szokásokat. Csak vodkát inni nem tudta megtanítani. Márton nem bírta az italt, és mindenképpen elkerülte a fogyasztását. Közben a vegyigyár felépült, és a tábor lakóit átköltöztették a só kitermeléshez. Ez a leggyilkosabb munkák közé tartozott. Nyáron a sokszor 40 fokal hőségben, a torokkaparó,

állandóan a levegőben szállongó sós porban dolgoztak. A por ráülepedett mindenre, az arcukra, kezükre, ruhájukra, még az ételükre is. Rászállt a tüdejükre, s egy idő után megölte őket. Két óránként váltották őket, mert nem bírták folyamatosan csinálni. A tisztnek köszönhetően, Márton ebből kimaradt. Kikérte a maga számára háziszolgáinak.

- Mi az édesapja neve? - tette fel váratlanul egyik nap a kérdést a tiszt.
- György, vagyis George – válaszolta meglepetten a kérdezett -, de miért érdekli?

- Mert akkor a maga neve Márton Gyorgyevics Boga.

- Igen, értem. Az önök megszokott rendje szerint az.

- Az én nevem pedig Iván Nyikolájevics Jevrenov.

- Értettem!

- Mostantól így szólítalak: Márton Gyorgyevics, és tegezlek.

- Értettem!

- Dehogyan értetted! Te pedig úgy szólítasz: Iván Nyikolájevics, és tegezel! Most már érted?

- Nagy megtiszteltetés ez számomra, de ha megengedi Iván Nyikolájevics, a tegezés használatával nem élek.

- Látom, beszélni, azt már jól tudsz, nem hiába vagy ügyvéd a hazádban. Én pedig már most és itt is annak tartalak. Tudod, én bojár vagyok, gazdag birtokos, te pedig ügyvéd, aki nem szolgál nálunk. Ezért szólíthatok bizalmasan a nevemen. A tegezésre majd még visszatérünk, és akkor majd elfogadod.

Eltelt néhány nap ez után a beszélgetés után, mikor azzal állt elő Iván Nyikolájevics, hogy Márton vegye elő az autót, menjen és vételezzon benzint, de ne csak a tankba, hanem abba a három nagy kannába is, amit a folyosón talál. Mikor ezt elvégezve Márton visszatért, a tisztet nagy munkába merülve találta. Az öreg írógép fölé hajolva odaadó figyelemmel dolgozott valamin.

- Gyere csak Márton Gyorgyevics! Nézd, itt ez az írat, ez a *zapiszka*. Látod? Azt írja rajta, hogy Márton Gyorgyevics Boga, a *Karabogázköl* Vegyi Üzem gépkocsi vezetője, és hogy anyagbeszerzői megbízatása van, továbbá, hogy szabadon közlekedhet az *oblaszt* egész területén és azon kívül is bárhol az országban. Tedd el és, vigyázz rá. Ha megállítanak, csak mutasd fel és szabadon mehetsz tovább. Itt van egy másik fontos írat is. Ez egy *kartocska*, egy belépőkártya az üzem területére. Ezt is tedd el jól, mert, ha bizonyítani kell a hovatartozásodat, akkor ezt mutasd fel.

- Mire való mindez?

- Haj, bátyuska, bátyuska! Bajok vannak, nagy bajok! Zúrzavar, fejetlenség uralkodik az egész országban. Fellázadtak a tengerészek. Idáig még nem jutottak el, de már csak napok kérdése. Kezükbe kaparintották a hatalmat, a hadsereget, mindent. Valami komisszárokat küldenek mindenfelé, és aki nem engedelmeskedik nekik, azokat megölik. A csócselék, a munkakerülők, a söpredék

persze velük tart. Elmegyek innen, s téged is magam viszlek. Meg akarom tudni, mi történt a családommal. Vételezünk élelmiszert, és kora reggel indulunk.

Két hétig tartott az út. Kora hajnalban indultak nap, mint nap és a déli forróság idejére mindig pihenőt rendelt el Iván Nyikolájevics, valamilyen árnyékos helyen. Késő délutántól sötétedésig újra úton voltak. A nagyobb településeket elkerülték, csak elszigetelt tanyákhoz húzódtak be pihenni. Az egykedvű tanyasiak nem sokat törődtek velük, de azért néhány hírt megosztottak az utazókkal – merre járnak szabadsapatok, vagy rendes katonai alakulatok, hol tűnnek fel a bolsevikok, a komisszárok. Megtudták a rettenetes hírt, hogy kivégezték a cári családot, és hogy *Gyenyikin* csapatai harcolnak a bolsevikok, a vörösök ellen. Nem volt sok köszönet a tábornok átvonulásában sem, mert mint a sáskák, mindent feléltek.

Oszkol oblasztban volt a birtok ahova igyekeztek nagy óvatosan. Iván Nyikolájevics útközben elmondta, milyen a vidék, a földek, az erdős ligetek, a folyó, s mennyi vadkacsa, s más vízi szárnyas él a folyó csendesebb szakaszaiban, meg a parti nádasokban – szerkők, csérek, szárcsák, vöcsökfélék. Nagy vadászatok estek ott minden év szeptemberében. Még a cári család több tagja is odalátogatott a vadászszezonra. Büszkéek is rá a helybeliek! Egészen kipirult a tiszt arca, s bőbeszédűen emlegette az otthoni dolgokat.

- Meglátod hamarosan, Márton Gyorgyevics, micsoda gyönyörű vidék!

Amilyen nagy volt a lelkesedés, a hazaérkezés öröme, olyan nagy lett a bánat, az elkeseredés, a gyász!

Már közel jártak a járás határához, amikor a tanya otthon maradt lakója, egy öreg muzsik, azzal fogadta őket, hogy gyorsan rejtsek el az autót a szénatartóban, s dobjanak rá kórét, szénát, mert errefele kószálnak bizonyos szabad csapatok, *Mahnó* csapatai, melyek ukrán földről csaptak át, és közeledik Gyenyikin tábornok is, hogy űzze el őket.

- *Goszpogyin!* – szólalt meg az öreg, miután jól elrejtették a gépkocsit – Nem jó a ruhátok. Veszélyes egyenruhába', meg városi nadrágba' járkálni ezen a vidéken.

- De hát, mit vegyünk magunkra, bátyuska? Nincs más ruhánk.

- Adok én nektek paraszti gúnyát. Itt vannak a ládába' a fiaim ruhái. A kamrába' meg a bocskorok. Ötözzetek át!

Megmosolyogták egymást az átváltozás után, de igazat adtak az öregnek.

- Így, így *goszpogyin!* Mostmá' tovább mehettek. Úgy néztek ki, mint akárki a környékből.

- Köszönjük, bátyuska! Adok neked a ruhákért egy kis pénzt. Itt van, fogd, néhány rubel.

- Áldjon meg érte az ég, *goszpogyin!* Elfogadom, mert szűkön vagyunk. Mindent e'vittek.

- No, de induljunk is!

- Hogy, hogy?

- Átkísérlek a szomszédho'. Jobb, ha én mondom meg, kik vagytok. Félnék a népek az idegenektől'. Nem is csoda!

Így mentek tovább tanyáról, tanyára. A tanyasi muzsikok egymásnak adták őket tovább. Három nap alatt elérték Iván Nyikolájevics birtokának határát. Elkésérítő kép tárult a szemük elé. Romok, pusztulás mindenütt, és kiégett épületek. A lakosok elmenekültek, alig bukkantak rá egy-két öregasszonyra a romok között, akik meghúzódtak az úgy-ahogy megmaradt falak védelmében.

- Mi történt itt, babuska? Kik pusztítottak itt el mindent?

- Ó, ó, gyermekem! Minden odalett! – mondta siránkozva az öreg néne - Aki tudott elfutott, de sokat megöltek. Még a csecsszopónak sem kegyelmeztek. Ó, ó, ó...

- Beszélj, babuska! Beszélj! Kik voltak?

- Előbb jöttek a tábornok lovasai, és minden élelmet összeszedtek. Aztán jöttek a vörösök, és mindent elpusztítottak, mert élelmet adtunk a tábornok katonáinak. Nem érdekelte őket, hogy azok erővel vették el, hogy semmink sem maradt.

- A *Jevrenov dvorec* megúsza? Nem dúlták fel?

- Elpusztult! Ó, ó! Földig rombolták. Mind odavesztek, Minden Jevrenov elpusztult. A szolgák is, a cselédek is. A földeken dolgozó muzsikok is. Ó, ó, ó!

Iván Nyikolájevics zokogva, átkozódva rogyott a földre. Csak zokogott, jajgatott, s két ököllel verte a földet. Márton, meg az öregasszony csak nézték sajnálkozva, s szakadt meg a szívük a bánattól nekik is.

- Ki vagy te, fiam, hogy így lesújtott a hír? Nem vagy te egy Jevrenov?

Erőtlén bólogatás volt a válasz.

- Ó, te szegény! – mondta az asszony és odakuporodott a zokogó férfi mellé, ölébe vette a fejét és hintázva kántálta tovább – Ó, ó, ó, te szegény, te szegény!

Márton szeméből is csorogtak a könnyek, ahogy nézte őket. Meghatotta és meglepte a jelenet, a lélek mélyéből feltörő bánat, ahogy muzsik és bojár, úr és szolga egygyé váltak a nyomorúságban. Egy jó idő múlva a parasztasszony abbahagyta, s így szólt:

- Menjetek és keressétek meg Jekatyerina Mihajlovát. Ő többet tud mondani.

- Ő kicsoda? - kérdezte Márton.

- Egyedül ő élte túl a dúlást. Bebújt a répás verembe, és ráomlott a törmelék a bejáratra. Nem vették észre. Másnap előbújt, s most itt bujkál a környéken ő is.

Könnyen rátaláltak, a néne magyarázata alapján, s ő elmondta szaggatott szavakkal, sírások, jajgatások közepette, miként pusztult el, és égett porrá a *Jevrenov dvorec*, a régi kúria. A család egyetlen tagja

maradt talán életben, a legkisebb leány, Másenka, aki Moszkvában tanult az apácák iskolájában.

- Ne menj oda, *goszpogyin!* – kérte Jekatyerina Mihajlova -. Rád találnak, megismernek és még te is elpusztulsz.

- De hát, elmentek a katonák.

- Nem is ők a veszélyesek, hanem a haramiák, aki kísérik őket. Olyanok, mint a vadállatok. Csak ölni, pusztítani, rabolni akarnak. Persze a csatákban nem vesznek részt. Ahhoz gyávák, de utána előzőnlík a vidéket. Lehet most is erre csellengnek. Ne menj oda, *goszpogyin!*

- Mennem kell, *bábuska!* El akarom temetni a halottakat.

- Megyek veled, Iván Nyikolájevics! – szólalt meg Márton, és önkéntelenül váltott tegezésre, megértve a tisztt elhangzott szavait, mikor még a táborban felszólította a bizalmasabb szóhasználatra.

- Gyerünk!

A romok között bujkálva haladtak az elpusztított favakon, tanyákon keresztül. Élő emberrel nem találkoztak egész nap. Az éjszakát is a kormos romok között töltötték. Másnap, kora reggeltől a kastély romjai közt bolyongtak. Délutánra megéheztek, megszomjaztak, de sehol élelmet nem találtak, a kutakban sem volt iható a víz. Tovább kellett valamerre menniük.

- Márton Gyorgyevics, én most megyek Moszkvába, megkeresni a Másenkát a kicsi húgomat. Erre az útra nem jöhetsz velem. Ezt egyedül kell megtennem. Indulj délre, délnyugatra, amíg barátságos emberek közé jutsz. Oroszul jól beszélsz. Utánozd a parasztok beszédét, akkor nem bántanak.

Két hónapig bujkált, s vándorolt, éhezett, koldult, és néha lopott, végül eljutott a magyar határra. Már alig bírt vánszorogni, és többször el is ájult, mikor erdőt járó emberek találtak rá és vitték be a faluba. Szerencséje volt ezekkel a jótét lelkekkel, hogy istápolták, mert bizony, akadt olyan nem is egy eset, mikor a hazafelé igyekvő menekülteket kirabolták, és elemésztették kicsike értékeikért. Itt maradt néhány napig a megmentői között, amíg kissé lábba kapott, s onnan már hazai földön folytathatta az útját.

A sok szenvedés, nyomorúság aláásta az egészségét. Sokat betegeskedett később. Ügyvédi vizsgáját soron kívül tehette le, mint volt hadifogoly, és utána betársulhatott volt főnöke irodájába. Elvárásainak megfelelően alakult ügyvédi karrierje, az árvaszék elnökének választották, és munkája elismeréseként a város tiszteletbeli főügyésze címet kapta. A hatvanat azonban nem érte meg, elvitte egy szívroham születés napja előtt egy héttel.

Borbála

Egy időre valamivel könnyebbedtek a falu gondjai, hogy Bocskai urunk a hajdúkat megzabolázta, s a székeltyeket is jobban megtúrte elődeinél, a törököt távol tartotta, és a császárt is engedményekre kényszerítette.

Borbála gyermekei közül csak két leányka: Matild és Virág, s egy tíz év körüli fiúcska, Jákó maradtak életben. A harcokban odaveszett Istvánon kívül a láz is elvitt két gyermeket még elébb. Borbála féltő gonddal vigyázta ezt a hármát. A lányokkal nem is volt semmi gond. Már nyiladozott nőiességük, de fiatalemberek nem forgolódtak még körülöttük. Igaz nem is nagyon akadtak, mert vagy rokkantak voltak a felnőtt férfiak, mint Simon, vagy gyermekek, mint Jákó. Vele azonban nem volt könnyű dolga az anyjának. Állandóan az erdőt járta a barátaival. Fosztogatták a madárfészkeket, hurokkal fogták el a nyulakat, s más gyanútlan állatokat.

Elkalandoztak a barlanghoz is, ahova vész esetén menekült a falu, de az ott tartózkodó örök elzavarták őket. A lármafákhoz is megpróbáltak közel menni, de ott sem volt sikerük.

- Gyertek, menjünk fel a pásztorokhoz! – szólott Jákó.

Úgy tűnt ő a vezére a csapatnak.

- Messze van! – nyűgölődött Döme, a kilenc esztendőszomszéd gyerek.

- Igazad van! Megyünk reggel. De jókor! Mikor hajtják ki a csordát legyetek itt a forrásnál, s hozzatok valami falnivalót is.

- Te Jákó, mi az ott? – mutatott ijedten Döme a fák közzé -. Medveeee! Fussunk!

- Psszt! Maradj csöndben, s kushadjatok le! – szólt rá a gyerekekre Jákó.

Lapultak hát a bokor tövén remegve, vajon mi okozza a zajt, zörgést arrébb az erdőben? Hamarosán megtudták – egy ember, éppen a kacsakezű. Így hívták a gyerekek Simont, a béna karja miatt. Vállán fonott kosár lógott, s hogy a gyerekeket meglátta, vidáman intett feléjük.

- Hát, ti?

- Csak itt, né! – válaszolták egyszerre.

- Nézzétek, mit találtam! Tinóru gombát.

- Tinótrotty, tinótrotty! – kiabáltak a gyerekek megfélekezve előbbi ijedtségükről.

- Mit hitványkodtok ti itt az erdőszélen?

- Mennénk ki az *esztenára*, de már késő az idő.

- Minek akartok felmenni a hegyre?

- Hogy együnk friss ordát!

- Nos, figyeljete ide! Holnap nekem is fel kell mennem a bácshoz. Szekérrel megyek, de egyedül veszélyes az út, kísérekre lenne szükségem.

- Megyünk mi kísérőnek! – kiáltott fel hirtelen ötlettől indítatva Jákó.
- Bátor szó! De tudsz-e botalt verekedni, s nyilad van-e?
- Háát...
- De legalább a merszetekkel nincs baj, ahogy látom. Találkozhatunk farkassal, bár nem hiszem, rőzsessedő vénasszonnyal, bár az nem veszélyes, de a legnagyobb gond a kuvaszokkal lesz. Hozzatok magatokkal jó husángokat. Azt mindenekfelett tisztelik.
- Jövünk! – kiáltották lelkesen.

Másnap valóban csatlakoztak a két öreg ló vontatta szekér kíséretéhez. Szinte tízen gyűltek össze a szokatlan kaland reményében. Mindenik hozott magával egy-egy jó füttyköst, meg a konyhából „kölcsonzott” húsvágó bárdot vagy kést. Simon számba vette a csapatát, s megengedte, hogy felcsimpaszkodjanak a szekérre, ameddig sík a vidék. A meredek kezdetén aztán leparancsolta a társaságot. Itt az erdő is sűrűbb lett. Simon megmagyarázta, milyen fontos, hogy közel maradjanak egymáshoz. Látó és halló távolságnyira. Aztán faragtatott velük hegyes lándzsaszerű karókat, amivel szúrni is, meg dobni is lehet. Miután jó adagot kapaszkodtak, megálltak pihenni. Ezt az alkalmat arra használta, hogy tanítani kezdje ifjú társait, miként használják a furkós botot, meg a hegyes karókat.

- Ügyesek vagytok! – dicsérte őket.
- Tanítasz minket később is? – kérdezte a pöttöm Döme.
- Akarjátok?
- Igeen! Igeen!
- Akkor most induljunk, hogy délig érjünk fel az esztenához. Útközben megbeszéljük.

Kint a hegyen, a havasi legelőn dühös kuvaszok fogadták őket. Mind felkucorodtak a szekérbe, s onnan döfködtek a kutyák felé, azok meg acsarkodtak, ahogy a torkukon kifért. A lovakkal nem törődtek, csak a szekéren ülőket riogatták hangosan, s ahogy lassan poroszkálva az *esztenához* közeledtek, furkós botját lóbálva eléjük jött a bács. A kutyák elsomfordáltak, átadták a vendégfogadást a gazdának.

A ház előtt a *bács* felesége várt rájuk, s már kínálta is a juhászok különleges csemegéjét, a zsendicét. Jákó a társaival nekiestek az ételnek.

- Lassan a testtel! – szólt rájuk a kacsakezű. – Megbánjátok a mohóságot. Egyetek közben a puliszkából is. Soha nem érünk vissza a faluba, annyit guggoltok majd a bokrok alatt.

A gyerekek nevettek, de megszívlelték a tanácsot.

- Ha elvertétek az éheteket, kicsit heverjete le az árnyékba, aztán jön a további gyakorlás.
- A botvívást? – kérdezte megint csak az apró Döme.
- Megtudod idejében! Én most lemegyek a forráshoz, amíg odaleszek, pihenjete aztán...

Nem folytatta a mondatot, hanem elügetett a forrás irányába. A fák árnyékából visszanezve figyelte a gyerekeket, de megnyugodva látta, hogy utasítása szerint pihennek.

- Gyere csak ide! – szólott a pakulárhoz, aki éppen ott csellengett az erdőszélen.

- Mit akarsz, uram? – szólott és sunyi képpel körülnézett.

- Gyere közelebb, ne kelljen kiabálnom és nem akarom, hogy ott a fészertől heverésző gyermeket meghallják, miről beszélünk.

- Itt vagyok! – lépett közelebb a pakulár.

- Jártak-e idegenek mostanában a bácsnál?

- Kire gondolsz, uram?

- Idegenekre, te ördögfatty!

- Hát idegenek azok nem.

- Mások?

- Mások. Komák, sógorok.

- Nyegrúj is, a fekete bács?

- Az nem, csak Petruc.

- A sógor? Mit akart?

- Sajtot vitt, meg két levágott jerkét.

- Mit mondott?

- Mondta, hogy nem errefelé portyáznak. Átmennek Molduvába.

- Jól van. Menj vissza az állatokhoz, nehogy baj legyen!

Ezzel lehajolt a forráshoz, jót húzott a friss hideg vízből, s a kulacsot is megtöltötte. Indult vissza a gyerekekhez.

Nyegrúj, akit a fekete *bács* néven is tiszteltek a háborúk menekülteit felpártolva félig szabadságharcos, félig rabló csapatot állított össze. Úgy kezdődött, hogy először csak befogadott néhány menekültet. Szállást adott nekik, s ételt, ezért aztán cserébe segítettek megvédeni a nyáját a vadak és rablók ellen. A tél beálltakor úgy vitte le őket is a faluba, mint rokonokat, sógorokat. Így maradt a csapat tagjain a sógor név. Mindenki csak így emlegette őket.

- Mi újság van itt a hegyen? – lépett oda Simon a fészertől heverésző *bács*hoz.

- Mi lenne? Rég nem esett, száraz a fű.

- Hát, Negrújról mi hír?

- Nem mondta el a pakulár?

- Valami igen, de nem sokat.

- Akkor, nincs is sok...

- Mondd már, mit izent? Tudnom kell, hogy vigyázhassak ezekre! – intett a gyerekek felé.

- Kúgygy fel két embört ide, vigyázni!

- Azt, minek?

- Hásze tudod, ki vót ű ehejt? Most sönki nem véd meg a csellengő szegénylegényöktől.

- Szólok a faluban, hogy jöjjön fel két, három markos legény. Ha még van ilyen... Sánta, béna még akadna, de épkezláb ember alig.

- Csak győjjenek!
- Hé, emberek! – kiáltott rá a gyerekekre, akiket elbágyasztott a hosszú gyaloglás és a havasi levegő.
- Mi van? Mi van?
- Indulunk le azon. Ma nem lesz nyílfaragás.
- Simon bátyó, nem erről volt szó! – háborgott Jákó.
- Jó okom van, hogy igyekezzünk. Mire lehalad a nap, otthon kell lennünk!

A gyerekek nem kérdeztek többet semmit, látták a kacskakezű arcán, hogy komoly dologról lehet szó, s egymás között pusmogva megindultak lefelé. Jól közel húzódtak egymáshoz, mint a riadt juhok. Gyorsan haladtak a hegyről lefelé vezető ösvényen. Már a falu határában jártak, mikor Jákó elébe állt Simonnak.

- Most, mielőtt szétszóródnánk, s ki-ki hazamenne, mondd el nekünk, hogy mi baj történt, miért jöttünk le a hegyről ilyen lóhalálában?
- Halljátok hát! Nyegrúj, akit a fekete *bács* néven is tisztelnek, itt ültette volt fel a tanyáját a havason. Nem rabolt, nem harácsolt, csak kért, és cserében védelmet ígért. A hegyi falvak, tanyák, *esztenák* eltartották mind a harminc emberével együtt. A szegénylegényeket, katonaszökevényeket, rablókat messze űzte a környékről. Most azonban átment Molduvába, mert ott újból harcok folynak a tatárkán seregei ellen, akik nagy veszedelmet hoztak az országra. Nyegrujt *Tomsa* vajda hívta, hogy állna be hozzá az embereivel, s hogy útközben még gyűjtsön további katonának való férfit maga köré.
- Miért rossz ez nekünk? – okvetetlenkedett Jákó.

- Mert visszazsallingóznak a csellengő szegénylegények. Ezért kell nekem is erősítést küldenem fel holnap a *bácsnak*. Megértettétek?
- Akkor többet nem mehetünk az erdőbe játszani?
- Csak ha felnőtt is van veletek!

- Simon bátyó, te kijössz velünk? És tanítasz még bottal verekedni?
- Holnap nem, de utána minden nap gyakoroljuk a verekedést, ahogy ti mondjátok. Én inkább harcra nevelésnek nevezném.

Ezzel aztán mindenki hazasietett, hogy még vacsorát is kapjanak otthon, ne csak nyaklevest.

Egy ideig nem történt semmi különös, de úgy két hét múlva híre jött, hogy egy tanyát megtámadtak valamilyen haramiák. A benne lakók elmenekültek, de miután a rablók mindent összeszedtek, ami mozdítható, s a jószágot is elhajtották, az épületekre csóvát vetetettek. Minden földig égett.

A falut nem érte baj, messze volt a tanya, de az emberek féltek, s megerősítették a védelmet, amennyire lehetett. Egyik nap aztán hajnalban fellángolt a jelzőtűz a falu feletti hegyen. Az őrlélekszakadva rohant be a faluba.

- Csík felől jönnek a zshiványok! – kiáltotta, ahogy az első házakat elérte.
- Hányan vannak? Jól láttad őket? Gyalog jönnek? – záporoztak a kérdések.

Az emberek nem rettentek meg a hírre, hanem gyorsan bezárták, eltorlaszolták a kapukat, elengedték a kuvaszokat, és kaszát, kapát, fejszét ragadva kimentek a faluvégére fogadni a váratlan látogatókat. Elkecseregett düh feszült mindenki benn!

- Nem viszik el szárazon, ha ide merészkednek!

A merész, bátor védekezésnek meg lett az eredménye – a zsványok, amikor látták, hogy nem boldogulnak, sőt életveszélybe kerültek, gyorsan elmenekültek. Ennek a csetepatének a híre elterjedt a környéken, és a többi csellengő szegénylegénynek is a fülébe jutott. Ettől kezdve elkerülték a falunak még a környékét is.

Újabb évek teltek. Gábor úr rendet teremtett az országban, s ez a mindennapokban is érezte hatását. Nem száguldoztak zsákmányolni, rabolni vágó fegyveres csapatok, a kisebb rablóbandákat is elűldözte. A fejedelem állandó sereget tartott, a katonáit pedig megbecsülte, megfizette, és azokat, akik a harcban kitűntek birtokkal is megajándékozta. Így jutott birtokhoz a szomszéd határban Jákó, miután bátran végig verekedte a csatákat, és négy év után a fejedelem őnagysága hazabocsátotta. Jó hasznát vette a Simon tanításainak, aki megtanította mindenféle fegyver használatára, amit csak egy lovas vagy gyalogos katona a kezébe keríthet. Aztán meg is becsülte magát, mert egy év sem telt és strázsamesterré léptette elő a generális.

- Édesanyám! – lépett Borbála elé szabadulása utáni napok egyikén Jákó.

- Csak nincs valami baj? – rettent meg a sokat látott, sokat megélt asszony.

- Nincs, nincs - mosolyodott el a férfivá érett ifjú ember -. Hogy is lenne, mikor végre itthon vagyok, és kicsi birtokot is kaptam a nagyságos fejedelemtől. Armálist is hozza!

- Mondd akkor, mi akarsz?

- Be türelmetlen kied! Üljön le ide a padra, s én elsorolom, miről akarok édesanyámmal beszélni.

- Nagy feneket kerítesz a dolognak!

- Mert nagydolog, amiről szólok.

- Szólj hát!

- Megkérem magát édesanyám, György Borbála, menjen el Simonhoz, és kérje meg nekem Saroltot. Szeretném feleségül venni!

Gyárfás

Gyárfás tudatában elásva ott lappangott mindaz, ami családjában történt, ha nem is beszélt róla soha. A kisgyermekkorában hallott történet édesapja kálváriájáról sokszor kísértette álmaiban. Édesanyja emlegetésére pillanat alatt végigfutott rajta az egész. Ibolya valamit észrevett, mert megkérdezte, mi történt, de a férfi csak rázta a fejét, hogy semmi baj, de ezek az emlékek felidéztek benne a gyermekkorában átélt eseményeket is.

Édesapja hiába szenvedte végig az első világháború alatt a hadifogság minden nyomorát, negyvennégyben - negyvenöt évesen - behívták frontszolgálatra, amikor már a várostól csak alig 40-50 kilométerre dörögtek az ágyuk, és egyre másra érkeztek a sebesült szállítmányok a hadikórházba. Hiába üvöltött a rádió dicső csatákról és írtak a lapok taktikai visszavonulásról, benne volt a levegőben a veszteség. És erre megjött a SAS behívó!

Tudták, bevonulni kész öngyilkosság. Inkább összepakolták a legszükségesebbeket és a három gyerekkel még aznap este vonatra szálltak. Irány Budapest. Alig indult ki a vonat, bombariadó miatt megálltak a nyílt pályán. Fények leoltva, a mozdony is lezárta a tüzet, reszketve üldögéltek jó óra hosszat. Csak ekkor merte a mozdonyvezető újra élesíteni a tüzet, hogy tovább mehessenek. A fővonalról elterelték a szerelvényt, mert az kellett a hadseregnek, s itt csak nagyon lassan haladtak. Félnapot se mentek, újabb megállásra kényszerültek. Vadászgépek támadtak rájuk. Mindenki kiugrált a kupékból és a vagonok alá feküdtek. A kocsik tetejét összevissza lyuggatták a golyók, hogy kilátszott a kék ég. Sérülés csak annyi történt, hogy néhányan a nagy kapkodásban elestek és a kövek felsértették a térdüket, könyököket. Másnak szerencsére baja nem esett. Lassan, megállásra készen indultak tovább. A fővároshoz közeledve, megszűntek a támadások, mert a légelhárítás még sikerrel távol tartotta az ellenséges gépeket.

Budapesten egy ott lakó, ott élő nagynéni fogadta be a családot. Lakott még nála két másik unokaöcs is, a nagy budai lakásban jól elfértek mindannyian. A vendégszobát a két unokatestvér kapta, a Boga család a nagy nappalit, a nagynéninek megmaradt a saját szobája. A kiscseléd birodalma pedig a konyha volt.

Izgatott nyugtalanság uralkodott a városban, s ez kihatott a családra is. A férfiak hevesen gesztikulálva vitatták a politikai eseményeket. Szárnyra kapott az a hír, hogy Horthy Miklós kormányzó különbékét akar kínálni az oroszoknak. Tett is már lépéseket ez ügyben. Mások, az „angol-barátok” inkább a szigetország segítségével bíztak. Mindenki a recsegő, sípoló rádiót bújta, de annyi hamis hír szerepelt az adásokban, hogy inkább az angol adókat hallgatták, és akik bírták a nyelvet tolmácsoltak a többieknek. Erre aztán kitört a vita! Ebbe robbant bele a Kormányzó proklamációja.

Végig se mondhatta a beszédét, a nyilasok a németek segítségével Horthy Miklóst őrizetbe vették. Hallották a rádióban, amikor félbeszakadt a beszéd, lövések és zavaros hangok után, egy németül ugató hang mondott valamit és vége lett minden reménynek. Nem mertek tovább a fővárosban maradni, Mártont letartóztathatták volna, mint katonaszökevényt. Így aztán újból vontra szálltak, s mentek tovább most már nem csak front, hanem a nyilas terror elől is.

Az ország legnyugatibb és leghűségesebb városában álltak meg. Ismerősnél találtak kiadó szobát. Egy gyermekét egyedül nevelő özvegyasszonynál. Nem volt könnyű az élet Sopronban, a háborús árak miatt, még az úgynevezett „műrostos” holmik árai is a csillagos égig értek. Pénzüik rohamosan fogyott. Márton állás után nézett, de csak egy sovány írnoki beosztást sikerült szereznie. Anya pedig a kórházba járt be, miután egy gyorstalpaló ápolónői tanfolyamot elvégzett. Így a gyerekek egész nap a házinéni gondjára maradtak. Mindennaposak voltak a bombázások, és sokszor nappal többet tartózkodtak az óvóhelyen, mint a lakásban. Legtöbbször amerikai gépek jöttek, és nagy károkat okoztak a szőnyegbombázással. Nem kímélték se az iskolákat, kórházakat, vagy lakónegyedeket. Legtöbbet a vasútállomás környéke szenvedett.

A szomszédok, mikor meghallották, hogy Gyárfás édesanyja a kórházban dolgozik, esténként át-átjöttek beszélgetni a sebesültekről, a látott, hallott eseményekről. Közben szerényen átadták a katonáknak, a kórháznak szánt nélkülözhető dolgaikat.

- Kimostam ezeket a régi lepedőket, hátha jók lesznek valaminek.
- Kötszert, tépést készítünk belőle – válaszolta Aliz, Boga Mártonné, aki szívesen meg is mutatta, hogyan kell csinálni.

A beszélgetés mellett így kötszerkészítéssel töltötték az időt. A gyerekek is lelkesen részt vállaltak a munkából. Tíz centi széles csíkokra hasították a lepedővásznat, kivasalták forró vasalóval és feltekerték. Ha rövidnek sikerült a vászoncsík, összevarrtak kettőt, hármat, legyenek legalább két méter hosszúak.

- Miért kell kivasalni? – okvetetlenkedett valamelyik gyerek.
- Így fertőtleníjtük, meg könnyebb feltekerni is – válaszolta anyu.
- Tekerhetem én is? – kérdezte Gyárfás, és miután megkapta az engedélyt lelkesen tekerte fel az asztallapján a még meleg vászoncsíkot.
- Hova tegyem? – kérdezte, mikor sikerült szorosan feltekerni.
- Oda abba a cipős dobozba!

Így működött a kaláka téli estéken. S a Karácsony is eljött, a maga ködös, szürke vigasztalanságában. Öröm helyett aggodalom és félelem ült meg a lelkeket. A gyerekek szívszorongva várták, vajon hoz-e az angyal Karácsonyfát. Végül is hozott, ha nem is olyan plafonig érőt, vagy csillogó-villogót, mint amilyeneket a képeslapokon látni - de fenyő volt! Apa szerzett valahonnan három zöldágot. Összekötözték és

színes krepppapír csíkokkal díszítették. Szerény ajándékok is kerültek alája. Gyárfásnak egy kartonból kivágott teherautót, testvéreinek is ilyen házi gyártmányú játékokat, papírcsákót. Még édességet is kaptak: kockacukrot és lekváros buktát.

- Ne búsuljatok, gyerekek! Ha vége lesz a háborúnak, hazamegyünk és otthon kaptok majd mindenféle finomságot, cukorkát, csokoládét, süteményeket – bízatta a gyermekeit Aliz anyu.

Nem rajta múltott, hogy nem így történt (!)

Miután a háború véget ért, a család indult vissza, indult haza. Néhány napra a fővárosban megálltak, de sok örömük nem telt benne. A város rettenetes képet nyújtott – lerombolt házak, hidak, égnek meredő romok, kábán kóválygó emberek. Sopron is borzalmasan megsínylette a háborút, az amerikai szőnyegbombázást, a háború pusztításait, de a főváros képe minden képzeletet felülmúlt. A nagynéni lakása valahogy épen maradt. Odagyűltek a rokonok, akiket kibombáztak a lakásukból. Károly bácsi, a városi tisztviselő is legyőzve tartózkodását, engedély kért, hogy átmenetileg ott húzhassa meg magát. Tizenöt év lett belőle...

- A belvárosi hivatalomból, tudjátok, a Szervita téren volt, indultam délidő tájt haza – mesélte a gyerekek kérdésére, hogy mi történt a lakásával -, s mivel egész nap egyik légiriadó követte a másikat, nem lehetett dolgozni. Mondtam a hivatalszolgának, zárjunk és menjen ő is haza, s ha útközben riadó lesz, menjen le a legközelebbi légoltalmi óvóhelyre. Ne hősködjön. Villamosok nem jártak, így magam is gyalog bandukoltam, s eldöntöttem, én is lemegek, ha kell. Nem kívántam vitába keveredni egyetlen légoltalmi felelőssel sem. Nem a legbizalomgerjesztőbb emberek közül választották ki őket. Mikor az utcám sarkához értem, akkor vettem észre, hogy a hivatalszolgánál hagytam a kulcsaimat. Kicsit bosszankodtam is, hogy most a szomszédnál levő pótkulcsot kell majd elkérnem. Befordultam a sarkon, s megláttam – nincs már szükségem a kulcsokra.

- De miért? – értetlenkedett egyik gyerek.

- Mert már nem volt ház! Bombatalálat érte – jegyezte meg tudálékosan Gyárfás, jelezve ezzel, hogy ő már nagyfiú, aki érti a felnőttek szavát.

- No, és ti hogy vészeltétek át az orosz megszállást? - fordult Károly bácsi a gyerek felé.

- A pincében, az óvóhelyen. Olyan sötét volt! – válaszolta Gyárfás boldogan, hogy ő számolhat be a történekről - A kicsik féltek, sírtak, de én csak egy kicsit féltem, és fogtam apukám kezét. Sokan voltunk és a legrosszabb a büdösség volt. A pincefolyosó végén volt a vécé, de a víz nem folyt, és onnan jött a rossz szag.

- Sokáig ültetek az óvóhelyen? – érdeklődött tovább a bácsi, tetszett neki, ahogy mesél a gyerek.

- Nem tudom, meddig, mert sötét volt. Néha kicsit elaludtam úgy ülve. Anyuka előkotort a táskájából egy kis szikkadt kenyeret. Azt

majszoltuk. Egy üvegből vizet ittunk rá, aztán megint elaludtam. Egyszer csak dörömbölni kezdtek az ajtón és érthetetlen nyelven kiabáltak. Két bácsi odament, levették a pántokat és kinyitották az ajtót. Katonák álltak az ajtónyílás fényes négyszögében, hadonásztak rövidcsövű puskáikkal és valami *nyemszkit* kiabáltak. Nem értettem semmit, Apuka ment oda hozzájuk és beszélt velük. Tudta a nyelvüket! Az én apukám, az én édesapám nagyon okos!

- Elhiszem, kisfiam.

- Németeket kerestek, de amikor nem találtak, megnyugodtak kicsit, és összeszedték mindenkitől az óráját. Mikor Apuka is oda akarta adni az övét, azt mondták, tartsa meg, mert ő a tolmács és különben is szüksége lesz rá, ha reggel pontosan akar ébredni. Holnap reggel a házból minden épkézláb férfi öt órára álljon készen a ház előtt, mert mennek dolgozni – monda a vezetőjük, aki a parancsnok volt.

- Szóval így történt?

- Igen, Károly bácsi, így! És édesapám, meg a többi bácsi mindennap mentek dolgozni. A romokat eltakarítani és a halottakat eltemetni. Mikor este hazajött nem győzött eleget mosakodni, hogy lemossa magát a nehéz szagokat.

Két nap múlva Márton vitte tovább a családját haza, a szülővárosába. Számukra az ígéret földjének tűnt az, a távolból. Végre be is futott velük a vonat a nagyállomásra. A gyerekek izgatottan előresiettek. Az utcában már futva tették meg a távot a házig és lelkendezve rontottak be az udvarra. A nagy udvar közepén hatalmas díófa állt, körben lakások, s hátul keresztben a régi istállóból átalakított szükséglakás. A három gyerek egyenesen az utcai lakásuk ajtajához szaladt, de hiába próbálták az ajtót kinyitni az nem engedett. Megérkeztek a szülők is, és az egyik szomszéd lakásból megjelent egy idegen asszony.

- Kit keresnek? – kérdezte gyanakodva.

- Mi senkit nem keresünk. Hazajöttünk. Itt lakunk.

- Maguk a régi házigazdák?

- Mi vagyunk a házigazdák!

- A város kisajátította az üres házakat, lakásokat és kiosztotta a rászorulóknak – jött a jeges zuhany.

Nem volt mit tenni, tovább kellett állniuk. De hova? Egy régi ismerős fogadta be őket, aki kint lakott a szőlőskertek mellett, a városon kívül. A város hiénáinak elkerülte figyelmét a gyümölcsfák árnyékába húzódó öreg épület és a kert végében, ahol a szőlős kert kezdődött, a tágas prэшáz is. Emma néni távoli rokona volt Aliz anyunak, de nem nagyon tartották a kapcsolatot és a háború alatt nem is találkoztak, mégis egyetlen szóra felajánlotta a házat, illetve a prэшázat. Konyha, s egy raktárfele is tartozott hozzá. Ügyesen kitakarították, a fölösleges dolgokat kihordták a színbe, és a néni által adott matracokon este ideiglenes szállásukon hajtották nyugovóra

fejüket. A szülők tele aggodalommal, de a gyermekek az újdonság okozta izgalommal.

Másnap a szülők visszamentek a városi házukhoz, hátha mégis beengedik őket. Addig Emma nénire maradtak a gyerekek. Szívesen vállalta, hogy gondoskodik róluk, amíg ők oda lesznek, s mondta, máskor is számíthatnak rá.

Ekkor jött a második hideg zuhany. A lakásba nem civileket költöztettek, hanem orosz katonatiszteket. Három tiszt és a kísérő fegyveresek, meg a tisztiszolgák. Összesen több mint tízen tartózkodtak ott. Mondták apának, nincs mit tenni, nekik kell a lakás, nem költöznek ki, s nincs is hova. Azért beengedték, nézzen szét, de abban sem volt sok öröme, mert a bútor, kivéve egy rozoga kanapét a konyhában, meg minden, ami a házban volt mind hiányzott. A katonák a parkettre leterített pokrócokon aludtak, csak a tiszték számára szereztek valahonnan matracokat.

Apa másnap elment bejelentkezni az Ügyvédi Kamaránál, valamint még fel akarta keresni régi principálisát is, hátha tud munkát szerezni számára. Anya pedig visszatért a házhoz, mert eszébe jutott, hogy a padláson vannak dolgok, amikre szükségük lehet, ha csak el nem hordták a „jó szomszédok” azokat is, mint a lakásból mindent.

Szerencsére az egyik tiszt otthon volt, s Aliz anyu kézzel-lábbal megmagyarázta, mit szeretne. Intett a tiszt, hogy mehet, de küldött vele egy fegyveres kísért, nehogy valami baj történjen. „Soha sem lehet tudni ezek a civilek, mikor, mit tesznek” – gondolhatta magában. Végül még hasznosnak is bizonyult a katona jelenléte, mert segített anyunak lehozni, amit talált. Talált régi, de még használható edényeket, valami ruhaneműt, sőt egy nagy cserépfazekat tele jóféle szilvaízzel, meg egy fél zsák szárazbabot, s egy vékányi diót. Nagy kincsek ezek az ínséges időkben!

Porosan, maszatosan kerültek elő a holmikkal, a többiek jól kikacagták őket, de ez nem volt baj, mert feloldotta a kezdeti feszült hangulatot. Látva a sok mindenféle holmit a parancsnok – emberséges ember lehetett – küldte a katonát segítsen az asszonynak cipekedni.

Mikor megérkeztek, a gyerekek nagy örömmel fogadták őket. A holmit, élelmet, miegymást lepakolták a szoba közepére. A három gyerek vidáman civakodva turkáltak a ruhanemű közt, de aztán meglátták a diót, s annak estek neki. Mindegyik felmarkolt amennyit bírt, s rohant ki az udvarra csemegézni. A katona szemei elfátyolozódtak, ahogy a gyerekeket nézte. Biztosan otthonhagyott családjára emlékezett!

Másnap kora reggel újra megjelent. Apa már nem volt otthon, mert ügyei intézését végezte a hivatalokban. Nehezen ment, mint minden bürokratikus ügy, és egyelőre semmilyen sikerről nem számolhatott be. A katona többször is elismételt az anyanyelvén valamit, de Aliz anyu nem értette. Egyre hangosabban ismételte, de hogy ez sem

vezetett eredményre megfogta az asszony karját és kezdte húzni, közbe a szabad kezével intette, hogy jöjjön vele. Végre anyu megértette ebből, mit akar a katona, s mivel ellenkezni nem volt módjában, engedelmesen elindult vele. Kicsit aggódott, vajon hová mennek, de gondolta, előző nap olyan barátságosak voltak, biztos nem akarják bántani.

- Anyuka, hova mész? – kiáltott utána Gyárfás.

- Nem tudom, de ne aggódjatok, hamarosan visszajövök, csak megnézem, mit akar ez a katona.

- Mehetek veled?

- Gyere! - szólott megfogva a fia kezét, melegség járta át a szívét, hogy lám, már akkora fia van, aki elkíséri bizonytalannak tűnő útjára.

- Katona bácsi, hova megyünk? – fordult a katona felé a gyerek, de az nem értette, s így csak halványan elmosolyodott és felhúzta a vállát.

- Anyuka, a katona bácsi nem tud beszélni? – locsogott tovább a gyerek.

- Beszélni tud, kicsikém, csak magyarul nem tud.

- Te meg az ő nyelvét nem tudod – mondta a kisfiú -. Milyen érdekes, hogy mind emberek vagyunk, s mégsem érjük egymást! Az állatok, még a madarak is megértik egymást.

- Ez meg hol hallottad?

- Hallottam a kertben a szarkát rikoltani és Apuka mondta, hogy ezzel jelezi a veszélyt a többi állatnak, madárnak. Hát, akkor ugye értik egymást!

Beszélgetés közben hamar telt az idő és már meg is érkeztek a városi házukhoz. Ott a tegnap megismert tiszt, a parancsnok várta Alizt, s mutatta, azt akarja, takarítsa ki a lakást. Az asszony hamar megértette, mi a dolga, s neki is fogott. Gyárfás pedig segített neki. A katonának nem voltak itt, csak a tiszt, és aki idekísérte őket. Hamarosan a tiszt is elment, de felügyelni maradt a katona.

Délig végeztek minden munkával, s mutatták, nincs már dolguk, mennének haza. Éppen ekkor érkezett vissza a tiszt. Gyorsan számba vette az elvégzett munkát és megelégedetten bólogatott, majd mutatta, üljenek le a konyhában, a katonát pedig elküldte valahova, aki kisvártatva vissza is tért és hozott magával egy fél prófuntot és egy csajka savanykás levest. Odaadta az asszony kezébe a kenyeret, elébe tette a leveses edény, majd valahonnan egy kanalat kerített, s azt is odanyújtotta.

A vége az lett a dolognak, hogy Aliz anyu naponta korareggel lement kitakarítani, s ezért kapott egy fél prófuntot, és egy csajka levest. Ezeket haza vitte, a családnak, ő pedig evett a konyhában talált maradékokból. Jól jött minden falat étel! A háború után nagy éhínség szakadt az országra. Nem elég, hogy minden tartalékából kifosztották a lakosságot városban éppen úgy, mint falun, olyan szárazság lépett fel, hogy még a gyümölcsfák is kiszáradtak ...

A „hideg zuhanyoknak” nem akart vége szakadni. Márton jelentkezését az Ügyvédi Kamaránál visszautasították, mondván, hogy nyugaton volt a „felszabaduláskor”. A Barcsay irodáit is kifosztották, bútorait elhordták, így a Márton holmiját is. Szerencsére a front közeledésekor a hivatalszolga minden iratot lehordott a pincébe, s azok megmaradtak.

- Mihez kezdjek az iratokkal engedély nélkül? Nem nyithatok irodát, nem vállalhatok el ügyeket – panaszkodott este, mikor háromnap szaladgálás, vitatkozás után hazakerült.

- Elég nagy baj – mondta Aliz -, de bízzunk, hogy kialakul, hogy jobb lesz. Látod ennivalónk van, ha nem is luxus, de étel. A krumpli héját elültettem, kikelt, s nézd meg még terem is nemsokára. Megkapartam a tövét és vannak már újbegynyi gumócskák.

Lisztet alig lehetett kapni, s ami volt az is dohos, régi. A kenyér nem kelt meg - lapos, szalonnás lepény lett belőle. Bár ebből is lett volna elég, de még ez is csak szűkön volt!

Szaporítani próbálták máléliszttel, de akkor meg nagyon morzsálódott, hogy alig lehetett szeletelni.

- Neked milyen kenyered van? - kérdezték Gyárfást játszótársai.

- Milyen, milyen! Hát, tojásos. Azért sárga. Látod? – válaszolta fennhéjázóan, leplezve a szegénységet.

- Hű, ti ilyen gazdagok vagytok?

- Bizony. Még diónk is van. Kértek?

Boldogan elkapkodták a marék diót, és irigykedve bámulták továbbra is a gyerek kezében levő sárga, „tojásos” kenyeret.

- Ebből is kértek? – esett meg a szíve rajtuk.

Élénk bólogatás volt a válasz. Gyárfás tört nekik egy-egy darabot. A gyerekek rágták szorgalmasan a kukoricalisztes kenyeret.

- Nem is finom! – jegyezték meg és elfutottak más játékot keresni.

Megpirítva lehetett élvezhetőbbé tenni, vagy teába áztatva. A ház mögötti konyhakert adott szerencsére valamelyes segítséget. És mindehhez a sok gondhoz hozzátársult, hogy Mártonnak nem sikerült munkához jutnia. Megkísérelt mindent: eladta egy kollegájának a már számára haszontalanná vált ügyiratait, de pénzt egyelőre onnan sem látott. Az egyik határ menti faluban rokonok éltek, meg régi ismerősök. Hozzájuk fordult, mert hallotta, hogy ezt-azt át lehet vinni a határon és onnan olcsóbban beszerezhető élelmiszert szoktak hozni. Megpakolt egy jó erős hátizsákot sóval, és szerencsésen át is jutott a határon. A rokonok jól ismerték az ösvényeket is és a határőröket is. Így aztán nem történt semmi baj. A só a megadott címre vitte a városba. Egy falusi szekér vette fel az úton, és kocsikáztatta el szinte a célig. Jól jött a kocsikázás, mert bizony a só, az nem hazudtolja meg a hírét, már ami a súlyát illeti. Itthon nagy örömmel fogadták a két tábla szalonnát, amit cserében kapott.

A következő útja már nem sikerült ilyen jól. Valami hiba csúszott a számításba. A sóval tele hátizsákot ott kellett hagyni a kukoricásban a

határ túloldalán, és gyorsan visszaosonni a faluba. Az ismerősök mondták, hogy ez néha előfordul és számítani kell rá. Márton, mégsem mert többé csempészéssel próbálkozni. Túlságosan nagynak tartotta a kockázatot.

A tél is nehezen akart eltelni. A konyhában gyűltek össze napközben, mikor otthon voltak. Ott volt meleg. A szobába beállítottak ugyan egy rozoga dobkályhát, amit apa szerzett valahonnan, de a fa is szűkön volt, ezért csak este gyújtottak be, lefekvéskor. A tűz hamar leégett, többször is meg kellett rakni a kályhát akár mennyire is akartak takarékoskodni.

Tavasszal a katonák elköltöztek a lakásból, és visszamehetett Márton családja. A puszta falak fogadták őket, s a tönkrement parkett. De semmi sem számított, jó hogy újra a sajátjukban lehetnek. Kölcsönként bútorokkal rendezték be a lakást.

- Beszéltem Barcsay volt hivataloszlágájával – kezdte Márton, miután este hazajött -, tudod, aki megmentette az iratokat. Azt mondja, hogy az irodám bútorait: a foteleket, íróasztalt, karosszéket, írártartót a városparancsnokságra vitték. Ha vissza akarom kapni, kihallgatást kell kérnem a városparancsnoktól.

- Veszélyes dolog. Ne menj oda! – óvta Aliz.

- Mégis szeretném megpróbálni.

- Tedd, amit jónak látsz! Tudom, úgysem tudlak lebeszélni, ha már eldöntöted.

- Meg csak nem esznek!

- Azt nem, de nem engednek el élve!

Hiába aggodalmaskodott a felesége, másnap reggel Márton elment a parancsnokságra. A kapuban két szuronyos puskás katona álldogált, meg az ablak mögött egy civil. Mondja, mit akar, hogy a parancsnokkal szeretne beszélni a bútorai ügyében. Csóválja a fejét a civil és elveszi a személyi igazolványát majd ad egy belépő cédulát.

- Visszafele jövet ezt le kell adni – mondja vigyorogva.

A városparancsnok rövid várokozttatás után fogadta.

- Milyen ügy miatt jött ide? – kérdezte nem túl barátságosan a megszeppenve álldogáló férfit a *továroscs komendánt*.

Márton elmondta, hogy az irodájából a bútorokat idehozták.

- És most hol vannak? – reccsent rá a parancsnok.

- Itt. Ebben a szobában.

- Erről a bútorról van szó? – intett körbe kissé meglepődve a nagymber.

- Igen. De látom, hogy szükség van rá.

- Szükség? Igen. Szép bútor...

- Úgy gondoltam, *továroscs komendánt*, hogy lemondok az igényemről – szállta meg egy sugallat Mártont -, az ön javára!

- Elfogadom, de *tyíse* – csönd!

(Mint utólag kiderült, nem is volt ez olyan rossz befektetés!)

Kifele jövet a portán leadta a láttamozott belépőjét, s kapus kissé csodálkozva visszaadta a személyi igazolványt, és egy nagy *doszvidániá*-t köszönt.

- Jaj, de jó hogy elengedtek! – lelkesedett a felesége, mikor hazaért.

- Jó, hogy aggódsz, de milyen beszéd ez?

- Olyan ideges voltam, hogy nem bírtam nyugodni, és átmentem ide szembe Ilmi nénihez, tudod, akinek a férje ott dolgozik, mint ilyen udvar-, meg kertgondozó. Szóval ő mondta, hogy ott abban a házban mik folynak!

- Mik?

- Nem lehet azt elmondani. A pincébe viszik le az embereket, akiket elkapnak, s onnan ritkán szabadulnak élve, de akik túlélnek, azok is úgy meg vannak kínozva, hogy nem lehet rájuk ismerni. Ezeket éjszaka kiviszik a parkba, s ott hagyják a bokrok alatt.

- Úgy látszik nekem szerencsém volt. Meg az anyanyelvén beszéltem vele, tolmács nélkül.

- Többet ne menj arra! Ne kísértsd a szerencsédet! Vesszen az a bútor! Nem is kell az nekünk.

- Megígérem, még a közelébe sem megyek többé annak a háznak, meg különben is nekik hagytam, de ez kettőnk közt marad. Érted?

- Értem, értem, csak te tartsd be az ígéretedet, hogy semmilyen körülmények között sem mész a közelükbe sem!

- Mondtam, hogy megígérem!

Be is tartotta szigorúan az ígéretét...

Borbála

György Borbála - ilyen néven a tizedik, amióta fiúsította Erdély fejedelme az első - friss diplomásként jelentkezett az iskola igazgatójánál. Elszántan lépett be az ajtón, hangos „Jó napot kívánok” köszönéssel.

- Látom, tele van lelkesedéssel, tenni akarással! – mondta az igazgató, egy magas, szemüveges, sovány, negyvenes férfi, miután túljutottak a bemutatkozás és jelentkezés ceremóniáján.

- Az vagyok!

- Akkor máris kezdheti az arénában. Így becézzük a nyolcadik c-ét.

Az osztály megérdemelte a ráaggatott nevet. A kedves kollégák, a tanáriban kárörvendve vették tudomásul, az igazgató döntését, de voltak néhányan, akik sajnálkozva csóválták a fejüket. Arra azonban, ami fogadta, ennyi figyelmeztetés ellenére sem számított. Teljes zűrzavar uralkodott az osztályteremben. Mindenki kiabált, ketten a katedrán ülve harangoztak a lábaikkal, volt, aki énekelt, egy másik vezényelt neki. Senki sem törődött a belépő tanárnővel. Észre sem vették.

- Szabad? – szólott az asztalon ülőkhöz.

Azok csodálkozva néztek rá, majd leszökkenve a földre, vállat vonva arrább mentek. Borbála megállt a tábla előtt, és csak nézte a fiatalokat. Egyre dühösebb lett, egyre gyűlt benne az indulat, a dac. A „csakazértis”! Aztán eszébe jutott valami, és elmosolyodott.

- Mondd csak – szólította meg a hozzá legközelebb álló fiút -, ki itt a hangadó, a bandavezér, az erős fiú? Szeretnék beszélni vele!

- Hire Dönci! – üvöltötte el magát a kérdezett – Keresnek!

- Mi van? – jött át a zsivajon egy rekedt hang.

- Keresnek!

- Kicsoda?

- Ez a csaj!

Egy rövid hajú, pólós fiú közeledett a padok között.

- Ki vagy és mit akarsz?

- Az új irodalom tanár vagyok, és látni akartalak! - nyújtott kezet neki Borbála

Dönci egy pillanatra meghökkent, de hamar visszatért az önbizalma.

- Na, itt vagyok! – fogadta el a kéznyújtást, de keményen megszorította a tanárnő kezét, aki nem húzta vissza, hanem olyan erővel viszonzta, hogy a fiú arcán grimasz futott át.

Egyik sem engedte el a másik kezét, és konokul nézték egymást egy darabig.

- Szkanderezünk? – kérdezte Borbála.

A fiú vigyorogva bólintott, mire egyszerre elengedték egymás kezét.

- Hívj egy bírót! – szólt a lány.

- Mi a tét?

- Ha legyőzöl, visszategezhetsz, ha én győzök, rendbe teszed ezt a bandát, ne legyen itt aréna, ha én tartok órát.

- Rendicsek! Győző gyere csak ide!

- Mi kell, főnök? – jött közelebb az a fiú, aki ideszólította Döncit.

- Te leszel a bíró! Megbirkózom a tanárnővel.

Győző szeme elkerekedett. Egyrészt, hogy ez, akit ő csajnak titulált tanárnő, és még ki is áll Döncivel.

Szabályosan zajlott le az izgalmas mérkőzés, semmi trükk, csalás nem történt, az osztály lélegzet visszafojtva figyelte, és egy kis bizonytalankodás után Borbála győzelmével végződött. Megismételték bal kézzel is, de ott is a fiú maradt alul. Szó nélkül tudomásul vette a veszteséget, de a szemei szikrákat szórtak, és nagy önuralmába került visszamennie a helyére. Az osztály döbben csendben várta a kitörés előtt álló vihart. Dönci leült a helyére. A feszültség szinte tapinthatóvá vált...

A fiú hirtelen felállt.

- Láttátok, ez a csaj, vagy na, tanárnő engem az erős fiút legyőzött. Szégyellem, de a vesztes becsületbeli dolga, hogy végrehajtsa, amit erre a hihetetlen esetre vállalt.

- Mi az? Mi az? – kiabáltak összevissza.

- Éppen ez az! Rátok vonatkozik! Rendesen viselkedtek, a magyar órákon! Így legyen, mert aki rendetlenkedik, vagy szemtelen a tanárnővel, tőlem kapja meg!

- Ez jó volt, Hire Dezső! És most ismerkedjünk meg! Én György Borbála vagyok, magyar irodalom és angol nyelvszakos tanár. A bölcsészkar előtt a Testnevelési Főiskolát végeztem, de nem akartam tornatanár lenni. Most pedig lássuk az elsőt:

- Antal Győző!

- Jelen!

A tanáriban kérdő arcok meredtek rá, de Borbála úgy tett, mintha nem venné észre, a naplót berakta a helyére, és leült, elővette a noteszét, hogy bejegyezze az első órája eredményét.

- Hogy sikerült az arénában? – kérdezte egy kövér, kerek arcú fiatal nő.

- Eltelt! – válaszolt röviden, nem akarta beavatni a történetekbe a kollégáit.

- Etelka vagyok, Soós Etelka, környezetvédelmet és egészségügyi ismereteket tanítok – mutatkozott be a duci tanárnő, aki megszólította, nem bírván a kíváncsiságával.

- Örvendek, kedves Etelka! Én pedig...

- Tudom, ki vagy!

- Akkor mondd meg, a többi osztály is ilyen csendes?

A választ megkapta, mikor a következő órára bement az ötödikbe. Úgy látszik szünetben a gyerekek már elmondták iskolatársaiknak, mi történt a nyolcadikban, mert kisebb pusmogások, sugdolózásokon

kívül semmi nem zavarta az óra menetét. Úgy gondolta, nem lesz gondja az iskolával.

Rosszul gondolta...

Másnap reggel az igazgató hívatta.

- Ezt tanulta az egyetemen? – esett neki köszönés helyett.

- Mi történt?

- Még azt kérdezi mi történt? Mintha nem tudná? Mintha nem maga verekedne, párbajozna, birkózna a diákjaival?

- Nem birkóztam! Erőpróba volt...

- Mindegy maga minek nevezi! Ennek legyen vége. Megtiltom, hogy az osztályban ehhez hasonló dolgok történjenek! Értve?

- Értettem!

- Még valami. Ha mindenáron „sportolni” akar – húzta el a száját gúnyosan az igazgató -, ott a tornaterem. Maga tornatanári diplomával is rendelkezik, és zöld öves karatés, szervezzen szakkört.

- Hogy? – csodálkozott döbbenten Borbála.

- Jól hallotta. Van jó nevű kosárlabda csapatunk, szorgos munkát végeznek az atlétikai kör tagjai is, van asztalitenisz klubunk. Maga szervezhetne valami olyasmit, ami leköti ezeket az agresszióra hajlamos emberkéket.

- Jól értettem, engedélyezné egy önvédelmi, harcművészeti kör megszervezését?

- Ezt mondtam. A viszontlátásra!

G y á r f á s

A hatalom gazdasági okokra is hivatkozva, magánszemélyeknek megtiltotta az arany birtoklását. Csak az állami banknak lehetett aranya. Beszolgáltatásra kényszerítettek mindenkit, akinek volt. Csak a testen hordott ékszereket tarthatták meg, s azt is korlátozták. Se szeri se száma nem volt a letartoztatásoknak, feljelentéseknek. Kereskedőket és főleg az ékszerészeket zaklatták, kínozták, adják elő az eldugott aranyat. Sokan haragosaikat adták fel, s a szerencsétlent addig verték, amíg eszmélet vesztette, s ha sehogy sem tudtak belőle kicsikarni vallomást, mert nem volt mit, kidobták éjszaka az utcára.

Az udvar végében, a régi istállóból kialakított lakásban lakott egy kőműves. Jó szakember volt, és bár nagy családja sok gondot okozott, szépen gyarapodott. A háború után költöztek oda, mivel a lakás üresen állt, az előző lakókat elnyelte a nagy világégés. Egyik éjszaka a kőművest elvitte a „fekete autó”. Nem értette senki, mi történhetett. Csöndes, szorgalmas embernek ismerték. Kocsmába nem járt, nem izgágáskodott, mindenkinek udvariasan köszönt.

Mi történhetett?

Mindenre fény derült, két nap múlva. Nyomozók jöttek be az udvarra és minden lakásba bementek mindenkit kikérdeztek. Kit szelídebben, kit durvábban. Az érdekelte őket, hogy ki milyen kapcsolatban állt Pál Jóskával, a kőművessel, és tudott-e az aranyról, amit a padláson rejtgetett. Az államvédelmisek sajátos logikája szerint egyik-másik lakónál házkutatást is tartottak.

A mindent tudó Ilmi néni oszlatta el a homályt. Ilyenformán mesélte el a történeteket:

Gyerekek snúroztak az utcán, a ház előtt. Velük kezdődött minden. Egy járókelőnek feltűntek a régi pénzek, amivel játszottak. Voltak közöttük egészen különös fényes példányok is, de a legtöbb kopott, vásott példány volt.

- Milyen pénzeket van, gyerekek? – kérdezte a járókelő meglepődve.
- Megnézhetem? – s ezzel felkapott egy szebben fénylő érmét.
- Tessék visszaadni! – kiáltotta az egyik.
- Adok érte három másikat.
- Lássam!
- Tessék! Adok még egyet pluszba! De mondd meg, honnan van ez a kis fényes sárga pénzecske?
- Nyertem Pistától.

Az ember faggatózására aztán a gyerekek elmondták, hogy galambászni mentek fel a padlásra, és ott találtak egy ócska, poros láda aljában néhány marék régi pénzt. A zsebeiket megtöltötték, aztán gyorsan lejöttek, s a bokrok közzé bújva megnézték a zsákmányt. Egyikük figyelte az udvart, nehogy egy felnőtt meglepje őket. Tudták, hogy valami rosszat tesznek, mert a pénz a felnőttek szemében valami

különösen fontos dolog, még ha régi is, és nem lehet érte cukorkát se venni. Elosztották egymás között egyenlően aztán, uzsgyi, ki az utcára! Ott cserélte az ember az egyiket aprópénzre.

- Én ismerem a bácsit! – szólalt meg egyik pöttöm gyermek.

- Igen?

- Ott lakik a bácsi a sarokházban, ami sárgára van festve, és mindig ugat a kutya. Tibi bácsi a neve.

- Így van! Ügyes fiú vagy...

- Bácsi? Tőlem is vegyen pénzt!

- Van ilyen sárga pénz?

- Olyan nincs, csak ilyen fehér, meg amelyiken nem látszik az írás.

- Megmondod nekem, hol találta ezeket?

- Titok! – súgta a kicsi.

- Jó, akkor megkeresem Pistát. Ő már nagyfiú, iskolás és biztosan örülne egy olyan színes ceruzának, amelyik egyik végén piros, a másikon meg kék. Majd rajzolhat vele szép képeket.

- Én is tudok rajzolni! – kiáltott fel mohón a kisfiú – Ha elárulom a titkot, nekem adja a ceruzát Tibi bácsi?

Így aztán az ember, „Tibi bácsi” megtalálta a régi ládát egy este, mikor már aludt a ház, és a zseblámpája fényénél rendesen kiürítette. A sok limlom, haszontalan dolog mellett talált ezüst gyertyatartót, kupát, evőeszközt, kilónyi régi pénzt – még római kori is volt közöttük -, és mindennek a tetejében egy ruhába csavarva 10 darab aranypénzt, arany forintot Ferenc Jóska arcképével

Ebből rövidesen nagy baj lett, mert megmutatta egy ékszerész ismerősének, aki attól tartva, hogy bajba kerülhet, ezt megelőzendő jelentette az államvédelmi hivatalnak. Elindult a lavina! Letartóztattak mindenkit, aki csak kapcsolatba került az aranypénzekkel. Az ékszerészt, Tibi bácsit, Pál Jóska, házkutatásokat tartottak a házban mindenkinél, csak Gyárfásék maradtak ki „valahogy” a zaklatásból.

Később – két nap múlva – az ékszerészt elengedték, de a mási két férfit évekre bebörtönözték.

Borbála

Borbála nem kérette magát, megszervezte az edzéseket – heti két alkalommal, a kora délutáni órákban. A gyerekek nagyon lelkesedtek, természetesen Dönci és Győző voltak ez első jelentkezők, a tanárok több mint fanyalogva fogadták, s ha szóba került, gúnyos, cinikus szavakban fejezték ki nemtetszésüket – és ez még enyhe kifejezés!

- Vigyázzatok, fel ne bosszantsátok a bajnokot, mert átdob a vállán! – mondta röhögve a kémiatanár, egy alacsony kövér, mindig vigyorgó középkorú férfi.

- Kíváncsi vagyok a magyar irodalmat is ilyen lelkesen tanulják a „fiai”? – jegyezte meg a filigrán, szőke matematika tanárnő.

- Nagy leégés lesz az év végi eredmény! – jósolta kajánul a kémiatanár.

- Milyen kárörvendő vagy, kedves tanár úr! – hallatszott valahonnan a kályha mellől.

- Halálra idegesít az ártatlan maszk az arcán!

- Meglátjátok, sok bajt okoz még nekünk. A diákok még ennyire sem fognak tisztelni! – siránkozott a kis szőke tanárnő.

Persze, egyetlen szó sem hangzott el, ha bejött Borbála, csak sunyi tekintetek figyelték minden mozdulatát, ő azonban nem mutatta, hogy bármit is észrevett volna. Végezte a teendőit, készült a következő órára. Nem törődött kicsinyes, irigy kollégáival. A gyerekek között jól érezte magát. Minden osztályban sikerült megtalálnia velük a hangot. A sportkör megszervezése, beindítása már nehezebben ment. Bizalmatlanok voltak a szülők is, a diákok is. Először csak hárman jöttek el a meghirdetett edzésre, természetesen Hire Dezső, Antal Győző, meg egy a kisebb osztályból, a hetedikből, bizonyos Zágoni Ede, az igazgató húgának a fia.

Azzal kezdte, hogy bemutatott néhány talajgyakorlatot a fiúknak, és a nem túl népes, kíváncsi közönségnek. Karcús alakján jól állt a tornaruha még, ha melegítőt vett is föléje. Elmagyarázta a bemelegítés fontosságát, a kényelmes, megfelelő, de egyszerű felszerelés jelentőségét, a sport önfegyelem és jellemfejlesztő szerepét, majd jött a rövid talajbemutató: flikflak, spárga, kézállás, újabb flikflak, utána hátra szaltó. Megtapsolták.

- Tanárnő, ezt nekünk is megtaníttja? – kérdezte Ede.

- És még sok minden mást is! – válaszolta – De ne álldogáljunk itt, gyerünk, kezdjük a bemelegítést!

- Engem nem vesz be a csapatba? – kérdezte váratlanul a bámészkodók közül egy nyurga gyerek.

- Hát, te meg ki vagy? Melyik osztályba jársz?

- Kiss Géza a nevem – lépett közelebb.

- Állj meg ott! Ne lépj be a terembe cipővel! – állította meg Borbála a fiút.
- Hetedikes vagyok, mint az Ede – mondta megállva a küszöbön.
- Ha engednek a szüleid, jöhetsz. Hétfő délután lesz a következő edzés. Hozzál tornacipőt, és tornanadrágot, melegítőt.
- Ezzel megtört a jég és kezdtek szálingózni a jelentkezők. Lassanként
- egy hónap alatt - összegyűlt egy tíztagú csapat.
- Az első komolyabb edzésre eljött új barátnője, Etelka is kíváncsiskodónak. Az öltözőben beszélgettek, miután az ifjak elmentek.
- Azt hiszem, nagyon hasznos dolgot csinálsz! Csodállak érte.
- Tudod, elég makacs vagyok ahhoz, hogy bebizonyítsam, lehet ezekkel az úgynevezett nehéz gyerekekkel is dolgozni.
- Mik a terveid közelebbről?
- Meghívtam régi mesteremet egy bemutatóra.
- Húha!

Gy á r f á s

Gyárfás élete kiegyensúlyozott mederbe terelődött új munkahelyén. Sokat és szívesen dolgozott. Így aztán rákaptak és hívták mindenfelé – kultúr csoportsba, tudományos brigádba, szakmai bizottságokba. Ibolya is – úgy tűnt – jól megtalálta a helyét a konzervgyárban és kicsi Gyárfás is mivel kinőtte az óvodát, több-kevesebb lelkesedéssel gyürkőzött neki az iskolai kihívásoknak.

Egy különös beszélgetés adott váratlan fordulatot az életüknek.

- Beírtam a gyereket az iskolában működő asztalitenisz szakkörbe – kezdte egyik este Ibolya - Azt mondja a tornatanár, tudod, aki most jött ide hozzánk, hogy tehetsége van kicsi Gyárfásnak a sporthoz.

- Jól tetted! – válaszolt a férfi egykedvűen.

Fáradt volt az egész napi munkától és csak félig jutott el a tudatáig, miről is beszél az asszony. Előtte való éjszaka ügyeletes is volt, és a fáradtság most tört ki rajta. De nem akarta Ibolyát megbánta az érdektelenség látszatával, inkább hagyta, folytassa.

- Figyelsz te, egyáltalán?

- Igen! Persze. Mondjad csak.

Az asszonyból folyt a szó. Alig tudta abbahagyni. Gyárfás nem értette a lelkesedés okát, de nem érzett magában erőt most, hogy a dolog végére járjon. Inkább egy jó éjt puszival végét vetette a beszélgetésnek.

Így ment ez hétről hétre. Heti háromszor edzés. Ibolya minden alkalommal elkísérte a kicsi fiát és megvárta, amíg letelik az óra, és utána haza, tele lelkesedéssel, hogy milyen jól halad a gyerek, hogy milyen ügyes a tanár, mennyire biztatja, ösztökéli újabb és újabb gyakorlatok, fogások, ütések elsajátítására. Hogy csak öt gyerekkel foglalkozik, de az anyukák nem maradnak ott, elég, ha Ibolya marad és segít a kicsiknek felöltözni, cipőt váltani, mire értük jönnek. És Ibolya maradt szívesen...

- Te, Gyárfás! – szólította meg a kollégája egyik reggel – A feleséged az iskolában is vállalt munkát?

- Hogyhogy?

- Hát, szinte minden délután látjuk odaigyekezni.

- A gyereket viszi asztalitenisz edzésre.

- Értem...

Gyárfás nem méltatta különösebb figyelemre ezt a megjegyzést, és el is felejtkezett volna róla, ha másnap egy másik munkatársa nem teszi fel szinte ugyanezt a kérdést. S a hét folyamán is még néhányan. Eleinte bosszankodott, hogy mit akarnak tőle, de később kezdte kellemetlenül érezni magát. Különösen, mivel Ibolya kerülni kezdte a bizalmas együttléteket.

- Valami baj van? Bánt valami? – kérdezte inkább aggódva, mint gyanakodva.

- Baj? Nem, nincs semmi baj – válaszolta egykedvűen az asszony.

- Mégis látom, valami van, mert megváltoztál.
  - Te változtál meg! – csattant fel Ibolya – Egész álló nap odavagy, csak este látlak, s akkor is a Mari néni visszereiről, vagy a Pista bácsi asztmájáról értekezel. És még azt kérdezed, mi bajom van?
  - Mit kiabálsz? Nem akarok vitát, veszekedést, csak egy egyszerű dolgot kérdeztem. És aggódom érted, értünk.
  - Ó, a gondos férj!
  - Ha már itt tartunk, kérdezem, hol vagy órákon át minden délután?
  - Miii? Te most engem elszámoltatsz?- sikoltotta.
  - Nyugodj meg, nyugodj meg!
  - Hogy nyugodjak meg, mikor elszámoltatsz az időmmel, amiért a gyermekünket viszem edzésre. Egyszer el nem jöttél megnézni, hogyan halad, milyen odaadóan dolgozik. Az edzője, a tornatanár nem győzi dicsérni, biztatni.
  - Jól van. Ne veszekedjünk! És bocsánatot kérek, hogy megbántottalak.
- Ennyivel nem simultak ugyan el az indulatok, de mindketten elcsendesedtek, és magukban fortogva várták, hogy oldódjon a feszültség. Napokba telt, amíg a vihar korbácsolta hullámok elcsitulnak, s újra sima víztükör csillogott életük taván.
- Hosszú időn keresztül a békés egymás mellett élés példaképei voltak. Gyárfás is rávette magát, hogy kísérelje el a fiát az edzésekre, ha idejében hazaért a munkából. A gyerek valóban ügyesen kezelte az ütőt, és mikor nem rajta volt a sor, a bordásfalon lógott, tornázott nagy élvezettel. A tornatanár nem tett rá különös benyomást. Visszafogottan viselkedett, de ha Gyárfás ránézett, mindig elkapta a tekintetét, ami kissé zavarta a férfit. Többször is elment az edzésekre, de valami kimondhatatlan feszültség vibrált minden alkalommal a levegőben, közte és a tanár között.
- Nem akarsz te is teniszre járni? – kérdezte Ibolya egy nap.
  - Hát, ez meg hogy jutott eszedbe?
  - Viktor, tudod a kicsi Gyárfás edzője, mondta, hogy helyrehozták a tenispályát, és lehet odajárni. Ő majd segíti a kezdőket. Tenisztréneri képesítése is van.
  - Van is nekem ilyesmire időm!
  - Ne legyél már ilyen merev! Lazíts, s gyere ki a tenispályára. Kell ennyi kis testmozgás neked is.
  - Vasárnap is lehet?
  - Szóval kijössz?
  - Na, nem ígérek semmit, de...
  - Holnap megy a megyeszékhelyre Viktor, és megmondom, vegyen nekünk is teniszrakettet meg labdákat.
  - Legyen – egyezett bele a férfi.

Borbála

A nagy tervekből csak a „húha” maradt. Az új igazgató, akit a régi helyére azért neveztek ki, mert hűségesebben képviselte a hatalom érdekeit, alighogy hivatalba lépett, megtiltotta az edzések folytatását. Károsnak ítélte az ifjúság erkölcsi fejlődése szempontjából. Idegen befolyást, szeparatizmust emlegetett, meg erőszakra serkentő magatartás elősegítését, ami a huliganizmus melegágya. Ilyen és ehhez hasonló megjegyzések kíséretében szüntette be a szakkör tevékenységét. Borbála bosszankodott, de nem fogta fel tragikusan a dolgot, a kicsinyes, irigy kollégái ellenben örömmünnepet ültek!

Etelka volt az egyetlen, aki barátsággal és együttérzéssel enyhítette az értelmetlen szigor feletti bosszúságát. És természetesen a diákjai. Egyik nap az óra végén, Dönci utána szaladt a folyosón.

- Tanárnő, tanárnő! – lihegte – Elkísérhetem a tanáriig?

- Azt teszed. Nem?

- Csak azt akarom kérdezni, a tanárnő még jár edzésekre? Biztosan, mert a terembe olyan izé ... gyakorlottan mozgott.

- Járok. Heti rendszerességgel. Miért érdekel?

- Elvinne engem is, meg a csicskásomat?

- Kicsodát?

- Hát a barátomat, Győzőt. A többiek így hívják, s én is így emlegetem.

- Küld el hozzám a szüleidet, s majd velük megbeszélésem!

Akkor nem gondolta, ezzel mekkora zavart kavart. Délutánra, ebéd utánra beszéltek meg a találkozást. A tanárit ítélték megfelelőnek, mert üres maradt miután már haza mentek a tanárkollégák. A takarító személyzet vette át az uralmat az egész épület felett. Csend volt, csak a tornateremben pattogott még a labda. A kosarasok tartottak edzést. A Hire szülők zavartan nézelődve léptek be a terembe. Kölcsönösen köszöntötték egymást, és Borbála elmondta, miért hívatta őket ide.

- A fiúk, Dezső azt kérte, vigyem el az önvédelemi karate klubba.

- Nagyon helyes! – bökte ki az apa.

- Szó sem lehet róla! – kiáltott dühösen az asszony.

- Szüksége van a gyerekeknek erre a sportra! – érvelt az apa.

- Hogy olyan durva erőszakos, verekedős alak legyen ő is, mint te?

- Miket beszélsz te hisztérika? Én vagyok erőszakos, verekedős? Nem te pofoztad naponta Döncit, amíg kisebb volt?

Borbála eleinte szóhoz se tudott, aztán nagyot kiáltott:

- Abbahagyni! Folytassák otthon!

- Mi? – kérdezték egyszerre.

- Most már értem, a gyerek miért olyan kezelhetetlen, izgága – jegyezte meg halkan.

- Mit mond? – kérdezte az ember.

- Menjenek haza nyugodtan. Tárgyaltan a tornaklub!

- Nagyon helyes! – szólt az asszony és kiviharzott az ajtón

A férfi egy bocsánatkérés félét mormolva kiment. Borbála kíváncsian utánuk nézett, de nem a kijárat felé igyekeztek, hanem hátramentek a tornaterem irányába.

„No, ebből vajon mi lesz?” – kérdezte gondolatban saját magát, s leóvakodott ő is a lépcsőn, lássa, mi történik.

Hire anyuka berontott a tornaterembe, illetve a terem előcsarnokába.

- Szóval, itt tanítják verekedni, gyilkolni a gyerekeket? Hol vannak a sárgák, akik a lelküket ellopják, megfertőzik veszedelmes tanaikkal a gyermekeinket?

- Mi a gond, asszonyom? – lépett hozzá a tornatanár.

- Hol vannak a sárgák, akik a lelküket ellopják, megfertőzik veszedelmes tanaikkal a gyermekeinket? Kérdezem még egyszer! És addig kérdezem, amíg nem válaszol nekem!

- Tévedni tetszik, itt kosárlabdaedzés folyik. Íme! – nyitotta ki az edzőterem ajtaját.

A játék zaja hirtelen felerősödött, szinte fülsüketítő lett. Az asszornynak elakadt a szava, s belépett. Az egyik gyerek tréfából feléje dobta a labdát. Dönci anyukája elkapta, kettőt pattintott, majd egy laza mozdulattal pompás kosarat dobott. Csend lett a teremben, majd valaki elkiáltotta magát

- Tessék beállniiii!

Az asszony megrázta a fejét, és zavartan ott hagyta a pályát. Kint az előcsarnokban hirtelen a tanárhoz fordult.

- Ha elhozom a fiamat, és ha lát benne fantáziát, jöhet az edzésekre? Beveszi a csapatba?

- Ha úgy tud dobni, mint az anyukája, akkor igen!

- Ezt nem tudom. Tudtommal soha nem próbálta, de itt majd megtanulja!

Borbála félre hívta a férfit.

- Melyik csapatban játszott a felesége?

- Az egyetemiben, de benne volt az országos válogatottban!

- Figyeljen ide, ebben a dologban álljon a felesége mellé, ha a fiának jót akar!

- Mi? Hogy?

- Ahogy mondtam! Viszontlátása!

Két nap múlva, a magyar óra után újból Borbála után eredt Hire Dezső, és lelkesen beszámolt pár szóval a nagy eseményről, hogy felvették a kosárlabda szakkörbe, és tehetségesnek tartják.

- És még a szüleim is olyan normálisak! – szaladt ki a száján.

Úgy tett, mintha ez nem is hallotta volna meg, de nagyon megütötte a kijelentés. Másnap aztán Etelkával egy fekete mellett megbeszélték az utóbbi fejleményt.

- Nem tudom hova tenni ezt az asszonyt – jegyezte meg Borbála.

- Én ismerem. Tudod, helybeli vagyok, és sok embert ismerek a városból. Különösen, aki ilyen híresség volt ezelőtt tizenöt-húsz évvel.

Városunk büszkesége volt. Mondhatnám világklasszis női kosarazó. Hirtelen hagyta abba a sportot, egészen váratlanul.

- Mi történt vele?

- Férjhez ment, de ez még nem lett volna baj, a gyerekszülésnél azonban történt valami komplikáció, ami miatt eltiltották a sportolástól.

- Ó! Biztos nagyon megviselte!

- Így van, és a gyereket okolta érte! Nem szerette, durva volt vele, mindenért megbüntette, talán még verte is, s a férjével emiatt rengeteg vitája volt és van.

- Így már érthető ez a tegnapi heves jelenet a tanáriban. És az edzőtermi nagy változás is magyarázatot nyert.

- Milyen előkelően fogalmazol! – szól csúfondárosan Etelka.

- Meglepetésemben...

- Csak egy kicsit csúfolódtam veled, hogy ne legyél olyan gondterhelt.

- Köszönöm!

Később másról kezdtek beszélgetni egy cukrászda lágyan zsongító félhomályában néhány sütemény felett. Talán citromos szelet volt és franciakrém...

Gy á r f á s

Vasárnap délelőtt ott voltak mind a hárman a pályán. Kicsi Gyárfás a többi gyermekkel hitványkodott a pálya szélén, s a szülők elnéző mosollyal figyelték őket. Szépen süttött a kora nyári nap, a pingpongasztalt is kihozták az udvarra az apróságok nagy örömeire és mindenki jókedvűnek látszott.

Viktor, a tenisztrener most is éppen olyan feszülten, zavartan viselkedett Gyárfással, mint az előző alkalmakkal, s ez most fel is tűnt neki. Elhatározta, hogy kicsit utána érdeklődik ennek az alaknak. Fiatal, jóképű, sportos. És mégis valami nincs rendben körülötte. Megkezdődött az oktatás, és megfélemlített az egészről. Meglepődve tapasztalta, hogy tetszik neki ez az egész. Pedig soha nem vonzották a labdajátékok, de ez valahogy más.

- Hű, ez jó volt – szólott, mikor félórás ütögetés után szünetet tartottak.

- Szóval tetszett? - kérdezte mosolyogva Ibolya.

- Mi az, hogy! Köszönöm, hogy rábeszélte. Magamtól el nem jöttem volna!

Ettől kezdve ez lett a vasárnapi program, ha csak nem kellett hétvégén ügyeleteznie. Tűrhetően megtanult teniszezni, de nem verte nagydobra újabb kedvtelését, nem akarta, hogy gúnyolják. Abban a közegben „úri passzióknak” tartották, nem sportnak a teniszt. Így is elnevezték a háta mögött „tenisz dokinak”. Akkor tudta meg, hogy mégis gúnyolódhatnak vele, amikor a kislánya rákérdezett:

- Apapapa! Mit jelent a tenisz doki?

- Hol hallottad ezt? – kérdezett vissza.

- Az iskolában mondták a többiek, hogy te tenisz doki vagy. Ne haragudj rám, de tényleg így mondták. Ez valami rossz?

- Nem rossz, kicsikém. Csak olyan gúnyolódás, csúfolódás. Nem kell érte megharagudnod a barátaidra.

Úgy mondják, és igaz, hogy minden csoda három napig tart. Az emberek hamarosan megfélemlítettek a doktor sportszenvedélyéről. Került más, újabb pletyka téma. Gyárfás pedig egyre szívesebben járt a pályára. Ahogy kezdett jobban játszani, úgy nőtt a kedve is. Már más napokon is igyekezett időt szakítani egy-egy rövid menetre. Nyáron, a hosszabb nappalokat kihasználva a játékosok sötétedésig ütögettek.

Egyik ilyen nyári szürkület idején a gyerekek még javában pattogtatták az udvarra kitett asztal felett a kis fehér labdát, s a felnőttek hevesen vitatkoztak egy szerva érvényessége körül, amikor Ibolya belibbent a szertár hátsó ajtaján. Az gondolta senki nem látja, de tévedett, mert vizsla szemek követték egy idő óta minden mozdulatát. Na, nem ellenséges szándékkal. Ó, dehogy! Csak baráti érdeklődésből – de pletykaéhesen! Perceken belül a pályán levő társaság már nem a szervát tárgyalta, hanem a sokkal izgalmasabb témát, Ibolya és a tornatanár esetleges románcát.

- Ti meg mit pusmogtok? – fordult hozzájuk a most ékezett Gyárfás – Mintha Ibolyát hallottam volna emlegetni.
- Csak vitatkozunk, beszélgetünk a legutóbbi szetről.
- Mondom, Ibolyát hallottam!
- Félreértettél valamit! – ezt egy rövidre nyírt hajú, kerekkepű fiatalember mondta.
- Ki mondta? – kérdezte provokáló hangon Gyárfás.
- Én! – döngette meg a mellét.
- Akkor nem mondta senki!

Pillanat alatt szétválasztották őket, még mielőtt idejük lett volna összeverekedni. Lefogták mindkettőjüket, s most dühösen méregették egymást. Gyárfás nem is tudta magáról, hogy ilyen érzékenyen érinti a felesége nevének emlegetése férfitársaságban. Valami trágár, beteges dolognak érezte, és végtelenül feldühítette.

- Nézz be a szertárba, doktor! – sziszegte a kefefrizurás.
- Mit beszélsz, nyavalyás?
- Menj csak oda, de siess, nehogy kirepüljenek a madárcák.

Újból neki akart rontani, de szorosan fogták.

- Engedjétek, nézzem meg, igaz-e, amiről ez a féreg karattyol.

Elengedték, de elibe álltak, nehogy újból egymásnak essenek. A doktor pedig elindult a szertár felé. Fagyos csend kísérte a lépteit, még a kerítés bokrain csivitelő verebek is elhallgattak. Ahogy az ajtóhoz ért, megborzongott, majd hidegverejték ült ki a homlokára. Aggodalom, félelem és szégyennel vegyes érzések kerítették hatalmába, de indulatát visszafogva halkan nyitott be a helyiségbe. Zárt és üveges, barnára festett, ormótlan szekrények sorakoztak kétoldalt, és a terem túlsó végén egy íróasztalnál ott állt a tanár. Egy teniszütőt nézegetett, forgatott a kezében. A zajra felnézett, aztán továbbra is a kezében levő tárgyra szegezte a tekintetét.

- Hol van a feleségem? – kérdezte fojtottan Gyárfás.
- Most volt itt – válaszolta a kérdezett és most sem emelte fel a tekintetét -, ezt az ütőt hozta, húroztassam újra. Azt mondja, meglazult, és azért nem sikerülnek az adogatásai. A kezdők kifogása – tette hozzá halvány mosollyal a szája sarkában -. Egyébként épp az imént ment el. Hogyhogy nem találkozott vele?

- Azért mert még nem mentem el! – hangzott az ajtó felől Ibolya csengő hangja.

Gyárfás megperdült. A felesége mosolyogva jött közelebb.

- Itt voltam a vitrin előtt, s a felaggatott raketteket nézegettem, melyik jobb márka. Mikor bejöttél, úgy elmentél előttem, rám se nézve, hogy szóhoz se jutottam.

- Bocsánat! – fordult az ember a tenisztréner felé és közelebb lépett az asszonyhoz.

- Értem jöttél, kedves? – karolt bele Ibolya és az ajtó fele indultak – Menjünk, szóljunk a gyerekeknek, hogy hagyja abba a játékot, hisz látni sem lehet már a labdát.

Ebben a pillanatban minden összezavarodott Gyárfásban. Előbb a féltékenység ádáz fúriái szaggatták, most pedig Ibolya kedves, ártatlan tekintete nyugózta le. Elszégyellte magát előbbi heveskedéséért, s ezt mindjárt jóvá is akarta tenni.

- Szóljunk neki hát és menjünk be a fagyizóba, meghívlak benneteket egy csokoládés kehelyre.

- Én csokis-kávésat kérek! – kiáltott fel Ibolya lelkesedve.

Borbála

Nem lett igazuk a huhogóknak, év végén a VIII. c az iskola átlagán felül teljesített magyar nyelvből.

Borbála mégsem volt elégedett – szívügye, a sportkör betiltása bántotta. De nem hagyta magát két vállra fektetni, fogást váltott és a nyári szüenidő alatt nagy túrát szervezett a Nyugati Szigethegységben. A volt küzdősportosokat hívta. Nyolcan jöttek el, mindannyian szüleiket, testvéreiket is benevezték. Egy hétig járták a hegyeket, völgyeket, a csodás alakzatokat, bűvő patakokat, barlangokat. Éjszakára előre lefoglalt menedékházakban aludtak. Bejárták a Szamos bazártól a Csodavárig és az Eszkimó barlangig minden látnivalót. Élményekkel gazdagodva tértek haza.

Az iskolakezdés után is együtt maradt a csoport. Turisztikai és természetvédelmi szakkör néven próbáltak az iskola rendjébe beilleszkedni. Ment is dolog egy ideig. Úgy két hónapig. Hétvégeken eljártak kirándulni a közeli dombokra.

Borbála a meg nem alkuvó makacsságot, és a mindig újabb lehetőséget kereső magatartást otthonról hozta magával. Családjának évszázadokon át kijutott a küzdelemből, s ez megedzette őket. Csak úgy tudtak talpon maradni, ha minden helyzetből, mélységből képesek voltak újra felemelkedni. Ebben sokat segített a faluközösség összetartó, megtartó ereje. Ezt azonban nagymértékben rombolta a kollektivizálás, a közösbe kényszerítés. A nagycsaládok széthullottak atomjaikra, a mindennapi betevőért küszködő egyedekre. A György családot többszörösen is sújtotta a hatalom tobzódása: a kollektívet (termelőszövetkezetet) szervező kiküldöttek a vonakodó apát este behívták, s reggelig „győzködték”, végül mikor elengedték, aláírta a belépési nyilatkozatot. Fél év múlva meghalt az elszenvedett törések, zúzódasok, belső vérzések következtében. Azon kevesek egyike volt, aki a földvári fogolytáborból megszabadult, aki a borzalmait túlélte, de ezt, a „kollektivizálást már nem!

Katonai behívóval gyűjtötték egybe akkor a székelv fiatalok színe virágát. Mindez a háború utáni első évben történt. Erről édesanyja mesélt, mikor már nagyobb lett Borbála, hogy megértse a történeteket, mert édesapja soha sem említette, s ha valaki szóba is hozta, elterelte a szót.

- Már vége volt a háborúnak, s mégis behívót hozott apádnak a postás. Alig fél éve voltunk házások. A behívón az írták jelentkezzen a *cercunál* (hadkiegészítőnél), *cu valiza* (kofferrel). Igazságtalannak tartottuk, hisz csak most jött meg a frontról, de menni kellett! Hetekig nem kaptunk hírt felőle, mikor is egy ismerős azt mondta, Fölvárra

vitték a fogolytáborba. Feltarisznyáltam, szekeret fogadtam, s a szomszéd faluból egy hasonló sorsú asszonnyal útra keltünk. Neki a legény fiát vitték el ugyan így, katonai behívóval. Útközben még csatlakozott hozzánk két asszony – valahogy megtudták, hová tartunk s kérték jöhessenek velünk a szekéren. Egyikük testvérét, a másik fiát kereste. Baróton a református papnál kerestünk szállást és érdeklődtünk, mit tudnak a földvári táborról.

- Hosszú lehetett az út szekérrel, édesanyám! – jegyezte meg Borbála.
- Semmi volt ez ahhoz képest, ami ránk várt később! Nehéz erről beszélni.

- Azért csak mondja!

- Az örök elkergettek, nem engedtek találkozni hozzátartozóinkkal. Fegyvert fogtak ránk. Eloldalogtunk, de a tábortól kissé messzebb letelepedtünk. Már mások is voltak ott, s még egyre jöttek. Asszonyok – öregek, fiatalok, még gyerekek is. Tanakodtunk, mit lehetne tenni? Aztán odajött hozzánk két pap. Egy református meg egy katolikus. Mondták, hogy ők megpróbálják bevinni az élelmiszert, de hozzunk pokrócokat, meleg ruhaneműt, mert nagyon fáznak a foglyok, s nincs rendes szálláshelyük, a barakkokban nincs hely, de ott is hideg van, átfúj a szél a deszkák között. Az újabban jötteket fölbe vájt kunyhókban helyezték el. Azt is mondták, ne közelítsünk a tábor kerítéséhez, mert a toronyban levő őr lepuskázhat.

- Nagyon féltek?

- Féltünk, de segíteni akartunk mindenáron az embereinken. Bementünk a szomszéd faluba, mert itt veszélyben voltunk. Szereztünk takarókat, ruhaneműt. Adták az emberek ebből a faluból - a magyarok. A földváriak nagyon ellenségesek voltak, azért kellett a szomszéd faluba menni. Ezt a holmit is a két pap vitte be a foglyoknak.

- A papokat beengedték az örök?

- Ezek vallásos, vagy inkább babonás emberek. Félnek, tartanak a papoktól. Ez hamarosan igazolást is nyert. Láttuk, hogy valamilyen mozgolódás támad a tábor bejáratánál, aztán meg is tudtuk, mi történt. Egy kézikocsin három halottat húzott ki néhány rab, fegyveres örök kíséretével. Mögöttük jött a két pap is. A tábor mögé mentek, s a rabok - akik a kocsit taszították, húzták – lapátokkal árkot ástak, és a halottakat elföldelték. A papok a temetési szertartást végezték, s az örök levett sapkával zavartan topogtak, majd sietve visszaterelték a rabokat a kerítésen belülré.

- Milyen örökről beszél? Katonákról?

- Volt velük fegyveres katona is, de a többi őr innen volt a faluból. Ezek voltak a legkegyetlenebbek, nem a katonák. Kínózták, megalázták a foglyokat, az ételüket elvették, azt is, amit az asszonyok hoztak.

- Édes Istenem!

- Elmondtam neked ezeket a dolgokat, hogy megőrizd magadban. Nem azért, hogy bölcselkedjél velük, de tudjad, és emlékezz. Ahhoz hogy a jó utat válaszd, ismerned kell, mi volt előbb! Látod, apád ebből a pokolból kiszabadult, de az elvtársak meggyőző munkáját nem élte túl. Erre is emlékezz!

Borbála édesanyja egyedül küszködött a megmaradásért, a minden napokért. A családi birtok helyett egy kicsiny háztájival kellett beérnie, s a saját munka helyett parancsszóra kellett dolgozni.

Ketten maradtak egymásnak. Édesanyja bízta Borbálát, hogy tanuljon, mert ő fogja a család érdekeit képviselni a világban. Régi szokás, hogy az elsőszülött fiút elküldik tanulni – vagy pap, vagy jogász legyen belőle, ezért, hogy védje a családi közösséget a támadások, csalafintaságok, s a hatalom igazságtalanságai ellen.

- Látod Borbála, ezért mész te tanulni! – magyarázta az édesanyja – Nézz szét a familiában, nézd sógor bácsiékat, unokatestvéreidet, mind szakad bele a nyomorúságba, a kilátástalanságba.

- De én leány vagyok! – jegyezte meg Borbála, nem annyira az ellenkezés, hanem a tény miatt.

- Ha nincs fiú örökös, a feladat a leánygyermekre hárul az ősi szokásjog szerint!

- Értem én, s teszem is, amit akarsz!

- Útravalóul jegyezd meg, soha ne hagyd a magad igazát, keress kiutat mindig, s ha kidobnak az ajtón, menj be az ablakon, de a hamisságot elkerüld! Légy erős, de mégis hajlékony, akár a fűszál, mely hajlik a szélben, de nagy erővel kapaszkodik a földbe!

- Úgy lesz, édesanyám!

- Menj, lépj ki a bocskorból!

Az igazgatónak nagyon szúrta a szemét a turisztikai és természetvédelmi szakkör. Arra célozgatott a többi tanár előtt, hogy biztosan valamilyen államellenes cselekedetek rejtőznek a kirándulások hátterében. Be is hívatta beszélgetésre magához Borbálát.

- Számoljon be nekem – faggatta Borbálát az igazgatói irodában – azokról a személyekről, akikkel együtt tölti a hétvégeket. Állítólag túráznak, kirándulnak, természet ismerettel töltik az idejüket. Ez nem a biológia szakos tanár feladata lenne?

- Mit kérdezzet engem ilyen hangon, igazgató úrrr?

- Illegális tevékenység gyanúja merült fel ön ellen!

- Figyeljen ide! A tanulóim szülei is elkísérnek ezekre a kirándulásokra, többek között Kiss Géza édesanyja is, aki titkárnő a propagandaosztályon. Nem hiszem, hogy örülne, ha tudomására jutna ez a beszélgetés.

Jó taktikának bizonyult a burkolt, vagy nyílt fenyegetés. Akkoriban is mindenki félt valamitől, valakitől. A „nómenklatura” tagjai legjobban egymástól féltek.

Jut eszembe, mennyire megijedt az a betakarítás ellenőrzésére községünkbe jött kiküldött elvtárs, mikor a kezébe adtam az ásót azzal a felkiáltással: „itt a segítség!” Törhette a fejét, vajon ki lehet és kinek a kicsodája, hogy *neki* a kezébe nyomhatott egy szerszámot? Futott is a főnökömhöz megkérdezni, de ő sem nyugtatta meg, így aztán jobbnak látta visszaülni a Volgába. (A jobb pártebereknek Volga, vagy Pobeda járt, a még jobbaknak Csajka).

Az iskolaigazgató ez után a beszélgetés után többé nem piszkálta, nem székálta Borbálát, nem kellemetlenkedett neki, sőt a jelenlétében igyekezett párthűségét hangoztatni. Viselkedése teljesen megváltozott – kezdett úgy beszélni, mintha vezércikkből idézne és ilyen szavakat hangoztatott, mint „béketábor”, „szocialista realizmus”, „az osztályharc éleződése”, „munkás-paraszt szövetség” meg más ilyenek. A többi tanár csak lapított és hallgatott, ha ezt a beszédet hallotta. Egyeseknek ellenben rejtett kaján vigyor vibrált a szája sarkában, és igyekezett beletemetkezni valamilyen fontos olvasnivalóba. A számtantanár Elemér meg éppen jógaléggzéssel próbálta a kitörni akaró röhögést elfojtani. Persze ebből az igazgató semmit sem vett észre, vagy legalábbis úgy tett.

Gy á r f á s

A borongós október nem csak az esőt, ködöt hozta el, hanem a szüret vidámságát is. Bár Gyárfásnak saját szőlője nem volt, a városban sok család telepített a dombok déli lejtőjén szőlőt. A nyári meleg pedig megérlelte a zamatos fürtöket. Sok munkát igényeltek a jobb fajták, a nemesebbek. Igaz, az utóbbi években divatba jöttek az újabban létrehozott jó minőségű rezisztens fajok, amelyek nem kényesek a betegségekre, fagyra, s így kevesebb a gond velük. Gyárfást és családját évről évre meghívták a szőlős gazda kollégái.

- Gyerekek, szombaton megyünk a szüretre! – állt elő a hírrel Gyárfás hétfő este, mikor hazakerült a munkából.

- Ha csak nem leszél ügyeletes váratlanul – jegyezte meg Ibolya.

- Apapapa, ne legyél ügyeletes! Menjünk szüretelni! Úgy szeretnék menni! Minden nap megcsinálom a házit, és rendesen tanulok, csak menjünk.

- Így legyen!

- Neked, drágám – fordult a felesége felé – ugye nincs semmi programod szombatra.

- Milyen programom lenne?

- Például, teniszbajnokság.

- Kihez megyünk? – terelte el a szót a számára kellemetlennek tűnő témáról.

- A sebész kolléga hívott meg. Ismered, Tóth Jóskának hívják.

- Affektáló felesége van.

- És két leánya. Egyik Gyárfással egyidős, osztálytársak is, a másik pedig nagyobb talán két évvel.

- Terike szülei hívtak?

- Igen.

- Olyan okooos! – húzta a száját a gyerek – Ki nem állhatom! De a nővére, Andi nagyon kedves. Soha sem mondja nekem, hogy kölyök.

Szép nagy szőlős kert terült el a város szélén, amit a sebész Tóth Jóska bérelt. A szüretre meghívta kollégáit, barátait. Összegyűltek szinte húszan. Gyerekek is számosan jöttek a felnőttekkel, és lelkesen ricsajoztak, futkorásztak a ház előtti szabad téren.

- Csillapodjatok, gyerekek! Inkább gyertek segíteni – kiáltotta a házigazda és kosarakat, vedreket osztott szét.

A munka vidám hangulatban folyt. Tréfák röpködtek, itt-ott nóta is felhangzott. A fiatalok egymást bosszantották csipkedték, de sértődés nem esett. A megtelt vedreket, kosarakat a férfiak vitték le a darálóhoz. Lent a ház előtt egy nagy kád tetejére szerelték a darálót, s ketten egymást váltva forgatták a karját. A ház igazából csak egy szerszámos kamra volt, de az ereszt meghosszabbították úgy, hogy esős időben alá lehetett helyezni a prést, meg a darálót. Ne ázzon meg, aki velük dolgozik.

Gyárfás is beállt a „puttonyosok” közzé. A régi szüretekre utalva így nevezték azokat, akik a szedők kosarait, vedreit levitték a kádakhoz. Azért hívták őket puttonyosoknak, mert annak idején faputtonyokba szedték a szőlőt, amit aztán a legények a hátukra véve vittek a prэшházba. A vincellér ügyelte, hogy bizonyos fajtákat külön-külön edénybe gyűjtsék. Vegyes ültetvény volt, de azért az egyes szőlőfajtákat el lehetett különíteni. Külön szedette a két sor szürkebarátot, meg a másfél sor kékoportót. Ez utóbbit a leányokra bízta a gazda, szemelgessék le a fürtről, hogy úgy érlelődjek néhány napig szár nélkül. Nemes ital, vörös bor készül így belőle. A szürkebarátot is külön kezelték – szinte dédelgették. Így lett belőle a zamatos, utolérhetetlen aromájú nemes bor.

A többi fajtát együtt hagyták. A közismertebbek mellett telepítettek néhány különlegesebb, ritkább csemegét is, mint a Pannónia kincse és az augusztusi muskotály, melyeket alig néhány éve sikerült beszerezni. Ezeket már egy hónappal ezelőtt leszedték, és ami nem fogyott el gyümölcsként, azt kipréselték. Lett egy kis hordónyi must, ami mostanra - a szüret idejére - már ki is forrt. Kóstolhassanak a szüretelők újbort!

Térültek-fordultak az emberek az edényekkel – lefele a hegyről hozták a telit, vissza pedig az ürest. Köztük szorgoskodott Gyárfás is, de a szeme közben kutatta a többieket, különösen az újonnan jötteket vizslatta. Viktort, a tornatanárt leste, bár magának sem vallotta be. Hiába nyugodtak meg a kedélyek a teniszpályán történtek után, a lelke mélyén továbbra is kétségek lappangtak. Ibolya kedvesnek mutatkozott, nem vitatkozott fölösleges dolgokon, de mégis valami feszültséget maradt kettőjük viszonyában.

- Apapapa, vigyázz, mellétöltöd a szőlőt! – kiáltott fel kicsi Gyárfás – Nekem mindig azt mondd, figyeljek oda, mit csinálok, most meg te vagy figyelmetlen.

- Meg ne mondd anyukának! – kacsintott rá cinkos mosollyal az apja.

- De akkor én viszem a kosarat! – huncutkodott a kicsi, és megragadta az üres kosár fülét.

- Csak vigyázz el ne botolj a tőkék között!

- Jó! – kiáltotta vissza, s már el is terült a földön.

- Megütötted magad? – futott oda aggódva az édesapja.

- Miért nem vigyázol a gyerekre! – kiáltott fentről Ibolya.

- Semmi bajom, anya! – szólalt meg a gyerekekben a férfiszolidaritás.

- Jól van, na! – kacagta el magát Ibolya.

A munka a vége felé járt, a szedők kezdtek leereszkeskedni a domboldalon. Közben a házigazda kérésére hosszú padokat és kecskelábú asztalokat hoztak át a szomszédból és állítottak fel a ház előtti térségen. Pléhtányérok, evőeszközök, boroskancsók kerültek az asztalra. A szüretelők hamarosan elfoglalták helyüket, és lelkesen fogtak neki az ínycsiklandozó illatot árasztó bográcsigulyásnak. Itt főzték az udvaron, a ház sarka mögött rakott tűzön. Ketten csak ezzel

foglalkoztak, s úgy időzítették a főzést, hogy éppen a munka befejezésére legyen kész a gulyás.

Az önkéntes felszolgálók mindenkinek bőséges adagot mertek a tányérjába, a boroskancsókat is megtöltötték a könnyű, friss borral, amit koránérő csemegeszőlőből készítettek augusztus utolsó hetében, s mostanra rendesen kiforrt, igaz, nem tisztult még le, de erre az alkalomra megfelelt. Senki sem várt mást, így is meglepetés volt azok számára, akik nem ismerték még ezt a szokását Tóth Jósának. Bár a vincellér ötlete volt, a sikert a házigazda aratta le, hiába mondogatta, hogy a szakembert illeti a dicséret.

- Gyárfás, nem eszel? – Szólt rá férjére Ibolya.

Valóban, Gyárfás nem a tányérjára figyelt, hanem az utcai kaput leste, ahol néhány ember éppen a házigazdával kezelt le, de a szürkületben nem tudta kivenni kik azok. Ahogy az emberek a már felgyújtott lámpa fénykörébe kerültek, felismert néhány szomszédot, akik a szüret eredményét, jöttek megérdeklődni. Mennyi termett? Hogy eresztett? A férfi láthatóan megnyugodott, és jó étvággal nekifogott az evésnek. Ibolya megcsóválta a fejét.

- Valaki mást vártál?

Csak egy mormogás volt a válasz.

- Találjam ki?

- Kitalálhatod, de megmondom én! Azt a bálgúnár Viktort lesem, vajon ide meri-e tolni a képét? – válaszolta idegesen Gyárfás.

Ibolya előbb körülnézett, figyelnek-e mások a beszélgetésükre, de mindenkit lefoglalt az evés.

- Nem jön ma ide! – szólt határozottan.

- Te azt honnan tudod ilyen biztosan?

- Volt vele egy kellemetlen beszélgetésem.

- Nocsak...

- Bevallom, vonzott sportos lezsersége és az olvasottsága. Nem próbált flörtölni, s ez még vonzóbbá tette a szememben. Igen, belezúgtam, ahogy mai szóhasználatuk mondják! Tegnap megkérdeztem, eljön-e a szüretre, mert úgy tudtam őt is meghívta Jóska. Foglalt ez a hétvégéje is – válaszolta. A tavaknál van a barátjának halásztanyája, oda szoktak kimenni minden szabad hétvégén.

- Hogy-hogy a barátja?

- Azt kérdeztem én is. Mire visszakérdezte, hogy hát, nem tudtam? Erre nem volt mit mondanom. Megértettem és hazamentem. Bocsáss meg, Gyárfás!

- Mit mondjak? Ez a vallomásod mondhatnám, kissé fejbe kólintott. De jó, hogy elmondtad. Te legalább túl vagy rajta.

- És te?

- Most még nem tudom...

- Apapapa, ihatok egy kicsit a borodból? – rángatta meg kicsi Gyárfás az apja kezét.

- Csak a nyelvedet dughatod bele – válaszolta a férfi nevetve.

A feszültség pillanatok alatt oldódott, felálltak az asztaltól és elnézést kérve a többiektől indultak haza. Gyárfás a kapuból visszanézett az önfeledten szórakozó társaságra, akik a napi munka fáradságát vezették le a jó falatokat követő könnyű borral és vidám társalgással. Gyermekkorának szüretei ködlöttek fel tudata mélyén, de nem akart elmerülni az emlékeiben. A jelen helyzet foglalkoztatta. A keserűség és megbántottság fúriáival küzdött, amíg hallgatagon haladt gyermeke kezét fogva. A kicsi gyermekkéz melege a szívéig hatolt és lassan a megnyugvás győzött a háborgó indulatok felett.

Borbála

Valami nyugtalanság vibrált a levegőben egy idő óta. Ha két ember találkozott, óvatosan körülnézett, mielőtt beszélgetésbe kezdett volna. Ha hárman voltak, már inkább nagyokat hallgattak – soha sem lehet tudni ki közülük a „fül”. A hétköznapiakra nehezedő terhek, az erőszakos, egyre burkolatlanabb lelki terror az embereket nyugtalanná, feszültté, és sokszor meggondolatlaná tették.

Az iskola épületéből kilépve, Elemért elragadta az indulat, s dühösen kifakadt

- Éppen egy ilyen vonalas birka kell az igazgatónk legyen! Micsoda jellemtelen, gyáva alak!

- Elhallgass, Eli! – kiáltott rá ijedten Borbála, de szerencsére senki sem tartózkodott a közelben.

- Hallgassak, azt mondd? Tegnap nem adtak az üzletben egy darab sajtot, mert nem volt nálam a személyi igazolványom, de ennek a pecsovics alaknak szabad bejárása van a pártkantinba, ahol azt vásárol, amit szívének-szájának kedves! – legyintett dühösen, s ott hagyta az utca közepén a megrökönyödött Borbálát.

Mi történt a világgal? – morfondírozott magában - hogy Elemér, ez a kiegyensúlyozott ember így kiboruljon! Az emberek Gorbacsovot emlegetik, s vele kapcsolatban valami peresztrojka meg glasznosztyi nevű orosz kifejezéseket. Persze, csak suttogva és titokban. Az egészben az a különös, hogy mivel a Szovjet Unióból származtak ezek a fogalmak maga a Párt sem merte tiltani, de hangoztatni sem. Ami biztos, az biztos, nem árt az óvatosság – csak bizalmas körben lehet beszélni róla...

Egy nap aztán híre jött, hogy Temesváron forradalom tört ki. A rendőrség és a *szeke* belelőtt a tüntetőkbe, az eredmény sok halott és sebesült. Valamilyen perverz, morbid meggondolásból a halottakat egy hűtőkocsiban Bukarestbe szállították a főtitkár feleségének parancsára. Persze a hivatalos sajtó csak huligánokról és elégedetlen magyarokról adott hírt. Az emberek értesüléseiket a tiltott nyugati híradásokból ismerték meg, valamint azoktól a szemtanúktól szerezték, akik onnan jöttek. Az emberekben félelem és reménység keveredett. Mindenkit megdöbbsentett az események további alakulása, úgy tűnt, a felkelők urai a helyzetnek, és a főtitkár, Nicolae Ceausescu elutazott Teheránba *Khomeini ajatollahhoz* látogatóba. A jól értesültebbek szerint segítséget kérni ment, de senki sem tudott biztosat a látogatás okáról.

Borbála sok százezer, sőt millió emberrel azért imádkozott, hogy haza se jöjjön, vagy, hogy bukjon bele ebbe a temesvári forradalomba. Elalvás előtt, félálomban különös érzés kerítette hatalmába, mintha egy közös váagnak, közös akaratnak lett volna a részese. Úgy tűnt,

mintha egy szellemi közösség tagjává vált volna, mintha nem is ő maga lenne, hanem csak egy része egy nagy spirituális egésznek. Először megrettent ettől az ismeretlen érzéstől, „Most, ebben a pillanatban százezrek, sőt milliók éreznek ugyanígy!” – gondolta aztán, s ebben a gondolatban elmerülve felrémlett előtte minden megaláztatása, sérelme, sziszifuszi küzdelme a rosszindulattal, közömbösséggel szemben; szemei előtt megjelentek az élelmiszerüzletek üres polcai, a hajnali órákba kezdődő sorban állások, a főtítkárt dicsérő, ömlengő újságcikkek, a saját fontosságuk tudatától megrészegetett kiskirályok. Ugyanakkor megérezte, hogy ezért mindenki Ceausescut és bandáját okolja, és vesztüket kívánja. Azzal aludt el végül, hogy másnapra biztosan eltűnnek a történelem színpadáról.

Szinte így történt!

Azt azonban igazán nem gondolta volna, hogy erre már csak két napot kell várnia...

G y á r f á s

Könnytelen, száraz szemmel állt Gyárfás a fiát magához ölelve a koporsó mellett. A gyermek hüppögve sírt, és egyre csak az ismételte:

- Miért, apapapa? Miért?

Az édesanyja feküdt a koporsóba.

- Miért, apapapa? Miért?

Jöttek a rokonok, ismerősök, kollégák részvétet nyilvánítani, de ők ketten csak egymást látták, egymásba kapaszkodtak, s mint egy robot válaszoltak az együttérzést kifejező szavakra. Elhangzott a búcsú beszéd, de, hogy a pap mit mondott, szépen beszélt-e, vagy csak rutinosan, nem hallották. Álltak a koporsó mellett – Gyárfás könnytelen, száraz szemmel a fiát magához szorítva, s a gyerek hüppögve sírt.

A pap közben mondta a beszédét.

- A családja és a munkája kötötte le minden idejét. Most is a szolgálati úton volt. A megyeközpontból hozta a gyár továbbfejlesztésének terveit. Ezzel nem csak a termelékenység kétszereződik meg, hanem számos új munkahely is nyílik meg a város polgárai előtt. Ezt hozta az aktatáskájában, és a lelkesítő hitet, hogy mindez Isten segítségével, Isten akaratából történik. A kanyargós úton, a felhordott sáros latyakon a szolgálati gépkocsit vezető sofőr elveszítette az uralmát a jármű felett és az a szembejövő kamionnak ütközött.

A gyászolók megilletődve hallgatták a pap szavait. Ismerték a tragédia minden részletét, de így fennhangon kimondva még megrázóbb volt, mint az egymás között elsuttogott híradás.

- Miért, apapapa? Miért? – zokogta a gyerek az apja mellére borulva, de választ nem kapott.

Otthon aztán, amikor a kongóan csendes lakásba beléptek, Gyárfás se bírta tovább: az asztalra borulva zokogott, kitört belőle minden bánat, minden kétségbeesett önvád, miért nem volt megértőbb, türelmesebb, miért nem mutatta ki jobban, hogy szereti, hogy ő a mindene. A végén már a fia kezdte vigasztalni, simogatni a hátát, a fejét, mint egy kis öreg.

- Szeretlek apapapa, ne sírj már, mert megszakad a szívem!

Úgy aludtak el a kanapén összeölelkezve, le sem vetkőzve. A gyerek másnap nem tudott iskolába menni, s még két nap múlva sem. Az édesapja vele maradt egész nap – kapott néhány nap szabadságot, a kollégái nagyon megértőek voltak.

Aztán teltek tovább a napok, folytatódott a munka, az iskola, csak a szívük maradt szomorú, de nem mutatták. Szerettek egymás közelében tartózkodni, szerettek csendben ülni egymás mellett az üres házban. Alig beszéltek, azt is suttogva, attól félve, hogy valami összetörik a hangos szótól.

És ez a csend sokáig tartott...

Hetek, hónapok, évek teltek, de a Gyárfás lelkét elborító bánat felhői nem akartak oszladozni. Dolgozott, nevelte gyermekét, de igazán csak akkor érezte jól magát, ha esténként kicsi Gyárfással beszélgetett. Ilyenkor felemlegették hármójuk boldog perceit, a közösen töltött ünnepeket, s hétköznapiakat. Az első napok döbbenete után Gyárfásban felmerült a gondolat, hogy gyermekével visszaköltözik szülővárosába, özvegy édesanyjához, bár itt voltak Ibolya szülei, akik felajánlották, sőt elvárták, a segítségüket. Végül másképp döntött.

- Mit szólnál, ha Aliz mama ide költözne hozzánk?

A gyerek nagy örömmel fogadta az ötletet, amit rövid úton meg is valósítottak. Gyárfás édesanyja eladta ottani lakását, és ideköltözött a fia szomszédjába, egy tágas bérlakásba. Nemrég ment nyugdíjba, s most örömmel vállalta, hogy hasznára legyen a családnak, az unokájának..

Nem geometria a tétel

Hihetetlennek tűnt, amit a rádióban, az adást megszakítva bemondtak: „Hála Istennek itt vagyunk!” Azt a kommunista rezsim rádiójából hallani, hogy „hála Istennek”, felért magával a forradalommal. Az emberek a munkát félbehagyva hallgatták a rádiót, s az i-re a pontot az tette fel, hogy magyarul is üdvözölték a hallgatókat!

Elsőre a fiatalság mozdult meg a városban – csoportokba verődve először a néptanácsot szállták meg. Az ijedten lapuló tisztviselők gyenge tiltakozása ellenére a pártjelképeket, jelmondatokat, plakátokat, *Ceausescu* képeket leszaggatták és az udvaron máglyát raktak belőlük. Utána következett a könyvesbolt. Onnan is kiszórtak mindent, ami csak kapcsolatba hozható a *Ceausescu* rendszerrel, könyveket, brosrákat, nyomtatványokat. Hadd éljen, nyoma se maradjon!

Délben a lakosok a téren gyülekeztek össze, pedig senki sem hívta őket, és rövid időn belül, közfelkiáltással megválasztották a város ideiglenes vezetését. Félelmetesnek tűnt akkor kiállni a tömeg elé, nem lehet tudni, nem jönnek-e felfegyverzett terroristák. Mikor éppen összegyűlt a nép a falu főterén, érkezett egy temesvári rendszámú autó, feltartóztatták, s a tömeg körülvette. A bent ülők rémülten nézték, hogy ebből mi lesz? Valaki egy csokor virággal - ki tudja, honnan szerezte - oda furakodott és benyújtotta a kocsi ablakán. Kitört az éljenzés - oldódott a feszültség.

Délután folyamán a megválasztottak megtartották első hivatalos gyűlésüket, kiosztották a tisztségeket, feladatokat. Egy vakáción itthon levő joghallgató elnökölt nagyon ügyesen, talpraesetten. Egyik alelnöknek beválasztották Gyárfást is, amit bár egykedvűen, de elfogadott.

A meghívottak összetétele igen vegyesnek mutatkozott, de az igaz, hogy a lakosság minden rétegét képviselte. Volt közöttük tanár, mérnök, tisztviselő, kétkezi munkás, orvos, pap, kereskedő – magyar, román, sőt még két cigányember is. Ott ült a kollégái között Borbála is egy csoportban a pedagógusokkal.

- Etelka, te mindenkit ismersz, mondd el nekem, kik ülnek ott az elnökségben? – kérte Borbála a barátnőjét.

- Figyelj, ez, aki most beszél, az Emil, egyetemista, Malvina néni fia, tudod, a vasútnál dolgozik, mellette, akinek most adja át a szót, Chereches Valer, mérnök az *Electromures* vállalatnál.

- Őt választottuk meg a Nemzeti Megmentési Front elnökének.

- Sorolom tovább, az asztal bal felén ül Nagy Rózsa, de őt ismered, az óvoda vezetője, alelnök lett, a másik alelnök a doktor.

- Őt is ismerem, a fiát tanítom. Nem az én osztályomba jár, de egyszer bejött hozzám is érdeklődni a fia eredményei felől.

- Akkor még ott láthatod a társközségből Antal Albert állattenyésztő mérnököt, ő a harmadik alelnök.

Ameddig ők ismerkedtek az új vezetőség tagjaival, szólásra emelkedett plébános úr is. Mondta, hogy a másik két egyház képviselőjében is beszél. A református és román tiszteletes is rábólintott, hogy így igaz.

- Az egyház szellemiségével nem fér össze a politikai szerepvállalás, így mi köszönve a felénk megnyilvánuló bizalmat, nem vállalunk semmilyen funkciót a város vezetésében. A gyűlés végéig még maradunk, mint úgynevezett megfigyelők.

Senki sem emelt kifogást, Valer tett annyi megjegyzést csupán, hogy „megértettük!”, majd mivel más tárgy aznapra nem maradt, a jelenlevőket meghívta a kantinba egy csésze jó forró teára, meg egy szelet zsíros kenyérre. A tea mellé hamarosan előkerültek a táskákban és zsebekben rejtőzködő pálinkás butykosok. Gyárfás miután elmajszolt egy szelet zsíros kenyeret – ízlett neki -, a pálinkát elhárította és a sálját a nyaka köré tekerve indult kifelé az ajtón.

- Nem marad tovább, doktor? – lépett melléje Borbála, aki szintén a távozást fontolgatta, bár a barátnője, Etelka még maradt kicsit beszélgetni az új helyzetről.

- Megyek haza kicsi fiamhoz és édesanyámhoz, kedves...

- Borbála! – nyújtott kezét.

- Örvendek, Gyárfás!

- Én ismerem a doktor urat, a kisleány az iskolánkba jár.

- Úgy van, most már én is emlékszem, magyart tanít.

- Igen. Látom felkészült az otthoni beszámolóhoz. – mutatott a Gyárfás zsebéből kikandikáló újságra, a megújult megyei napilap első példányára.

- Kell a bizonyíték, hogy nem mese az a rengeteg újdonság, amit el kell mondanom.

- Térjünk vissza a fiára. Őt is Gyárfásnak hívják, ugye?

Bólintás volt a válasz.

- Eszes gyerek, de ezzel nem a leckék szóról szóra való elmondására célzom. Feleléskor mindig a saját változatát mondja el, ami gyakran nem talál a könyvben leírtakkal.

- Ebben édesanyám a ludas! A történelmet, irodalmat, földrajzot együtt tanulják. A reáltárgyakkal nem foglalkozik, azt mondja, túl magas neki, amit most tanulnak.

- Szeretném megismerni az édesanyját, doktor úr!

- Semmi akadály, egész nap otthon van. Mellettünk lakik két házzal arrább. Nagyon fog örülni neki, ha egyszer meglátogatja.

Otthon Gyárfás elővette az újságot, s mutatta Aliz anyunak a képekkel illusztrált első oldalt.

- Hogy csináltatok, kis fiam? – lepődött meg, s kérte a részletes beszámolót.

Eltelt egy jó hét, Gyárfás már megfeledezett a meghívásról, mikor Borbála koradélután bekopogtatott hozzájuk. Aliz anyu meg is lepődött.

- Családlátogatás? – kérdezte, miután Borbála bemutatkozott.

- Hát, úgy is lehetne mondani, de én inkább kicsi Gyárfás mamáját szeretném megismerni. A doktor úr mondta, hogy nyugodtan felkereshetem.

- Isten hozta! Foglaljon helyet, és mondja meg miért kíváncsi rám?

Borbála elmondta tanítványával kapcsolatos észrevételeit, aztán sokáig beszélgettek. Rengeteg mondanivalójuk akadt – két külön világ találkozott, de az azonos hit, azonos elvek, a helytállás igénye mégis összekötötték őket. Barátokként váltak el, s ezután többször is találkoztak, szinte heti rendszerességgel. Borbála mindig a kora délutáni órákban kereste fel Aliz anyut, és így Gyárfással sohasem futottak össze. Mire ő hazaért, addigra a vendég már rég elment.

Kicsi Gáspár, ha éppen nem volt valamilyen iskolán kívüli programja, szívesen hallgatózott, hogy mit beszélgetnek, néha-néha még bele is kérdezett a felnőttek beszédébe -. sokszor nem is tapintatosan.

- Tanár néni! – kezdte egyik nap komoly képpel.

- Itthon szólíts Borbála néninek!

- Borbála néni! Miért nincs férje?

- Még nem találtam meg az igazit! – jött a sablonos válasz.

- Olyant keres, mint az apu?

- Gyárfás! Milyen beszéd ez? – szólt rá a nagymamája.

- Hagyjad csak, Aliz anyu, a gyerek azt mondja, ami foglalkoztatja. Nem sértődök én meg a különös kérdések miatt.

- Valami rosszat mondtam? – kérdezte nagy ártatlanul.

- Megyek tanulni – jelentette ki meglepődve, hogy hirtelen olyan csend lett.

Hamarosan Borbála is szedelőzködött, és ezután hosszú hónapokig kerülte a házat.

A tanév végén is csak búcsúzni jött el. Haza kérte magát a szülőfaluja iskolájába. A birtokot visszaadták, de özvegy édesanyja egyedül nem boldogult vele. Édesapját akkor veszítette el, amikor nem akart a közösbe beállni, s a győzködést nem élte túl. Ő akkor még karon ülő kicsi leányka volt, alig emlékszik édesapjára, csak bozontos szemöldöke maradt meg emlékezetében. Most rá hárul a gazdaság minden gondja-baja, mint azelőtt a család többi Borbálájára.

Már csak néhány nap maradt a nyári vakációból, mikor Gyárfás kivitte a fiát a Hargitára, megmutatni neki a még nyári pompájában viruló Hegyet. Reggel a Sűgóból előgomolygó felhőt csodálták, majd felmentek a csúcsra széttekinteni a tájon. A hely hangulata magával ragadta őket, s kisvártatva kicsi Gyárfás megszólalt:

- Apa, menj érte!

Gyárfás előbb értetlenül nézett rá, de aztán hirtelen megértette.

- Nem lehet, fiacskám! Két külön világ. Nekem itt kell helyt állnom, neki ott. Tudod, a párhuzamosok a végtelenben sem találkoznak!

- Apa, ez így nem igaz! Még a geometriában sem! Menj érte! Hozd vissza!